

**“ASKERDE TERBİYE-İ MA‘NEVİYYE”
ADLI ESERİN ÇEVİRİ YAZISI VE TAHLİLİ**

**Özay YILDIRIM
(Yüksek Lisans tezi)
Eskişehir, 2015**

“ASKERDE TERBİYE-İ MA‘NEVİYYE” ADLI
ESERİN ÇEVİRİ YAZISI VE TAHLİLİ

Özay YILDIRIM

**T.C.
ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı
Yüksek lisans tezi**

**ESKİŞEHİR
2015**

T.C.
ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTİSÜ MÜDÜRLÜĐÜNE

Özay YILDIRIM tarafından hazırlanan “Askerde Terbiye-i Ma‘neviyye” Adlı Eserin Çeviri Yazısı ve Tahlili başlıklı bu çalışma 08.05.2015 tarihinde Eskişehir Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliđi’nin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı’nda Yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Doç.Dr. Muharrem DAYANÇ

Üye: Doç.Dr. Kamil ÇOLAK
(Danışman)

Üye: Doç.Dr. Mustafa BIYIKLI

ONAY

..../..../20....

Doç. Dr. Hasan Hüseyin ADALIOĐLU
Enstitü Müdürü

08/05/2015

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin/projenin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Özay YILDIRIM

ÖZET

“ASKERDE TERBİYE-İ MA‘NEVİYYE” ADLI ESERİN ÇEVİRİ YAZISI VE TAHLİLİ

YILDIRIM, Özay
Yüksek Lisans-2015
Tarih Anabilim Dalı
Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Kamil ÇOLAK

Bu çalışmada, Miralay Mehmet Şükrü Bey ve Binbaşı Hurşit Bey tarafından Hicri 1302 (Miladi 1885-1886) senesinde Sultan II. Abdülhamit’e ithafen kaleme alınan “Askerde Terbiye-i Ma‘neviyye” adlı eserin çeviri yazısı ve tahlili yapılmış, eserdeki bilgilerden yola çıkılarak Türk askeri tarihinden verilen örneklerle manevi terbiyenin askerlik üzerindeki etkisi ortaya konmaya çalışılmıştır. Eser, verdiği bilgilerle özellikle acemi erlerin ahlaki eğitiminde bölük komutanları için bir rehber olma özelliği taşımaktadır. Eserin çeviri yazısının yapılmasıyla bu bilgilerin yeniden gün yüzüne çıkarılması ve içerdiği bilgilerden araştırmacıların faydalanması amaçlanmıştır.

Eserin Latin alfabesi ile yazımı sırasında basit transkripsiyon kuralları uygulanmıştır. Transkripsiyonu yapılan metindeki bilgiler, tarihsel bir bakış açısı ile değerlendirilmiştir. Ana metnin çeviri yazısı yapılmadan önce tarihi süreç içerisinde Türklerin manevi terbiye ve ahlak anlayışlarının gelişimi ile bunların Türk orduları üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur. “Askerde Terbiye-i Ma‘neviyye” adlı eser İstanbul Harbiye Askeri Müzesi yazma eserler koleksiyonunda bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Manevi Terbiye, Güzel Ahlak, Askerlik Mesleği, Ordu, Mehmet Şükrü Paşa, Binbaşı Hurşit Bey, Sultan II. Abdülhamit.

ABSTRACT

TRANSCRIPTION AND ANALYSIS OF THE BOOK CALLED “ASKERDE TERBİYE-İ MA‘NEVİYYE”

YILDIRIM, Özey

Master’s Degree-2015

Department of History

Branch of Modern History

Tutor: Associated Professor Kamil ÇOLAK

In this study the book called “Askerde Terbiye-i Maneviyye” which had been written by Colonel Mehmet Sukru Bey and Major Hursit Bey in Hijri 1302 (A.D.1885-1886) and dedicated to Sultan Abdulhamit II, has been transcribed and evaluated. By the help of citations from this material it has been tried to put forward that the effect of moral education on military by giving some examples from Turkish military history. The material has a property to be a guide for commanders who teach morals for recruit soldiers especially. By this trascription, it is wanted to reveal this important informations and to offer them for use of researchers.

Basic transcription rules have implemented in time of writing this record with Latin alphabet. Decisions in the record that made the transcription have evaluated in a historical view. Progress of the Turkish morals and influence of this over Turkish armies in historical process had been dwelled upon before passing to the main text. The book called “Askerde Terbiye-i Ma‘neviyye” is present at manuscript records collection of İstanbul Harbiye Military Museum.

Key Words: Moral Education, Good Morals, Military Service, Army, Mehmet Sukru Pasha, Major Hursit Bey, Sultan Abdulhamit II.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VII
EKLER	VIII
KISALTMALAR	IX
ÖNSÖZ	X
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

MANEVİ TERBİYE’NİN ASKERLİK AÇISINDAN ÖNEMİ

1.1. MANEVİ TERBİYE VE ASKERLİK	3
1.1.1. Manevi Terbiye	4
1.1.2. Askerlik ve Ordu Kavramları	6
1.1.3. Manevi Terbiyenin Askerlik Üzerindeki Etkisi	7
1.2. TARİHİ SÜREÇTE TÜRK ASKERİNDE MANEVİ TERBİYE	10

II. BÖLÜM

“ASKERDE TERBİYE-İ MA’NEVİYYE” ADLI ESERİN TANITIMI

2.1. ESERİN FİZİKİ ÖZELLİKLERİ VE YAZARLARI	32
2.2. ESERİN TAHLİLİ	35
2.3. ESERİN ÇEVİRİYAZISI	47
SONUÇ	131
KAYNAKÇA	132
EKLER	135

EKLER LİSTESİ

EK 1: “Askerde Terbiye-i Ma‘neviyye” adlı eserin iç kapağı	135
EK 2: Eserin “Fihrist” ve “Mukaddime” kısımları	136
EK 3: Eserin bölüm başlıklarının yer aldığı sayfalar	141
EK 4: Eserin 127. ve son sayfası.....	146

KISALTMALAR

ATASE: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt ve Denetleme Başkanlığı

C. : Cilt

Çev. : Çeviren

Haz. : Hazırlayan

M.E.B. : Milli Eğitim Bakanlığı

ss. : Sayfa sayısı

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

TTK : Türk Tarih Kurumu

ÖNSÖZ

Tarih boyunca manevi terbiyesi üstün olan ve manevi unsurları maddi güçleriyle bir bütün içerisinde kullanan orduların nice zaferler elde ettiği görülmüştür. Manevi terbiyenin ve manevi güç ile buna bağlı unsurların varlığı veya etkinliği sayılarla veya istatistiklerle ölçülemezse de, tarihteki bazı vakalara bakarak manevi terbiyenin askerlik mesleği açısından ne kadar önemli olduğu anlaşılabilir. Manevi terbiye ve buna bağlı unsurlardan kaynaklanan manevi gücün üstün olduğu ordularda buna maddi unsurların üstünlüğünün de eklenmesiyle pek çok zafer kazanılmıştır. Hatta bazen maddi unsurların zayıf olmasına rağmen manevi gücün orduları zaferlere götürdüğü de olmuştur. Bu durumlara ispat olarak gösterilecek dünya tarihinde birçok örnek vardır. Bu konuda Türk tarihi de örneklerle doludur.

Tarih boyunca pek çok büyük devlet kurarak üç kıta üzerinde hakimiyet kuran Türkler bu başarılarını savaş alanlarındaki yeteneklerinin yanı sıra yüksek ahlak anlayışlarına ve hükmettiği unsurlara karşı gösterdikleri hoşgörüyü borçluydular. Türklerin ilk siyasi teşkilatlarını kurdukları tarihten itibaren taşıdıkları manevi birikimleri İslamiyet'in kazandırdığı cihat ruhu ile birleşmiş ve özellikle Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve yükselişinde bu manevi motivasyonun verdiği güç son derece etkili olmuştur. Türklerin mazisindeki en parlak devletlerden biri olan Osmanlı Devleti kuruluş ve yükselme devirlerinde sahip olduğu maddi ve manevi zenginliklerle pek çok zafer elde etmiştir. Pek tabii ki Osmanlı ordusunun zaferlerinde manevi gücün yanında maddi güç de oldukça önemlidir. Maddi ve manevi unsurlar arasında sağlanan denge dünyadaki bütün ordularda olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de savaş alanlarında üstünlüğü sağlayan en önemli etkendi.

Osmanlı Devleti maddi ve manevi güç unsurları arasındaki bu dengeye bağlı olarak kuruluşundan yükseliş dönemine kadar, Ankara Savaşı dışarıda tutulacak olursa, sürekli zaferler elde etmiş ve adeta zaferlere alışmış bir devlet haline gelmiştir. Hatta bu alışkanlık öyle bir noktaya ulaşmıştır ki Avrupa devletlerinin savaş alanlarında maddi imkanlar bakımından Osmanlı devletini geçmiş olduğunun, Osmanlı devlet adamları çok geç farkına varmıştır.

Bu durumun geç de olsa farkına varan Osmanlı Devleti XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren ordusunu maddi imkanlar açısından yenileme yoluna gitmiştir. Ancak II. Abdülhamit'in tahta çıkmasından sonra yaşanan 93 Harbi'nde alınan ağır yenilgi ordunun sadece maddi anlamda değil manevi anlamda da yenilenmesi gerektiğini gözler önüne sermiştir. Osmanlı Devleti'nin savaş meydanlarında uzun zamandır aldığı mağlubiyetler bir alışkanlık haline gelmeye başlamış bunun sonucunda ordu içerisindeki maneviyat sarsılmıştır. Bir ordu içerisindeki maneviyatın sarsılması her şeyden önce askerlerin savaşma azmini ve itaat duygusunu ortadan kaldırır ve itaati olmayan askerlerle savaş veren bir ordu savaş alanlarında hiçbir varlık gösteremez. Askerlerin savaş alanında komutanlarına itaatle bağlanmaları ve savaşma azimlerini artırmaları için manevi terbiye bakımından çok iyi eğitilmeleri gerekir.

II. Abdülhamit ordu ve toplum nezdindeki bu manevi sarsıntının önüne geçebilmek için özellikle eğitim alanında ahlak derslerine müfredatta daha fazla yer verilmesini sağlamıştır. Bu doğrultuda II. Abdülhamit her alanda çağın gerektirdiği bilgi donanımına sahip, milli ve dini değerlere bağlı güzel ahlaklı nesiller yetiştirmeyi hedeflemiştir. Bunun için dönemin bilim adamlarından ve askerlikle ilgili konularda itimat ettiği subaylardan risaleler yazmalarını istemiştir. “Askerde Terbiye-i Ma'neviyye” adlı eser, bu istek doğrultusunda Sultan II. Abdülhamit'e ithafen Miralay Mehmet Şükrü Bey ve Binbaşı Hurşit Bey tarafından Hicri 1302 (Miladi 1885-1886) yılında yazılmıştır.

Eserde askerlik mesleğiyle ilgili konular manevi terbiye açısından değerlendirilmiştir. Eser, verdiği bilgilerle özellikle acemi erlerin eğitiminde bölük komutanları için bir rehber olma özelliği taşımaktadır. Miralay Mehmet Şükrü Bey ve Binbaşı Hurşit Bey eserde verdikleri bilgileri daha çok kendi deneyim ve gözlemlerine dayandırmışlardır. Bu bilgiler manevi terbiye ve güzel ahlakla ilgili olduğundan günümüzde dahi uygulanabilir özelliktedirler. Eserde genel itibarıyla ast-üst ilişkisinin güzel ahlaka ve karşılıklı sevgi ve saygı bağlarına dayanması gerektiği vurgulanmıştır.

Eserin çeviri yazısının yapılmasıyla bu değerli bilgilerin yeniden gün yüzüne çıkarılması ve geçerliliğini koruyan değerlendirme ve tavsiyeleriyle subay, astsubay, askeri öğretmen, askeri lise ve harp akademisi öğrencileri ile askeri tarih araştırmacılara yol göstermesi amaçlanmıştır.

Eser 901-63 envanter numarasıyla İstanbul Harbiye Askeri Müzesi yazma eserler koleksiyonunda bulunmaktadır. Bu değerli eserin çevirisinin yapılması ve tez içerisinde kullanılmasıyla ilgili Genelkurmay Başkanlığı'ndan ve Askeri Müze Müdürlüğü'nden gerekli izin ve onay alınmıştır.

Çalışma yaptığım süre içinde benden yardımlarını esirgemeyen danışmanım Sayın Doç. Dr. Kamil ÇOLAK'a, zaman zaman tavsiyelerine müracaat ettiğim Doç. Dr. Fahri YETİM'e, bu güzide esere ulaşmamda bana yardımcı olan değerli komutanlarım Maltepe Askeri Lisesi Tarih Grup Başkanı Yüzbaşı Sezgin KAYA ile Genelkurmay Başkanlığı Harbiye Askeri Müzesi Müdürü Albay Metin ANAHTARCIOĞLU'na şükranlarımı arz ederim.

Özay YILDIRIM

GİRİŞ

Bir milletin tarihi incelendiği zaman o millete ait kültürün ve bu kültürün oluşturduğu medeniyetin izdüşümlerini ortaya çıkarmak mümkün olduğu gibi; bir milletin tarihi gelişmesine bakarak ona ait manevi mirasın izlerini sürmek de bir o kadar mümkündür. Köklü bir tarihe sahip olan milletlerin manevi unsurlar açısından da çok zengin hazinelere sahip olduğu yönünde bir akıl yürütme gayet makul ve doğaldır. Gerçekten de milletlerin tarihleri ile düşünceleri, inançları ve ahlakları gibi manevi amilleri arasında bir münasebet olduğu milletlerin tarihi gelişim süreçleri incelendiği zaman ortaya çıkar. Bunların içerisinde Ahlak anlayışının yani manevi terbiyenin önemli bir yeri vardır.

Manevi terbiyesi yüksek olan bireylerin çoğunlukta olduğu bir toplumda huzurlu ve müreffeh bir hayat yaşanır. Orduları oluşturan askerler toplumun bir parçası olduğu için mensup oldukları toplumun ahlaki özelliklerini taşırlar ve bu karakterlerini askerlik mesleğine de yansıtırlar. Bunların arasında güzel ahlaklı askerler olabileceği gibi çevresinin etkisiyle veya kendi karakteri dolayısıyla yeterince güzel ahlakta olmayan askerler de olabilir. Manevi terbiyesi yeterli seviyede gelişmemiş komuta kademesi ve askerlere sahip olan bir ordunun toplumun güvenliğini sağlaması, devleti dış tehditlere karşı koruması ve savaş alanında zafer kazanmasını beklemek pek mümkün değildir. Bu nedenle bir orduda rütbeli veya rütbesiz herkesin güzel ahlaklı olması son derece önemlidir.

Miralay Mehmet Şükrü Bey ve Binbaşı Hurşit Bey tarafından kaleme alınan “Askerde Terbiye-i Ma’neviyye” adlı eserde askerlerin manevi açıdan nasıl eğitileceği konusunda bölük komutanlarına yol gösterici nitelikte çok değerli bilgilere ve tavsiyelere yer verilmiştir. Eserde manevi terbiyenin askerlik mesleğinde yaygınlaştırılmasının öneminden bahsedilerek manevi terbiyesi yeterli seviyede olmayan askerlerin savaş anında en ufak bir zorlukla karşılaştıklarında ilk fırsatta kaçacakları; manevi terbiyesi mükemmel olan askerlerin ise din ve devlet uğruna en tehlikeli görevleri dahi yerine getirmekten kaçınmayacağı ifade edilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde o güne kadar askerlikle ilgili yazılan risaleler içerisinde askerliğin manevi boyutuyla ele alındığı ilk eserlerden biri olma özelliğini sahip olan bu risale toplamda 127 sayfa olup beş fasıldan oluşmaktadır.

Birinci fasılda güzel ahlak konusu üzerinde durularak askeri kurallar ve uygulamalar manevi terbiye açısından değerlendirilmiştir. İkinci fasılda askerlere güzel ahlakın hangi yollarla öğretileceği ve yaygınlaştırılacağı konusu ele alınmıştır. Üçüncü fasılda kötü ahlak konusu değerlendirilerek askerlik açısından kötü ahlaka örnek olan davranışlar irdelenmiştir. Dördüncü fasılda askerleri bu kötü ahlak ve huylardan arındırma ve onları güzel ahlaka sevk etmek için uygulanacak askeri yaptırım ve cezalardan bahsedilmiştir. Beşinci ve son fasılda ise tezkere alıp askerlik vazifesini tamamladıktan sonra toplum hayatına yeniden dâhil olanlara yönelik bir takım tavsiyelere yer verilmiştir.

Metin çeviri yazıya aktarılırken basit transkripsiyon kuralları uygulanmış, ayın (‘), hemze (’), uzun sesli harfler (^), apostrof (') işaretleri ile ses değerleri verilmeye çalışılmıştır. Transkripsiyon sırasında okuyucuya yardımcı olmak amacı ile orijinal metindeki sayfa numaraları çeviri kısmında belirtilmiştir. Ayrıca, metnin aslına müdahale edilmemiştir.

Çalışma toplam iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde girişten sonra, manevi terbiye askerlik açısından değerlendirilmiştir. Burada manevi terbiye ve askerlik kavramları ayrı ayrı değerlendirildikten sonra aralarında ne tür bir ilişki olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Bu noktada Türk tarihi başlangıcından itibaren gözden geçirilerek Türk ordularının sahip olduğu manevi terbiye anlayışı hakkında örneklerle yer verilmiştir. İkinci bölüm eserin tanıtılmasına ayrılmıştır. Burada eserin fiziksel özellikleri ve yazarları hakkında bilgi verildikten sonra tahlil kısmında eserin fasıllarına göre tasnifi değerlendirilmiştir. Daha sonra çeviri yazısı, sonuç ve eklere geçilmiştir. Ekler bölümünde eserin orijinal sayfalarının örneklerine yer verilmiştir.

I. BÖLÜM

MANEVİ TERBİYE'NİN ASKERLİK AÇISINDAN ÖNEMİ

1.1. MANEVİ TERBİYE VE ASKERLİK

Dünyada insanlık tarihi kadar eski olan harp tarihi, günümüze gelinceye kadar çoğu kez insanlık tarihinin seyrini değiştiren özne durumunda kendine yer bulmuştur. Eski çağlardan itibaren insanoğlunun bireyler veya gruplar halinde birbirleriyle etkileşimde bulunduğu her yerde bir çekişme ve iktidar mücadelesi var olmuştur. Bu hususu en iyi şekilde ifade edenlerden biri, Osmanlı ve Alman ordularında “Mareşal” rütbesi alan ve harp tarihi alanında önde gelen eserlerden “Millet-i Müselleha”nın yazarı olan Colmar von der Goltz’dur. Goltz, bu durumla ilgili olarak adı geçen eserinde şu ifadelere yer vermiştir: “Efsar ve muharebat mukadder olarak milel ve akvamın ondan hiçbir vakit içtinap edemeyecekleri bir hâldedir. Bu dünya-yı fânide insanlar için daimî bir sulh ve asayiş asla müyesser olmamıştır”(Goltz, 2013 : 499). Bu cümleden anlaşılacağı gibi, insanlık tarih boyunca nihai olarak savaşların yeryüzünde sona erdiği, daimi bir sulh dönemi yaşayamamış ve savaşlar insanlığın ve dünyanın kaderi haline gelmiştir. Dünya üzerindeki bütün milletler bunun bilincinde olarak egemenliklerinin veya mevcudiyetlerinin devamını sağlamak amacıyla her zaman güçlü ordular kurmak zorunda kalmışlardır. Orduların görevi devletlerinin bağımsızlığını, egemenliğini, milli ve manevi değerlerini ve çıkarlarını, milletlerinin huzurunu ve saadetini koruyarak onların devletin çatısı altında güvenli bir ortamda birlik ve beraberlik içerisinde yaşamalarını sağlamaktır. Bunun olabilmesi için de orduların güçlü olması şarttır. Orduların gücü ise temelde maddi ve manevi bütün kaynakların etkili bir şekilde kullanılmasına bağlıdır.

Maddi güçlerden kasıt; orduların çağlarına göre modern silah ve araç-gereç donanımı ile askeri strateji ve uygulamalara sahip olmasıdır. Manevi unsurlar ise temelde askerlerde ve komuta kademesinde bulunması gereken, disiplini sağlamaya yarayan ve savaşlardaki moral ve motivasyon gücünü artıran unsurlardır. Bir asker,

manevi unsurları ve askerlik mesleğinin gerektirdiği her türlü görevi yerine getirmesini sağlamada en önemli koşul o askerin her şeyden önce güzel bir ahlaka sahip olması gerektiğidir. “Askerde Terbiye-i Ma‘neviyye” adlı eserin “İfâdât-ı Umûmiyye” kısmında bu hususla ilgili olarak özetle: manevi terbiyeye sahip olmak için güzel ahlaklı olmak gerektiği üzerinde durulmuş, manevi terbiye tabirinin anlam açısından çok kapsamlı olduğu ve bu çeşit terbiyenin askerlik mesleğinde yaygınlaştırılmasının öneminden bahsedilmiştir. Bunun yanı sıra askerlere maddi terbiyenin de öğretilmesi yani düşmana karşı silah kullanımının öğretilmesinin gerektiği de vurgulanmıştır. Bununla birlikte eserde özellikle üzerinde durulan hususun maddi terbiyeden çok manevi terbiye olduğu ve manevi terbiyenin maddi terbiyeden üstün olduğu, manevi terbiyesi olmayan askerin seferin kötü koşullarına dayanamayıp ilk fırsatta kaçacağı ve manevi terbiyesi mükemmel olan askerin ise din ve devlet uğruna en ufak bir görevi dahi yerine getirmekten kaçınmayacağı ifade edilmiştir.

Askerde manevi terbiye ifadesinin belirttiği anlamın ne olduğunu ve askerlik açısından manevi terbiyenin önemini belirtmeden önce bu iki terimim ayrı ayrı değerlendirilmesi aralarındaki ilişkiyi kurmada ve kitapta üzerinde durulan ana temayı anlamada yardımcı olacaktır.

1.1.1. Manevi Terbiye

Manevi terbiye tabiri belirtilirken kitapta üzerinde özellikle durulan askerde bulunması gereken iyi huylar anlaşılır ve bununla ilgili; “hüsn-ü ahlâk”, “ahlâk-ı hasene”, “mehasin-i ahlâk” ve “ahlâk-ı hamîde” gibi ifadeler sıklıkla kullanılır. Bu ifadeler, eserde verilmek istenen mesajın ana fikrini oluşturmuş ve kitap bu temel düşünce üzerine inşa edilmiştir. Bunun yanı sıra kitapta kötü huyları belirtmek için de genel bir ifade olarak “sû’i ahlâk” terimi kullanılmış ve böylece manevi ahlakın ve buna bağlı manevi unsurların bir ordu içindeki disiplini sağlamada ne kadar önemli olduğu ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir.

Günümüzdeki kullanımıyla terbiye, ahlak, edep gibi kelimeler çoğu kez birbirlerinin yerine kullanılmakta ve temelde aynı anlamı ifade etmektedirler. Bu kelimeleri öncelikle, sözcük anlamlarına göre ve terimsel olarak açıklamak gerekir.

Bilindiği üzere bu kelimelerin hepsi Arapça kökenlidir. Ahlak, Arapçada seciye, tabiat, huy gibi manalara gelen hulk veya huluk kelimesinin çoğuludur. Sözlüklerde çoğunlukla insanın fizik yapısı için halk, manevi yapısı için hulk kelimelerinin kullanıldığı kaydedilir. Başta hadisler olmak üzere İslami kaynaklarda hulk ve ahlak terimleri genellikle iyi ve kötü huyları, fazilet ve rezillikleri ifade etmek üzere kullanılmış; özellikle iyi huylar ve faziletli davranışlar hüsnu'l-huluk, mehâsinü'l-ahlâk, mekârimü'l ahlâk, el-ahlâkü'l-hasene, el-ahlâku'l-hamîde, kötü huylar ve fena hareketler ise sûü'l-huluk, el-ahlâku'z-zemîme, el-ahlâku's-seyyie gibi terimlerle karşılanmıştır”(Aydın, 1989: 1). Daha genel bir ifadeyle: “Ahlâk, insanın manevî seciyesini temyîz eden”(Vaux, 1978: 157) yani, manevi karakterini belirleyen özelliklerdir. Ayrıca “ahlâk yanında yeme, içme, sohbet yolculuk gibi günlük hayatın çeşitli alanlarıyla ilgili davranış ve görgü kurallarına, terbiyeli, kibar ve takdire değer davranış biçimlerine, bunlara dair öğüt verici kısa ve hikmetli sözlere ve bu sözlerin derlendiği eserlere edep veya âdâb da denilmiştir” (Aydın, 1989: 1).

Terbiye ise daha çok “tâlim ve terbiye” şeklinde kullanılan bir ifadedir. İslam kültüründe genellikle öğretimin karşılığı olarak talim, eğitimin karşılığı olarak da terbiye kullanılmıştır (Abu-Manneh, 2010: 515). İslam kültüründe askerlik alanında da yine bu terimler aynı şekilde kullanılmış; “âlim” terimi, silah kullanımı ve askerlik alanındaki maddesel eğitimi kapsarken; “terbiye” terimi ordu içi disiplini sağlama açısından askere verilen manevi eğitimi karşılamak üzere kullanılmıştır.

Korumak, ıslah etmek, gözetmek, yükseltmek anlamındaki “rabv” kökünden türemiş bir sözcük olan terbiye kelimesi daha çok bir çocuğu veya ekini besleyip büyütmek, geliştirmek anlamlarında kullanılır. Râgıb el İsfahânî, terbiyeyi “bir şeyi en mükemmel derecesine ulaşıncaya kadar adım adım inşa etmek” şeklinde tanımlar. Beyzâvî ise “bir şeyi derece derece geliştirerek kemaline ulaştırmak” diye açıklayarak bunun bütün canlılar için söz konusu olduğunu söyler. Yetişme ve gelişme bütün canlılarda görülürse de terbiye zaman içinde insan hakkında kullanılan, onun bedeni,

zihni, ahlaki gelişmesini ve olgunlaşmasını sağlamayı ifade eden bir terim haline gelmiştir (Abu-Manneh, 2010: 515).

Bütün bu kelimelerin ayrı ayrı ifade ettiği anlamların tümünü ifade eden genel tabir ise “manevi terbiye”dir. Eserin müellifleri “terbiye-i ma‘neviyye” tabirini, bu değişik kullanımdaki ve aynı anlamları ifade eden sözcükleri tek başına temsil etmesi açısından özellikle seçmişlerdir. Manevi terbiye tabirinden sadece dini duyguların çağrışım yapması beklenmemelidir. Eserde, manevi terbiyenin kapsamına güzel ahlakın yanı sıra cesaret, itaat, şecaat, metanet gibi duygular da dahil edilmiştir. Bu gibi duyguların gerek savaş ve gerek barış zamanlarında askerler üzerinde çok büyük etkileri vardır.

1.1.2. Askerlik ve Ordu Kavramları

Manevi terbiyenin ve buna bağlı unsurların askerlik üzerindeki etkisine değinmeden önce askerlik mesleğinin ne olduğuna ve görevinin neleri kapsadığına dair kısa bir açıklamada bulunmak gerekir. Yine kitabın ışığında hareket etmek gerekirse, askerlik mesleğinin tanımıyla ilgili olarak “Asker Ne Dimekdir?” başlığı altında eserde kısaca; askerin, bir devletin din, ırz ve canlarının koruyucusu, dahili ve harici her türlü saldırıya karşı devleti koruyan ve devleti yöneten hükümdarın emri altında bulunan kuvvet ve yürütme aracı olduğu belirtilmiştir. Türkçede “asker” veya “askerlik” denildiği zaman “Ordu” kelimesi de akla gelir. Bugünkü kullanımda “Ordu” askerlerin dahil olduğu kurumun adıdır. Ancak esasında Arapça kökenli bir kelime olan “asker”, Türkçe’deki “ordu” kelimesinin karşılığı olarak kullanılır.

Ordu Türkçe bir kelimedir ve anlamı: “hakanın karargâhı” demektir. Divan-ı Lugati’t-Türk’te “hakanın oturduğu şehir”, Dede Korkut’ta da hanın ve beyin karşılığı olarak kullanılır. XV. yüzyıldan itibaren bugünkü anlamında kullanılmaya başlanmıştır (İlhan, 1999: 171). “Türkçe ordu (orda) kelimesinin karşılığı, Arapça’da ceyš, cünd, asker, hamîs ve Farsça’da leşkerdir. Bunlardan cünd ve ceyš “savaşmak için bir araya gelen insan topluluğu ve yardımcıları”, asker kelimesi de “bir araya gelmek, toplanmak”

demektir; bundan türeyen *muasker* “ordugâh, askerî üs” anlamındadır” (Terzi, 2007: 357).

Atatürk, ordunun görevini şu şekilde ifade etmiştir: “Her yönden gelecek tehditlere karşı gerçekleştirilecek güvenlik, ulus varlığını korumanın vazgeçilmez koşuludur. Ordu, harice karşı devletin varlığını temin ve icabında dâhilde büyük asayişsizliği bertaraf eder. Devlet ve hükümet gibi ordu dahi kendisi için bir varlık değil, milletin yaşamak ve var olmak iradesinin bir şeklidir” (İnan, 1969: 116).

Askerlik ve ordu terimlerini açıkladıktan sonra bunların var oluş nedenleri olan harp veya savaşın ne demek olduğunu da bilmek gerekir. Harp nedir? Niçin yapılır? Bu sorulara günümüzde dahi geçerliliğini koruyacak şekilde en iyi tariflerden birini yine Atatürk yapmıştır: “Savaş ve muharebe demek, iki milletin yalnız iki ordunun değil, iki milletin bütün varlıklarıyla, bütün maddî ve manevî kuvvetleriyle, birbirleriyle karşı karşıya gelmesi ve birbiri ile vuruşmasıdır” (İlhan, 1990: 192-193).

1.1.3. Manevi Terbiyenin Askerlik Üzerindeki Etkisi

Ordular, manevi terbiyeyi ve bu terbiyenin kazandırdığı nitelikleri temelde iki yolla kullanırlar. Bunlardan birincisi, ordu içindeki emir-komuta zincirini yani disiplini sağlama işlevidir ki, bu en iyi şekilde güzel ahlakla kazandırılan bir meziyettir. ikincisi ise askerlerin kazandıkları manevi terbiyenin kendilerine sağladığı manevi gücün savaş alanında gerek yapılan akınlarda ve gerekse vatan savunmasında etkili bir motivasyon aracı olarak kullanılmasıdır.

Ordu içindeki disiplini sağlayan, komuta kademesi ve askerler arasındaki bağları güçlendiren hüsnu ahlak yani güzel huyların, zabıtlar tarafından icra edilmesi yoluyla neferler zabıtlarını severek emirlerine itaat ederler böylece ordu içi disiplin her şeyden önce bu sevgi-saygı bağıyla güçlü bir şekilde kurulmuş olur. Tez konusu eserde, buna pek çok güzel örnek verilerek disiplinin cezai yollarla değil hüsnu ahlakla daha kolay ve sağlam bir şekilde kurulacağı belirtilmiştir. Buna ek olarak komuta kademesi ve askerler arasındaki ast-üst ilişkisinde, zorlamadan çok kalpten gelen bir isteğin

neferlerde oluşturulması halinde meydana gelecek itaat duygusunun daha sağlıklı ve kalıcı olacağı vurgulanmıştır.

Manevi terbiyenin askerlere kazandırılmasıyla askerlerde meydana gelen manevi gücün savaşlarda bir motivasyon aracı olarak kullanılmasına tarihte pek çok kez rastlanılmaktadır. Tarihin büyük bir bölümünde özellikle dini duygular savaşlardaki en önemli manevi motivasyon aracı olarak kullanılmıştır. Buna pek çok örnek bulunabilir. Batı’da Haçlı seferlerinin arkasındaki güç dini duygulardır. Yine İslamiyet’te cihat anlayışı buna en güzel örnektir. Her ne kadar savaşların ardındaki gerçek nedenler ekonomik ve siyasi olsa da halk kitlelerini ve orduları savaş alanlarına sevk edecek en güçlü motivasyon aracı manevi duygulardır.

Askerlik açısından manevi terbiyenin ve diğer manevi unsurların önemini vurgulayan tarihte pek çok önde gelen komutan, düşünür ve siyasiler vardır. Bu konuda öncelikle, kazandığı zaferlerle Türk ulusunun kaderini değiştiren Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün düşüncelerine yer vermek yerinde olacaktır.

Atatürk, manevi terbiye üzerinde önemle durmuş ve Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşünde, savaş teknolojisinde görülen geri kalmışlığın yanı sıra, ahlak ve maneviyattaki çöküntüyü önemli bir etken olarak görmüştür: “Çöküş yalnız maddî alanda olsaydı, hiç bir önemi yoktu. Ne yazık ki, çöküş ahlâkî ve manevî değerleri de içine almış görünüyor. Hiç şüphe yok ki, bu büyük memleketi, bu koca milleti dağılıp yok olmanın uçurumuna sürükleyen başlıca sebep bu olmuştur” (İlhan, 1990: 191) diyerek manevi değerlerin bozulmasını, milleti ve memleketi yok olmanın uçurumuna sürükleyen en önemli sebep olarak nitelemiştir.

Harp sahasında manevi unsurların ne kadar önemli olduğunu belirtirken, Harp tarihi alanında yazılmış önemli eserlerden “Harp Üzerine” adlı eserin müellifi ve Osmanlı ordusunda da subay olarak çalışmış olan Von der Cluesewitz’in şu ifadelerine yer vermek çok yerinde olacaktır: “Moral değerler, harbin en önemli konularından biridir. Bunlar, harbin bütün unsurlarını etkileyen ruhlardır ve bu ruhtar harpte bütün kuvvetleri harekete geçiren ve yöneten iradeye erkenden ve çok kuvvetli bir ilgiyle bağlanırlar, adeta iradeyle özdeşleşirler; çünkü iradenin kendisi de bir moral (manevî) değerdir. Yazık ki, bu değerler hiçbir kitapta bulunmaz; çünkü ne sayıya ne

sınıflandırmaya gelirler; sadece görülürler veya hissedilirler. Manevî değerlerin kıymetini ve çoğu kez inanılmaz etkisini bize en iyi tarih gösterir ve ispat eder. Bir komutanın tarihten sağlayacağı en soylu ve en esaslı yarar da budur. Bu arada şunu da belirtmek gerekir ki, akılda meyvesini verecek olan bilgi tohumları gösterilerden, eleştirici araştırmalardan ve bilgece yazılardan çok duygular, topyekun izlenimler ve tek tek parlayan zeka kıvılcımlarıyla ekilir” (Cluesewitz, 1984: 155-156).

Manevi terbiyenin askerlik açısından önemi ve tesiri yukarıda kısaca belirtildikten sonra şimdi manevi terbiye ve askerlik arasındaki ilişkiyi daha kapsamlı şekilde anlamak açısından daha somut örneklere yer vermek gerekir. Cluesewitz’in de belirttiği gibi her ne kadar Manevi terbiyenin ve manevi güç ile buna bağlı unsurların varlığı veya etkinliği sayılarla veya istatistiklerle ölçülemezse de, tarihteki bazı vakalara bakarak manevi terbiyenin askerlik açısından ne kadar önemli olduğu anlaşılabilir. Manevi terbiye ve buna bağlı unsurlardan kaynaklanan manevi gücün üstün olduğu ordularda buna maddi unsurların üstünlüğünün de eklenmesiyle pek çok zafer kazanılmıştır. Hatta bazen maddi unsurların zayıf olmasına rağmen manevi gücün orduları zaferlere götürdüğü de olmuştur. Bu durumu ispatlamanın en iyi yolu milletlerin tarihlerine bakmaktır. Dünya tarihinde ve Türk tarihinde manevi unsurların askerlik mesleği üzerindeki etkisine dair birçok örnek vardır. Bu noktada eserde Osmanlı Devleti’ne ve bu devleti oluşturan ana unsur olan Türk milletine ait manevi terbiye anlayışı ele alındığı için tarihi süreç içerisinde Türk milletinin sahip olduğu manevi miras ve bunun Türk orduları üzerindeki etkisini görmek gerekmektedir.

1.2. TARİHİ SÜREÇTE TÜRK ASKERİNDE MANEVİ TERBİYE

Bir milletin tarihi incelendiği zaman o millete ait kültürün ve bu kültürün oluşturduğu medeniyetin izdüşümlerini ortaya çıkarmak mümkün olduğu gibi; bir milletin tarihi gelişmesine bakarak ona ait manevi mirasın izlerini sürmek de bir o kadar mümkündür. Köklü bir tarihe sahip olan milletlerin ahlak anlayışı bakımından da bir o kadar zengin ve köklü bir mirasa sahip olduğunu beklemek gayet doğaldır. Gerçekten de milletlerin tarihleri ile düşünceleri, inançları ve ahlakları gibi manevi unsurları arasında bir münasebet olduğu milletlerin tarihi gelişim süreçleri incelendiği zaman ortaya çıkar. Hatta Türk kağanları, hakanları ve sultanları kendi hâkimiyet güçlerini teyit ettirmek için bu manevi amilleri kullanmışlardır. Türklerdeki “kut” anlayışı bunun en güzel örneğidir. Bu inanç İslamiyet öncesi Türk devletlerinde olduğu gibi İslamiyet’i kabul eden Türk devletlerinde de varlığını korumuştur.

Bir milletin manevi değerleri, doğal olarak o milletin savunmasını üstlenen ordusu üzerinde de etkiye sahiptir. Bu manevi değerler savaş alanında milletini savunan orduların savaşıma gücünü ve cesaretini artırır. Bir ordunun bu manevi gücü en etkili şekilde kullanabilmesi için o orduda her şeyden önce bunu sağlayacak olan askerlerin ve subayların kemale ulaşmış bir manevi terbiyeye sahip olmaları gerekir. Tez konusu olan “Askerde Terbiye-i Ma‘neviyye” adlı eserde, her neferin ilk önce iyi bir manevi terbiyeden geçirilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Burada görev daha çok bölük komutanı olan yüzbaşılara ve diğer subaylara düşmüştür ki eserde bu subayların da askerlerine örnek olacak nitelikte manevi terbiyeye sahip olmaları gerektiği belirtilmiş ve manevi terbiyenin önemi hakkında: “Terbiye-i ma‘neviyyenin tezâyüdü esbâb-ı zafer ve galebe-i dîndir.” denilmiştir. Buradan anlaşıldığı gibi eserin müellifleri, orduların zaferini ve dinlerinin yüceltilmesini manevi terbiyenin üstün olmasına bağlamışlardır.

Osmanlı Devleti’nin sahip olduğu manevi terbiye anlayışı, devleti oluşturan milli kültürün ve sahip olduğu medeniyetin bir yansımasıdır. Ordular her şeyden önce ait olduğu toplumun veya milletin kimliğini taşırlar ve onun değerlerini ve milli çıkarlarını gözetirler. Bu bağlamda manevi terbiye ve buna bağlı manevi unsurlar ile moral değerlerin bir ordu üzerindeki etkisini belirlemek açısından o ordunun temsil

ettiği milletin kültürünü, geleneklerini, siyasi ve sosyal yapısını anlamak en iyi yöntemdir ki bunu yapmak da ancak o milletin tarihi gelişimine bakmakla mümkün olur. Dünya tarihi, manevi terbiyesi üstün olan ve manevi unsurları maddi güçleriyle bir bütün içerisinde kullanan orduların nice zaferler elde ettiğini gözler önüne sermektedir. Bu noktada dünya tarihindeki örneklerden ziyade Türk tarihi içerisinde örnekler vermek daha münasip olacaktır.

Osmanlı Devleti'nin sahip olduğu manevi terbiye veya bir başka deyişle ahlak anlayışı hiç kuşkusuz kendilerinden önceki Türk ve İslam devletlerinden gelmiş olan manevi mirasın bir devamıydı ve bunun özünde Türk kültürü ile İslam medeniyetinin bir sentezi vardı. Türkler tarih bakımından olduğu gibi ahlak anlayışı açısından da tarihteki en köklü milletlerden biridir. Ünlü Türk düşünürü Ziya Gökalp'in bu konu hakkındaki ifadeleri şu şekildedir: “Büyük milletlerden her biri, medeniyetin hususî bir sahasında, en yüksek noktaya çıkmıştır. Eski Yunanlılar estetikte, Romalılar hukukta, Yahudilerle Araplar dinde, Fransızlar edebiyatta, Anglo-Saksonlar iktisatta, Almanlar musiki ile felsefede, Türkler de ahlakta birinciliği kazanmışlardır. Türk tarihi, baştanbaşa, ahlaki faziletlerin sergisidir. Türklerin mağlup milletlere ve onların milli ve dini varlıklarına dini ve içtimai muhtariyetler vermesi, her türlü takdirin üstündedir. Fakat bu iyiliğe karşı, mağlup milletler âlicenap Türklerden mazhar oldukları bu müsaadeleri Türklerin aleyhine çevirerek, kapitülasyon adı verilen zincirlerle Türkleri bağlamağa ve boğmağa çalıştılar. Bu iki türlü hareket, iki tarafın da ahlaki davranışını gösterdiği için son derece karakteristiktir” (Gökalp, 2002: 283).

Türk ahlakını ve bu ahlakın Türk ordularının üzerindeki yansımaları görebilmek için kısa bir tarihi gezintiye çıkmak gerekir. Böylece eserde belirtilen orduda bulunması gereken manevi terbiyenin özü ortaya konulmuş olacaktır zira eserde müelliflerin tarif ettiği ve Osmanlı ordusunda bulunması gereken manevi terbiye, bu orduyu oluşturan hakim milletin yani Türklerin manevi özelliklerini yansıtmaktadır. Bu oluşumu anlamak için Türklerin sahip oldukları manevi kültürün tarihi süreçteki gelişimini göz önüne almak gerekir. Binlerce yıllık Türk tarihinde şüphesiz ki Türk ahlakını yansıtan binlerce örnek mevcuttur ancak burada maksat tarihi süreç içerisinde Türklerin manevi terbiyesini ve ahlak anlayışlarını oluşturan manevi unsurların ve bunların Türk ordusu

üzerindeki etkisinin tespitine çalışmak olduğu için konuyla ilgili olarak tarihi akış içerisinde önemli dönüm noktalarına değinilecek ve bazı örnekler verilecektir.

Türkler, İslamiyet'ten önce Orta Asya'da hüküm sürdükleri asırlar boyunca kendilerine özgü ve son derece zengin bir manevi kültür ve birikime sahip bulunuyorlardı ve bu kültür gerek toplum yaşantısında gerek devlet idaresinde ve gerekse de ordu içerisinde kendini çok güçlü bir şekilde hissettiriyordu.

Türkler, İslamiyet öncesinde de bir dine sahiptiler ve “tengri” veya “gök-tengri” dedikleri bir yaratıcıya inanıyorlardı. Bugün kullandığımız Tanrı kelimesi buradan gelmektedir. Türkler “Tanrı'nın iradesinin üstünlüğüne inanır, her işte onun rızasını almaya çalışırlardı. Kazâ ve kadere inanırlar, Tanrı öyle istediği için bir işin öyle olduğunu kabul ederlerdi. Gök-Tanrı bütün dünyanın yaratıcısı olmakla birlikte, ona zaman zaman “Türk Tanrısı” dedikleri de oluyordu, çünkü onlar Tanrı'nın istediği gibi yaşayan insanlardı. Tanrı onları düşmanlarına karşı zafere kavuşturuyordu. Hatta dünyanın nizamını Türklere vermişti, çünkü Türklerin başında kutsal (Tanrı gibi gökte olmuş) bir sülalenin temsilcileri bulunmaktaydı. Böyle bir inanın Türklerin yaşadıkları hayat gibi onların cihangirlik, fatihlik ruhlarına da uygun düştüğü görülmektedir. Nitekim karşılaştıkları başka dinler onların hareketli ve savaşçı tabiatlarına uygun gelmediği için kabul etmediler. Göktürklerin ilk yıllarında Budistler onların ülkelerinde tapınaklar kuruyorlar, taraftar topluyorlardı. Mukan Kağan'ın ölümü üzerine onun yerine geçen Tabo Kağan (572-581) Budist rahiplerini ve onların tapınaklarını korumaya kalktığı zaman beyleri bu işe karşı çıktı. Aynı şekilde Bilge Kağan Tao Dini'nin ve Budizm'in Türkler arasında yayılmasına göz yumunca, Bilge Tonyukuk buna karşı çıkmış, bu dinlerin Türk Milletini uyuşturacağını söyleyerek engellemiştir (Güngör, 1997: 62). Türkler bu şekilde adeta ırksal özelliklerine ve yaşam biçimlerine uygun düşecek tarzda bir manevi kültür oluşturmuşlar, böylece askeri alanda da bu ahenkli uyumun sayesinde kendilerinden maddi anlamda üstün olan milletleri mağlup edebilme yetisini geliştirmişlerdir.

Türklerin tarihte kurduğu ilk büyük imparatorluk olarak kabul edilen Büyük Hun İmparatorluğu'nda hakanlar isimlerinin başında; “Tanrının tahta çıkardığı Kun milletinin büyük Tan-yu veya Şan-yu'su ibaresini kullanırlardı ki bu hakimiyetin semavi (ilahi) menşesine inanıldığına dair ilk vesikayı teşkil eder. Hun hükümdarları

“Tanrı Kutu” ünvanını taşıyordu. Büyük ve kudretli imparator Mete sulhü korumak maksadı ile ağır fedakarlıkları göze aldığı halde bir çöl parçası için harbe karar verirken “Toprak milletin köküdür; onu nasıl verebilirim” dediği rivayeti de milliyet ve vatanperverlik duyguları tarihinde çok eski bir hâdise olarak müstesna bir ehemmiyet arz eder... Bir Hun İmparatoru ecdadının Çinlilere karşı kudretini milli ahlak ve ananelerinin üstünlüğü ile izah ediyordu. Bu sebeple de Çin kültür ve âdetlerine rağbeti milletin esaretine bir başlangıç sayar”dı (Turan, 1994: 83).

İşte Türklerde milli ahlaka ve ananelere bağlılık bu kadar çok hayati öneme sahipti. Türkler bu özellikleriyle belki de tarihte milli hisleriyle ve milli bir bilinçle hareket eden ilk uluslardan biri olma özelliğini taşıyorlardı. Hatta bu bilinç Türklerin kısa süren Çin esareti yıllarında dahi kendini gösteriyordu. Bir Çin kaynağı imparatorlarının tabiiyetine düşen İşpara Han’a ait şu dikkate şayan hadiseyi anlatır. Han, Çin imparatoruna: “Oğlum sarayınıza gönderiyorum. Size semâvi menşe’den gelen atları her yıl takdim edecektir. Sabah akşam emrinizi bekleyeceğim. Fakat elbiselerimizin önlerini açmağa, dalgalanan saç örgülerimizi çözmeğe, dilimizi değiştirmeğe ve sizin kanunlarınızı kabul etmeğe gelince örf ve âdetlerimiz çok eski olduğu için onları bozmağa cesaret edemedim. Bütün milletimiz de aynı kalbe sahiptir” (Turan, 1994: 89) demek suretiyle her türlü fedakarlığa katlanan, hatta tabiiyet ve haracı kabul eden hükümdarın milletin manevi değerleri, milli şahsiyeti ve nizamı üzerinde hiçbir fedakarlığa katlanamayacağına dair sözleri çok güzel bir misal teşkil eder.

Türklerdeki bu milli ve manevi kimlik bilinci, toplumun her alanında hakimdi. Türkler olan ve olmayan her şeyin Tanrı’nın inayetine bağlı olduğunu düşünüyorlardı. Onlara göre, hükümdara Tanrı hakimiyet hakkını veriyor, halkın hayatıyla ilgileniyor, ordu savaşlarda Tanrı’nın inayetiyle zafer kazanıyor, şafak Tanrı tarafından söktürülüyor, bitkileri o canlandırıyor. Aynı zamanda Tanrı insanları yarattığı gibi onların canını da alıyordu. Bu sebeple kitabelerde “kişi-oğlu ölmek için yaratılmıştır”, “Kültigin vadesi gelince öldü” gibi sözler çokça yer alıyordu. Türkler öldükten sonra dirileceklerine inanıyorlardı. Yani onlarda kuvvetli bir ahiret inancı vardı. Yine Türkler bu dönemde, cennet ve cehenneme de inanıyorlardı. Cennete “Uçmag”, cehenneme de “Tamu” diyorlardı. Onlar Tanrı’ya kurban da kesiyorlardı. Türkler Tanrı’nın sıfatlarını da “Bayat (Kadim), Açu (Baba), İdi (Sahip), Oęan (Kâdir), Çalap (Mevla)” sözleriyle

ifade ederlerdi. Başta “Tek Tanrı İnancı” olmak üzere, Gök-Tanrı Dini’ndeki bu inançların benzerliği sebebiyle Türkler, İslamiyet’i X. yüzyıldan itibaren kitleler halinde kendi istekleriyle kabul etmişlerdir (Güler, Akgül, Şimşek, 2007: 54). Türklerdeki bu Tanrı inancının bir diğer yansıması da kendilerini Tanrı’nın emirlerini yerine getirmekle yükümlü olarak görmeleri ve kendilerini buna adayan bir yaşam biçimlerinin olmasıydı. Toplumdaki bu inanış, devlet yönetiminde ve dolayısıyla ordu içinde de tezahür ediyordu.

İslam öncesi Türk töresinin temelleri, hedefleri ve sosyal idarelerini, Tanrı inancından kaynaklanan değerler şekillendiriyordu. Türkler yeryüzünde kendilerini Tanrı’nın emirlerini yerine getirmekle yükümlü görüyorlardı. Orhun Abideleri’nde: “Yukarda mavi gök, aşağıda yağız yer yaratıldıktan ikisi arasında insanoğlu yaratılmış, insanoğlu üzerine ecdadım Bumin Hakan, İstemi Hakan (tahta) oturmuş” ibaresi yer alır. Bu sebepten Türklerde hakanlara “kutsallık” izafe edilmiştir. Onlarda, devlete bağlılık ve itaat da (devlet baba geleneği) bundan ileri gelmektedir. Türk devletleri ve idarecileri hiçbir zaman milletleri üzerinde zulüm mekanizmaları kurmamışlar, tebaalarını huzur ve refah içinde yaşatmak için büyük gayret ve dikkat göstermişlerdir. Bu, onlarda, inandıkları Tanrı’nın insanlara iyilik yapılmasını istemesinden ileri gelmiştir (Kocabaş, 1995: 10).

Türkler kurdukları devlete ve devleti yöneten hakana kutsiyet katarcasına bağlıydılar. Onun Tanrı tarafından milletin başına getirildiğine inanıyorlardı ki buna “kut” inancı deniliyordu ve bu inanç İslamiyet’ten sonra da kendini korumuştur. Türklerdeki en büyük suç devlete ve hükümdara karşı başkaldırmaktı. Türklerdeki bu devlete ve hükümdara olan bağlılığın günümüzde dahi yansımaları mevcuttur. Şöyle ki devlet her zaman şefkatli bir ana gibi “devlet ana” veya koruyucu bir baba gibi “devlet baba” olarak Türk insanının zihninde ve gönlünde yer edinmiştir. Her Türk vatandaşının devlete karşı en büyük yükümlülüklerinden biri olan askerlik görevini yerine getirmek üzere yola çıkan Mehmetçikler adeta bir şölen havasında bu hizmetlerini yapmak üzere uğurlanmaktadırlar. Bütün bunlar hiç şüphesiz milletin dimağında ve kalbinde oluşan yüzlerce yıllık manevi mirasın yansımalarıdır.

Eski Türkler, iktidarın ve gücün kaynağını manevi ve ilahi olarak idrak etmişler ve buna binaen kazandıkları askeri zaferleri de öncelikle Tanrı’nın inayetine

atfetmişlerdir. Mete Han, Çin imparatoruna gönderdiği bir mektupta Sag Bilge komutanını Yüceiler üzerine gönderdiğinden söz açıyor ve şöyle diyordu: “ Tanrı’nın yardım ve şefaati; subay ve askerlerimin yüksek savaş yeteneği, atlarımın gücü ve kuvveti ile bütün Yüceiler’i ezdi. Başlarını kesti, ölenler öldü; teslim olanlar teslim oldu; böylece göğün altında, (yani dünyada) asayiş ve dirlik kurulmuş oldu” (Ögel, 2001: 65). Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere Mete Han kazandığı zaferi öncelikle Tanrı’ya borçlu olduğunu belirterek sahip olduğu manevi kuvvet dayanağını bu şekilde izah etmiştir.

Avrupa Hunları’nda da iktidar yetkisinin manevi ve ilahi kökenli olduğuna dair inanış devam etmiştir. Bizans elçisi Priskos; Hunların, Atilla’nın ilahi bir men’şeden geldiğine inandıklarını, buna itiraz edenlere çok hiddetlendiklerini, dünyanın kendilerine ait olduğu akidesi ile fetih ve savaşlar yaptıklarını ve sarayında bu inancın hüküm sürdüğünün söyler. Daha sonra giden diğer Bizans elçisi Jordanes de; Atilla’nın ilahi kudret tarafından dünyanın hükümdarı tayin edildiğine, kılıcını da bu kudretin idare ettiğine inandığını belirtir. Atilla da diğer Türk kağanları gibi kâhinlere (kamlara) çok itibar eder ve sözlerini dinlerdi. Bir çoban tarafından bulunup kendisine verilen efsanevi kılıcı da Tanrı’nın bir hediyesi sayardı. Hunlar hükümdarlarının Tanrı tarafından gönderildiğine nasıl inanıyordu ise Avrupalılar da öylece onları “Tanrının kılıcı” sayıyor ve günahlarından dolayı kendilerini cezalandırmak için gönderildiklerine kani bulunuyorlardı (Turan, 1994: 84-85).

Atilla, Hunlar’a göre Tanrının kılıcı ve kırbacıdır. Çünkü Tanrı, O’nu günah işleyenleri ve ahlak yolundan sapanları cezalandırmak için göndermişti. Bu düşüncenin ne Hıristiyanlıkta ve ne de Tevrat’ta yeri vardır. Ama Türk tarihinde bunun açık ve seçik örnekleri pek çoktur. İslamiyet’ten sonra bile, Tanrı’nın ordusu olduğunu ve ahlak yolundan sapanları cezalandırmak için gönderildiğini söyleyerek, Atilla gibi kale kapılarını çalan Türk komutanları yok değildir (Ögel, 2001: 82). Gerçekten de Türkler, bu şekilde bir manevi sorumluluğu üstlenircesine hareket ediyorlar ve amaçlarını Tanrı’dan aldıkları görevle dünyaya huzur ve barış getirmek olarak görüyorlardı.

İbrahim Kafesoğlu’nun tespitine göre; “Türk Cihan Hakimiyeti” düşüncesinde güdülen gaye de yeryüzünde huzur ve sükûnu sağlamaktı. “Türk Devleti” anlamındaki “İl” deyiminin aynı zamanda barış manasını ifade etmesi bunu gösterir” (Kafesoğlu,

2005: 241). Bu düşünce ve gaye doğrultusunda Türkler tarih boyunca pek çok devlet kurmuş ve bunların en kudretli olanlarıyla da hep dünyada sükûnu ve huzuru sağlamak amacıyla cihan hâkimiyeti ideallerini gerçekleştirmeye çalışmışlardır. İşte bu manevi etkinin tesiriyle Türk milletinin savaşçı özelliği asırlar boyunca hiç değişmemiş ve İslamiyet'in kabulü ile cihat anlayışının benimsenmesi sonucu bu manevi etkiye bir anlamda katkıda bulunmuş ve Türk fetih ve cihan hâkimiyeti düşüncesi artarak yaklaşık bin yıl daha kendini göstermeye devam etmiştir.

Bu bağlamda Osman Turan; “Türk tarihinde milli, dini ve insani duygulara dayanan bir cihan hâkimiyeti mefkûresinin askeri ve siyasi kudretle eşit olarak gelişmesini izah ederken manevi kuvvetlerin daha bariz rollerine de dikkati çekmeliyiz. Filhakika bir avuç Arap kahramanının devrin Sasani ve Bizans gibi iki muazzam imparatorluğu yıkmasını veya kanatlarını kırmasını Hazreti Muhammed'in getirdiği ilahi ruh ve İslam mefkûresinin kudretinden başka bir sebeple anlatmak mümkün değildir. Roma İmparatorluğu da, bütün şiddet ve zulümlerine rağmen fakir Hıristiyanlara karşı yenilmekten kurtulamamış ve yeni dinin zaferini önleyememiştir. Türkler tarih sahnesine çıkışlarından beri Şamanî ve İslam çağlarında tek bir Allah'a bağlı bulunmuş; Tanrının mümtaz bir kavmi olduklarına ve onun kendilerini koruduğuna, kağan ve sultanlar Allah'ın cihan hâkimiyetini kendilerine ihsan ettiğine ve bu sebeple de dünya nizamını kurmağa memur bulduklarına inanıyorlardı.” (Turan, 1994: 10) tespitinde bulunmuş ve burada özellikle manevi gücün etkisi üzerinde durmuştur. Gerçekten de Türklerde gerek İslam öncesi ve sonrası dönemlerde mevcut olan yüksek manevi ruh ve buna bağlı karakter yapısı onların küçük sayılarda ordularla bile sayıca ve maddece üstün olan düşman ordularına karşı çok büyük zaferler elde etmelerinde en önemli etken olmuştur. Bu manevi güç aynı zamanda onlarda var olan güzel ahlakın da temelini oluşturmuştur. Türkler inançları gereği zulümden ve işkenceden tarihleri boyunca uzak durmuşlar hep Tanrı'nın rızasını kazanmak amacıyla idare ettikleri milletlere hoşgörü ile davranmışlardır.

Bu manevi güce dayanarak Türklerin, Müslüman olmadan önce kurmaya başladıkları adil idareler onların İslam'a girmesiyle birlikte daha da mükemmel hale gelmiştir. “İ'lây-ı Kelimetullah ve Nizam-ı Âlem Davası (Allah'ın kelimesini yüceltmek)” ile yani Allah'ın buyruğu olan Kur'an-ı kerimin ışığında dünyaya düzen

getirmek ve bütün insanlığı huzurlu ve mutlu etmek, bunu engelleyen nerede bir olumsuzluk varsa onu ortadan kaldırmak Türklerin “tarihi misyonu” haline gelmiştir. Böylece, Türklerin Müslüman olmadan önce yüklendikleri misyon olan “il” kurmak yani “sulh”ü sağlamak misyonu, İslamiyet’i kabulden sonra da “İ’lâ-yı Kelimetullah”ı yani Allah’ın adını ve nizamını yeryüzünde yayma ve evrensel bir barış sağlamak amacıyla bütün dünyayı tek bir çatı altında toplama ideali şeklinde devam etmiştir. Burada asıl amaç istila değil, aksine dünyada huzuru ve düzeni sağlama misyonu olarak görülmüştür. Bunu anlamanın yolu Türklerin hâkimiyetleri altına aldıkları milletlere nasıl davrandıklarını görmeye mümkün olabilir.

Gerek İslamiyet’ten önce gerekse İslamiyet’i kabul ettikten sonra olsun bütün tarih boyunca Türklerde din, dil ve ırk ayrılığı sebebiyle Amerika ve Avrupa’da her zaman rastlanan bir katliama, işkenceye ve hakların elinden alınmasına kesinlikle rastlanmamaktadır. Orhun Abidelerini ve Uygur metinlerini gerek insani değerler, gerekse hukuk açısından değerlendirip İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile karşılaştırdığımız zaman, Göktürk ve Uygur hukukunun vatandaşlara tanıdığı haklar, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin insan hürriyetleri ile ilgili 3. maddesine, kulluk ve kölelikle ilgili 4., kanun önünde herkesin eşit olması ile ilgili 7., ailenin cemiyetin temel unsuru olması ile ilgili 16.b., her şahsın fikir, din ve düşünce hürriyetine sahip olması ile ilgili 18., her şahsın memleketin kamu hizmetlerinden eşitçe yararlanma hususu ile ilgili 21.b. ve sosyal güvenlikle ilgili 29.a. maddeleri ile aynılık arz ettiğini ifade etmek gerekir (Kocabaş, 1995: 11). Görüldüğü üzere Türkler, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin yayınlanmasından asırlar önce bu beyannamede yer alan temel insan haklarını, kendi idareleri altında bulunan insanlara tanımış bulunuyorlardı. Buradan hareketle Türk cihan hakimiyeti mefkuresinin asıl amacının istiladan çok dünyada barışı ve güveni sağlamak olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Türklerin, İslam öncesi dönemde de mevcut olup, manevi güç ve güzel ahlakları sayesinde oluşan, milli karakterlerinin kendini muhafaza ederek gelişmesinde İslam dininin çok büyük katkıları olmuştur. Zira İslamiyet dışındaki dinleri kabul eden Türk topluluklarının milli kimliklerini kaybetmeleri bunun en önemli kanıtıdır. Türklerin İslam dinine girdikten sonra milli kimliklerini muhafaza etmeleri, onların İslam öncesi

dini inanış ve ahlak yapılarının İslamiyet’le benzerlik göstermesinden kaynaklanıyordu. Bu noktada Türklerin İslamiyet’i tanımaları ve onu kendi istekleriyle benimsemeleri de önemli bir etken olmuştu. Türklerle Müslümanların tanışması her ne kadar Talas Savaşı’ndan öncesine rastlasa da en büyük etkileşim Talas Savaşı’ndan sonra olmuştur.

Türkler ve İslam Tarihi açısından Talas savaşı bir dönüm noktasıdır. Talas Meydan Savaşı’nın bir sonucu olarak Müslümanlar Maverâünnehir’de tutunmuş ve Türkler de Çin tehlikesinden uzun bir zaman için kurtulmuş oldular. Artık Araplarla büyük bir düşmanlıkları yoktu, onlarla daha uygun şartlarda ilişki kurabilirlerdi. Araplar Maverâünnehir’e geldikleri zaman Türklerin yüksek ahlaki meziyetlere, büyük bir idarecilik ve askerlik maharetine sahip olduklarını görmüşlerdi. Bunların şöhreti uzak İslam beldelerine kadar yayılıyor, herkes Türklerden bahsediyordu. Müslümanlar arasında, Türkler İslâmiyet’e girdikleri takdirde artık hiçbir gücün İslam’a karşı çıkamayacağı inancı doğmuştur. Nitekim birçokları vaktiyle Hazret-i Muhammed’in Türklerle ilgili övgülü ve müjdeli sözler söylediğini rivayet ediyor, hatta bazı Kur’an ayetlerinde Türklerin ima edildiği söyleniyordu. Kur’ân’da adı geçen Zülkarneyn’in Oğuz Kağan olduğu söylenmiştir. Ayrıca, Kaşgarlı Mahmud’un yazdığına göre, Peygamber’in şöyle dediği rivayet olunur: “Cenâb-ı Hak diyor ki; Benim Türk adını verdiğim ve Doğu’da yerleştirdiğim askerlerim vardır ki, herhangi bir kavme karşı gazaba gelecek olursam Türk askerlerimi o kavme hücum ettiririm”. Yine bunun gibi; “Türk dilini öğreniniz, çünkü Türklerin çok zaman sürecek bir hâkimiyetleri vardır” şeklinde hadisler olduğu rivayet edilir. Arap edebiyatçıları ve tarihçileri de Türkler hakkında övgü dolu şeyler yazmışlardır (Güngör, 1997: 66). Hatta Türkler hakkında tarihte yazılmış ilk kitap olan; “*Fezâilü’l Etrâk*” (Türklerin faziletleri) adlı eser Arap asıllı bir Kelam filozofu olan el-Cahız’a (öl-869) aittir. Bu eserde Cahız Türklerin manevi yapıları ve ahlaki karakterleri ile ilgili olarak:“...Türkler yaltaklanma, münafıklık, kovuculuk, yapmacık ve riya... kibirlenmek, akrabalarına karşı fenalık ve bid’at (aslında dinde olmayan sonradan çıkarılan adetler) nedir bilmezler. Çeşitli fikirler onları bozamamıştır. Kitabına uydurup da başkalarının malını helal saymazlar... Türkler vatan sevgisine en fazla sahip olan millettir. Türklerde vatan sevgisi (herkesten) daha fazla ve daha köklüdür... Türklerin ruhi kuvvetleri bedeni kuvvetlerinden daha fazladır; onlar ateşli, hararetili ve anlayışlı insanlardır” (Keklik, 2001: 26) şeklinde ifadelere yer vermiştir. Dikkat edilecek olursa Cahız’ın bahsettiği bu Türkler İslamiyet’i

kabul etmeden önceki Türklerdir ve onların manevi ve ahlaki yapıları İslami ahlak anlayışına da gayet uygundur.

Türklerin İslamiyet'i kendi rızalarıyla kabul etmelerinde gerek onların dünya görüşlerinin gerek yaşayış şekillerinin ve gerekse diğer bazı kültürel özelliklerinin benzerlik göstermesi etkili olmuştur. Özellikle Kur'an-ı Kerim'in askerlik ve savaşla ilgili ayetleri ve Hz. Muhammed'in hadislerindeki cihat, gazilik, şehitlik kavramlarının Türklerin savaşçılık özellikleri, düşünceleri ve davranışları ile uyumlu olması İslamiyet'e geçişi kolaylaştırmış, ayrıca yeni ideal ile Türk savaş tarihi bir aşamaya ulaşmıştır (İlhan, 1999: 39). Bu sayede Türkler bazı kesimlerin iddia ettiğinin aksine İslamiyet'i zorla değil bilerek ve isteyerek kabul etmişlerdir. Çünkü Türkler bu dini kendi manevi, milli ve hatta askeri karakterlerine son derece uygun bulmuşlardır.

Türklerin İslam Dini'ni fazla bir güçlük çekmeden seve seve kabul ettikleri muhakkaktır. Bu kolaylıkta onların Gök-Tanrı dinleriyle İslamiyet arasında birtakım benzerliklerin bulunması da önemli rol oynamıştır. Türklerin eskiden Tek Tanrı ile birlikte cennet ve cehenneme inandıklarını biliyoruz. Üstelik İslam'ın gaza ve cihada verdiği önem onların hayatlarına ve dünya görüşlerine de çok uygun düşüyordu. Türkler dünyanın idaresinin Tanrı tarafından kendilerine ısmarlandığına inanırlardı. İslam'a girmekle onlar Allah'ın askeri oluyorlar, ellerine hiçbir yerde bulamayacakları eşsiz bir dayanak geçirmiş oluyorlardı. Türklerin Müslüman olmaları hem İslam tarihi, hem Türk tarihi bakımından, dolayısıyla bütün dünya için önemli bir olaydır (Güngör, 1997: 68). Gerçekten de Türklerin Müslüman olmasından sonra dünya tarihinin seyrini değiştiren olaylar silsilesi vuku bulmaya başlamıştır. Her şeyden önce Türkler yeni bir manevi güçle fetih arzularını daha da artırarak kendilerine yeni hakimiyet alanları kazanacakları Ortadoğu, Doğu Avrupa ve Afrika kıtalarına yönelmişler ve milli bir ideal haline getirdikleri Allah adına "Cihan hakimiyeti kurma" ve "dünyada barışı ve düzeni sağlama" uğruna yeni fetihlere girişmişlerdir.

Türklerin İslamiyet'le birlikte kazandıkları bu yeni enerji ve bunun kaynağı daha çok manevi ve ilahi temele dayanıyordu. Türkler kendilerini yine tek olan yaratıcının askerleri olarak görüyorlar ve O'nun dünyayı yönetme yetkisini kendilerine verdiğine inanarak bütün dünyayı O'nun adına yönetip huzura kavuşturmayı kendilerine verilmiş kutsal bir görev kabul ediyorlardı.

Bu inanç benzerliği ve etkileşimi doğrultusunda hem Türklerin İslamiyet’le kaynaşması kolaylaşmış oluyor hem de İslam coğrafyasının bu yerinde duramayan enerjik kuvveti düşmanlarına karşı kullanması imkanı doğuyordu. Türkler bu amaçla özellikle Abbasi Halifesi Mu’tasım (794-842) tarafından askeri kuvvet olarak Bizans’a karşı sınırları korumak amacıyla kullanılmıştır. İlerleyen asırlarda ise Abbasi hilafetinin Fatımi ve Büveyhi tahakkümüyle yıkılmaya yüz tuttuğu bir anda Tuğrul Bey’in yönetimindeki Selçukilerin yardımı ve korumasıyla hem Abbasi Halifeliği hem de Sünni İslam itikadı kurtarılmış oluyordu. Türkler İslamiyet’e yaptıkları bu hizmetler sonucu artık İslam’ın en büyük koruyucuları ve savunucuları konumuna gelmişlerdir. Türklerin İslamiyet’le tanışmalarının bu ilk asırları hep koruyuculuk ve muhafızlık görevlerinde geçtikten sonra Malazgirt zaferiyle beraber Türkler artık İslam’ın koruyuculuğunun yanı sıra İslam’ın fetihten fetihe koşan muzaffer kılıcı haline gelmişlerdir. Gerek Haçlı seferlerine ve gerekse Moğol istilasına karşı İslamiyet’i yok olmaktan kurtaran da yine Türkler olmuştur. Müslümanların Hıristiyanlara ve Doğu’nun Batı’ya karşı üstün oldukları devirler de yine Türklerin en güçlü oldukları devirlere rastlamıştır. Bu üstünlüğün zirvesi de hiç şüphesiz Osmanlı İmparatorluğu’dur.

Türklerin savaş alanlarında bu kadar başarılı olmalarında hiç şüphesiz onlara İslamiyet’in kazandırdığı gaza ve cihat anlayışı da önemli katkılar sağlamıştır. Savaşlarda üstün nitelikleri zaten bilinen Türkler, İslamiyet’in verdiği yüksek manevi ruh ve idealle birlikte bu üstün niteliklerini kat be kat artırmışlardır. Bu manevi gücü oluşturan unsurların temeli gaza ve cihat anlayışına dayanıyordu.

Cihat, bir araya getirilen maddi ve manevi bütün kuvvetleri, yüksek gayeye ermek için iyi niyet ile Allah yolunda kullanmaktır. Arapçada “takat, meşakkat ve zahmet” manasındaki “cahd” aslından gelir (Şibay, 1997: 164). Türkler işte bu yüksek gayeye yani “cihan hakimiyeti” ne ulaşmak için bütün maddi ve manevi kuvvetleriyle Allah yolunda O’nun rızasını kazanmak için cihat ediyorlardı.

Bu idealin yayılmasında dervişlerin, erenlerin, alplerin, gazilerin ve ahilerin büyük uğraşları ve gayretleri vardı. Doğu’dan, Türkistan’dan gelen ve “Horasan erenleri” denen ateşli tarikat propagandacıları, uçlardaki Türklere büyük bir ideal aşılamaı başardılar. Bu ideal, cihattı, Kızıl Elma’ydı, birlik ve beraberlikti. “Alp”, “Abdal”, “Eren” diye anılan gazi-dervişler, uçlardaki Türk kitlelerini teşkilatlandırıyor,

onlara yol gösteriyorlardı. Bu suretle fethedilen Bizans toprakları, az zamanda yerden bitercesine yükselen köyler, kasabalar, genişleyen şehirlerle Türk yurdu haline geliyordu. Türk derviş-gazileri bir şehri, bir ülkeyi fetheder etmez, derhal bir kısmı oraya yerleşiyor, kalan kısım, daha ileriye doğru yürüyordu. Arkadan daima taze kuvvetler geliyor ve en ateşli kitle en ileriye sevk edildiği için bu başarılı yürüyüşün ardı kesilmiyordu. Bu Türk kitleleri milletin en teşebbüs sahibi ve enerjik tabakası olduğu, ideal aşkına yerlerini yurtlarını terk ettikleri, gaza ve şehadet yoluyla bahtiyarlık aradıkları için daima muvaffak oluyorlardı (Öztuna, 1969: 64).

İslam inancında gaza ve cihat yapmak ve savaş meydanında gazi veya şehit olmak son derece önemliydi. Genel olarak gazi ahiret için sevap kazanma amacıyla savaşan Müslüman olarak tanımlanır. İslam prensiplerine göre gaza *farz-ı kifâye*'dir yani ancak bazı koşullar yerine getirildiği takdirde yapılması gereken bir dini ödevdir. Fakat İslam ülkesi hayati bir tehlike altına düşerse, gaza emirü'l-mü'minîn tarafından *farz-ı ayn* ilan olunabilir. O zaman her Müslüman yetişkin er için gaza zorunlu bir ödevdir. Sefere gidemeyen her bir birey bu ödev karşılığı hazineye bir ödeme yapmak zorundadır (İnalçık, 2014: 26).

İslam'da gaza ve cihadın dinin vazgeçilmez bir vazifesi olarak görülmesi her Müslüman'ın bu yükümlülüğü yerine getirmek için savaş alanlarında istekle ve azimle çarpışmalarını sağlamıştır. Cihat anında, savaş meydanında Allah yolunda savaşan ve bu uğurda hayatını kaybedenler yani şehitler için Kuran-ı Kerim'de: "Allah yolunda öldürülenlere "ölüler" demeyin. Hayır, onlar diridirler. Fakat siz farkında olamazsınız" (*Bakara, 154*); "Eğer Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz, Allah'ın bağışlaması ve rahmeti, (sizin için) onların topladıkları (dünyalıkları)ndan daha hayırlıdır" (*Al-i İmran, 157*); "Allah yolunda öldürülenleri sakın ölümler sanma. Bilakis onlar diridirler, Rab'leri katında rızıklanmaktadırlar" (*Al-i İmran, 169*); "Kim Allah'a ve Peygambere itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerle, siddiklerle, şehitlerle, iyilerle birlikte. Bunlar ne güzel arkadaşlardır" (*Nisa, 69*); "O halde geçici dünya hayatını, ebedi ahiret hayatı karşılığında satacak olanlar, Allah yolunda savaşsınlar. Her kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya galip gelirse, her iki durumda da biz ona yarın pek büyük bir mükafat vereceğiz" (*Nisa, 74*), ayetleri bulunmaktadır. Bu manevi kaynakla şehitlik mertebesine ulaşmak için İslam savaşçıları kaybedecek hiçbir şeyleri

olmadıkları bilincinde ve ölümden korkmayarak savaş meydanlarında birbirleriyle yarışmasına şevkle ve cesaretle çarpışmışlardır. Ancak gazaya katılacak olan erlerin gazilik veya şehitlik rütbelerine varmalarında her şeyden önce savaşta elde edilecek ganimetten çok Allah'ın rızasını kazanmak ve Allah'ın emrini yerine getirme niyetinde olması gerekmektedir.

Türk geleneğinde savaş-eri olarak gazide bulunması gerekli on karakter sayılır: cesaret yılmazlık, kendine güven, güçlülük ve savaşkanlık, atılganlık, dayanıklılık, yerinde metanetle durma, sabırlılık, fırsatları kollama, yoldaşına vefa vasıflarıdır. Bunlar Dede Korkut, Danişmendname gibi Türk destanlarında kahramanların vasıflandırılmasında belirlenmiştir (İnalçık, 2014: 25). Türkler İslamiyet öncesinde de sahip oldukları bu nitelikleriyle tanınmaktaydılar. Şehitlik ve gazilik unvanları Türklerin savaşçı ruhuna son derece uygun düşmekteydi. Böylece Türklerin bu savaşçı özellikleri ve enerjileri İslam dininin getirdiği yeni manevi güçle birleşerek Orta Asya'dan kopup gelen Türk kitleleri açısından yeni bir yurt bulmaları için en uygun tarihi ortam hazırlanmış oluyordu.

13. yüzyılda bir yandan Haçlılara, öte yandan Moğollara karşı bir ölüm-kalım savaşı veren İslam memleketlerinde gaza ruhu toplumları ayaklandırmakta idi. 13. yüzyılda bu gaza heyecanı Memluk Sultanlığı'nda ve Anadolu'da Türkmenler arasında doruğa erişti. Haçlı ve Moğol kışkırtıcı arasında yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan bu iki İslam memleketinde askeri rejimler hakim oldu. Mısır ve Suriye'de Kıpçak aslından askeri bir aristokrasi Memluklar saltanatını ele geçirirken Anadolu'da gazi Türkmen devletleri yükseldi ve 14. yüzyıl sonlarında bu devletçiklerin tümü Osmanlı hanedanının şemsiyesi altında birleşti (İnalçık, 2014: 25-26). Gaza ve cihat anlayışı bu şekilde Türklerin siyasi ve askeri yükselişinde son derece önemli etkenler olmuştur.

Gaza ve cihadı yaymak ve savaş alanında askerler arasında ve halk nezdinde buna taraftar toplamak çeşitli tarikatlar aracılığıyla daha kolay sağlanıyordu. Böylece bu amaca hizmet edecek askeri güç ve toplumsal destek de sağlanmış oluyordu. Ayrıca bu tarikatların toplumsal düzeni sağlama gibi görevleri üstlendikleri de görülmüştür. Moğol İstilasası ile sarsılan ve ardından İlhanlı Devleti'nin tahakkümünü sürdürdüğü yıllarda yıkılan Selçuklu Devleti'nden geriye, siyasi birlikten uzak paramparça bir Anadolu kalmıştı. Aynı yıllarda Anadolu'da bir takım tasavvuf cereyanları yoğun bir

faaliyet halindeydi. Bu tasavvuf akımlarının ortaya çıkardığı tarikatlar, siyasi birliğin mevcut olmadığı bu kargaşa zamanlarında Anadolu’da adeta umumi ahengi düzene koyarcasına teşebbüsler içerisinde bulunmuşlardır. Ahiler ve Babailer bu tarikatlar içinde en önemli olanlarıydı.

Bu dönemde Bizans sınırında küçücük bir aşiret olan Osmanlı Beyliği üzerinde Ahiliğin ve Ahi reislerinin büyük tesir ve nüfuzları olmuştur. Osman Gazi zamanında, Beylik arazisi içinde en nüfuzlu Ahi reisi Şeyh Edebalı idi (Danışman, 1970: 73). Osman Bey bu nüfuzlu Ahi şeyhinin kızıyla evlenerek beyliğine önemli bir güç katmış, ahilerin maddi ve manevi desteğini kazanarak yeni kurmakta olduğu devletini sağlam temeller üzerine inşa etmesini bilmiştir.

XIII. yüzyılda Anadolu’da görülmeye başlayan ve bir süre sonra Osmanlı Devleti’nin kurulmasında önemli rol oynayan Ahilik teşkilatının, kelime anlamı olarak kökeni : “ Arapça “kardeşim” manasındaki “ahî” kelimesinden gelir. Türkçe’deki akı’dan (cömert) türetildiğini ileri sürenler de vardır. Temelde Kur’an’a ve Hz. Peygamber’in sünnetine dayandırılan prensipleriyle İslami anlayışa doğrudan bağlı olan Ahiliğin, tasavvufta önemli bir yeri bulunan “uhuvvet” i hatırlatmasından dolayı da kolayca yayılması ve kabul görmesi mümkün olmuştur. Bu teşkilatın Anadolu’da kurulmasında fütüvvet teşkilatının büyük tesiri vardır. İslam’ın ilk asrından itibaren görülmeye başlayan fütüvvet teşekkülleri içinde Hicri III. yüzyıldan itibaren de esnaf birlikleri ortaya çıkmıştır. Başka bölgelerde mensuplarına *civanmerd*, *ayyâr* (*ayyârân*), *fetâ* (*fityan*) gibi isimler verilen fütüvvet ülküsünün, İslam’ın yayılmasına paralel olarak Suriye, Irak, İran, Türkistan, Semerkant Endülüs, Kuzey Afrika ve Mısır’da esnaf ve sanatkarlar arasında yaygın olduğu bilinmektedir. Türkler, İslâmiyet’i kabul etmeleri ve Anadolu’ya yerleşmelerinden itibaren fütüvvet ülküsünü benimseyip kendilerine has yiğitlik, cömertlik ve kahramanlık vasıflarıyla süslemişlerdir. Bununla birlikte Ahiliğin temel belirleyicisi olan İslami-tasavvufi düşünüş ve yaşayış her devirde ve bölgede geçerliliğini korumuştur (Kazıcı, 1988: 540).

Müslüman-Türk Milleti’nin “eline, diline beline hakim ol” şeklinde özetlediği ahlak anlayışı, kuralları ve bunların yaşam biçimi olarak uygulanışı en iyi şekilde ahilik teşkilatında tatbik edilmiştir. Bu düşünce ve yaşayış biçimini benimsemiş olan Ahilerin genel özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz: Doğruluktan ayrılmamak, cömert olmak,

alçak gönüllü olmak, iyi huylarını geliştirmek, kendisini halka adamak, misafirlerini sevmek, insanlara nasihat ederek onları iyi yola yöneltmek, kudreti varken suçluyu affetmek, bir sanat veya iş sahibi olmak, dindar olmak, utanma duygusuna sahip olmak, hile yapmamak, yalan söylememek, kusur aramamak, dedikodu yapmamak, kusurları örtmek, içki içmemek, zina ve livata yapmamak, zenginlere karşı minnetsiz olmak, kimseye karşı düşmanlık ve kin duymamak, büyüklere hürmetkar, küçüklere şefkatli olmak, bel bağlamamak, fütüvvet alamet ve elbiselerini taşımak, nefis adı verilen şeytanla mücadele etmek (Ekinci, 2008: 29-30).

Yukarıda sıralanan manevi terbiye veya güzel ahlak niteliklerine sahip olmayı kendilerine katılmaya ön koşul olarak gören Ahi teşkilatı sadece ticari faaliyetlerde bulunmayıp aynı zamanda Anadolu'nun Moğol istilası sonrası dağılan siyasi bütünlüğü ve bunun yarattığı karmaşa içerisinde toplumu bir arada tutarak bir devlet mekanizması gibi hareket etmiştir. Ünlü seyyah İbn-i Batuta o dönemde Ahilerin yönetimdeki rollerini şu şekilde anlatmaktadır: “Bu ülke törelerinden biri de, bir şehirde hükümdar bulunmadığı takdirde ahilerin hükümeti yönetmeleridir. Ahi, kudreti ölçüsünde geleni gideni ağırlar, giydirir, altına binek çeker, davranışları, buyrukları, binişleri ile aynen bir hükümdarı andırır” (Ekinci, 2008: 130).

Tarikatlar ve bunlara bağlı gazi dervişler Osmanlı Devleti'nin kuruluş aşamasında büyük rol oynamışlardır. Osman Gazi ve haleflerinin etrafı din adamları, Türkmen babaları ve dervişler ile dolmuş daha ilk günlerden itibaren Osmanlı akınları gaza mahiyetini almış ve bir gaziler devleti kurulmuştu. Böylece Türkistan'da başlayan, Selçuklular, Danişmendliler devrinde gelişen ve genişleyen gazilik ananeleri daha derin bir iman ve hayatiyetle canlanmıştı. Türkmenlerin mücadele gücüne İslam mefkuresi ekleniyor, Müslüman gazileri ile Türklerin Alpleri ve Alp-erenleri birleşiyordu. Osmanlılar din adamları ve dervişlere hoşgörülü davranıyor, onlar için medreseler, zaviyeler ve imaretler inşa ediyordu. Selçuklu sultanları için “gazilik” unvanı nadiren kullanıldığı halde ilk devir Osmanlı sultan ve beyleri hep gazi sıfatı ile anılıyordu. Böylece Osmanlı sultanları gazi ve orduları da gaziler oluyor, hiçbir devirde dini ve askeri kuvvet arasında bu derece bir kaynaşma ve birleşme vuku bulmuyordu (Turan, 1994: 32).

Bu şekilde, Türklerin ilk siyasi teşkilatlarını kurdukları tarihten itibaren taşıdıkları manevi birikimleri İslamiyet'in kazandırdığı cihat ruhu ile birleşmiş ve özellikle Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve yükselişinde bu manevi motivasyonun verdiği güç son derece etkili olmuştur. Pek tabii ki Osmanlı ordusunun zaferlerinde manevi gücün yanında maddi güç de oldukça önemlidir. Maddi ve manevi unsurlar arasında sağlanan denge dünyadaki bütün ordularda olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de savaş alanlarında üstünlüğü sağlayan en önemli etkindir.

Bu konuyla alakalı olarak askeri terbiyenin iki çeşit olduğu ve bunların manevi terbiye ile maddi terbiyeden oluştuğu ve her ikisinin de birbirine bağlı olduğu söz konusu eserin başlangıç kısmında da ayrıntılı olarak ifade edilmiştir. Türk orduları bu dengeyi koruduğu sürece savaş alanlarında üstünlüğünü korumayı başarmıştır. Hatta bu zaferlerin çoğunda Türk orduları asker sayısı bakımından düşmanından daha az sayıda olduğu halde galip gelmeyi başarmıştır. Türklerin kazandığı Malazgirt, Niğbolu, Kosova, Moğaç zaferleri bunlara verilebilecek en güzel örneklerdendir.

Türklerin maddi ve manevi amiller arasındaki güç dengesini koruyarak kazandıkları zaferlerden akla gelen en görkemlisi hiç şüphesiz İstanbul'un fethi gibi tarihin akışını değiştiren o müthiş zaferdir. Ordu maddi olarak devre damgasını vuracak ölçüde ateş gücüne sahiptir. Topların yıkıcı gücü Osmanlı ordusuna o dönemde dünyadaki hiçbir orduyla kıyaslanamayacak bir üstünlük sağlıyordu. Bunun yanı sıra İstanbul'un fethini müjdeleyen hadis-i şerif Osmanlı ordusunun en büyük manevi motivasyon gücüydü. İslam orduları bu hadisin vaat ettiği mükafata ulaşmak için asırlar boyunca İstanbul'un fethi uğrunda seferler düzenlemişler ancak bu fethi gerçekleştirmek maddi ve manevi olgunluğa erişmiş olan Fatih Sultan Mehmet'e ve onun ordusuna nasip olmuştur. Fethin geciktiği ve Osmanlı ordusunun maneviyatının zayıfladığı noktada ise Fatih'in hocası ve İstanbul'un manevi fatihi Molla Akşemseddin devreye girmiş padişahın ve ordunun maneviyatını yükselterek fethin gerçekleşmesinde etkili olmuştur.

Osmanlı Devletinin kazandığı zaferlerde her ne kadar maddi ve manevi unsurlar arasındaki dengenin korunması etkili olmuşsa da 16. yüzyıldan sonra bu denge ilk önce maddi yönden çözülmeye başlamış ancak Osmanlı toplumunda hakim olan yüksek

manevi terbiye varlığını korumuştur. Osmanlıların kazandığı zaferler daha çok ordu ve toplum yapısında hakim olan bu yüksek ahlakın meyveleri gibiydi. Osmanlı toplumunda ve askeri yapısında hakim olan bu manevi terbiyeye bir çok Avrupalı yazar tanık olmuş bununla ilgili çok sayıda güzel nitelermeler yapmışlardır.

Bunlardan Osmanlı toplumu ve bu toplumda hakim olan manevi terbiye ile ilgili olarak Protestan piskopos Borsworth-Smith (1784-1884): “Hakikî Osmanlı asil tabiatlı ve vatanperverdir. Batılı maliyecilerin usulleri yayılmadan önce sözüne güvenilir bir adamdı. Sözü, taahhüt demektir ve bu taahhüt tam bir garanti mahiyetinde idi. Halen de itidalli, ihtiyatlı, vakur ve cesurdur” (Okur, 2007: 211) ifadelerinde bulunmuştur. Benzer şekilde Edmond Dupleix de: “Türk soyundan gelenler, Avrupalılarla ne kadar az temas etmişlerse o kadar mükemmel ve bozulmadan kalmışlardır” (Okur, 2007: 211) diyerek Osmanlı Türklerinde hakim olan manevi terbiyenin üstünlüğüne ve bu güzel ahlakın Avrupalılarla ne kadar az temas ederlerse o kadar çok korunacağı yönünde tespitlerde bulunmuşlardır.

Bu ifadelerin yazıldığı dönemler göz önüne alınacak olursa Osmanlı Devleti'nin gerileme ve dağılma devirlerinde dahi güzel ahlakın ve manevi terbiyenin toplumun büyük bir kesiminde korunduğu söylenebilir. Bu hiç şüphesiz Osmanlı toplumunun asırlar boyu devam eden sağlam bir milli ve manevi kimliğe sahip olduğunun göstergesidir.

Osmanlı ordusundaki manevi terbiye ve buna bağlı manevi güçle ilgili olarak ise Fransız seyyah Jean de Thévenot (1633-1677): “Türkler savaş meydanında düşmanları kendilerinden fazla olsa bile gerilemezler ve aslanlar gibi dövüşürler. Onların bu kadar cesaretli olmaları sahip oldukları imandan ileri gelmektedir” (Keklik, 2001: 143) ifadelerini kullanarak Osmanlı ordusunda manevi gücün ne kadar önemli olduğunu belirtmektedir. Yine Fransız tarihçi Jules Michelet (1798-1874) de: “Başta Yavuz Selim ve Kanuni Süleyman olmak üzere birçok padişahlar devrinde Türkler Hıristiyanlara harpte itidal ve zaferde yumuşaklık göstermeyi öğretmişlerdir. 1526'da iki yüz bin kişi ekilmiş tarlalara ayak basmadan ve bir tek ot koparmadan yaya olarak imparatorluğu bir baştan bir başa kat etmiştir” (Okur, 2007: 201) ifadeleriyle Osmanlı ordusunda hakim olan manevi terbiyeden kaynaklanan bu düzeni, adaleti ve itaati gözler önüne sermektedir.

Osmanlı Devleti ordu içerisinde hakim olan bu manevi terbiyeye bağlı olarak kuruluşundan yükseliş dönemine kadar, Ankara Savaşı dışarıda tutulacak olursa, sürekli zaferler elde etmiş ve adeta zaferlere alışmış bir devlet haline gelmiştir. Hatta bu alışkanlık öyle bir noktaya ulaşmıştır ki Avrupa devletlerinin savaş alanlarında maddi imkanlar bakımından Osmanlı devletini geçmiş olduğunun, Osmanlı devlet adamları çok geç farkına varmıştır.

Osmanlı mütefekkirleri imparatorluğun maddi-manevi kudret kaynaklarına o derece inanmışlardı ki XVIII. ve XIX. asırda görülen gerilemeyi geçici sayıyor, bir takım ıslahat tedbirleri sayesinde Kanuni devrini tekrar diriltileceklerine inanıyorlardı. Hatta XVIII. ve XIX. asırlarda Rusya ve Avrupa karşısında alınan mağlubiyetlere rağmen Türkler yine de milli ve İslami değerleri hakkında hiçbir şüpheye düşmüyor ve asla manevi mağlubiyeti kabul etmiyorlardı. Gerçekten bu devletin hayatıyeti ve kudsiyeti Türklerin şuurunda o derece yerleşmişti ki, İbn Haldun'un devletin doğuş, yükseliş ve sükût nazariyesine bağlı kalan Osmanlı tarihçileri Osmanlı Devleti'nin "devlet-i ebed müddet" bulunduğu ve bu sebeple de bu nazariyeden müstesna olduğuna inanıyorlardı. İmparatorluk, çok ağır şartlar içinde ve büyük hataların kurbanı olarak I. Dünya Savaşı'nda yıkılırken bile hayatını tarihi şeref ve yüceliğine uygun kahramanlık destanları ile kapatıyordu. Hatta İstiklal Harbi'nin zaferle neticelenmesi ve yeni Türkiye'nin doğuşu da Osmanlı Türklerinin ölüm sırasında dahi nasıl bir düşünce kudretine sahip olduğunu göstermiştir (Turan, 1994: 7).

Osmanlı Devleti'ndeki bu çöküşün sebebi olarak maddi imkansızlıkların yanında orduda hakim olan manevi terbiyenin sarsılmaya başlaması ve bunun neticesinde ilk olarak ordu içi disiplinsizliğin baş göstermesi gösterilebilir. Tezimizin konusu olan eserde de bir harbi kazanmak için askerde her şeyden önce manevi terbiyenin bulunması ve askerlerin harp araç ve gereçlerini en etkili şekilde kullanmaları gerektiği vurgulanmıştır. Yine eserde kötü ahlakın en büyüğü olarak itaatsizlik gösterilmiş olup: "İtâ'atsizlik sû'-i ahlâkın en büyüğüdür. itâ'atin kalkması dîn ve devletin mahvını mûcib olacağından itâ'atsiz olan askerlere ne kadar fenâ nazarla bakılsa yeri vardır. İtâ'atsizlik yalnız zâta â'id bir fenâlık olmayub umûma müte'allik olan nizâm ve

intizâm-ı dîn ve devleti muhîll olduğundan hiçbir cinâyete benzemez. Her cinâyetden daha büyük bir cinâyettir” şeklinde ifadeler yer verilmiştir.

Ordular için manevi terbiyenin kazandırdığı en önemli nitelik itaat yani disiplindir. Yukarıdaki örnekte eserde kötü ahlakın en büyüğü olarak itaatsizlik gösterilirken itaatin bir ordu için önemine dikkat çekilmiştir. İşte bu noktada itaatten ve itaatsizlikten ve bunların bir ordu açısından önemine eserde bu şekilde yer verilmişken bu ifadelerin tutarlılığını görmek açısından Osmanlı ordusuna bağlı Yeniçeri ocağını örnek almak son derece yerinde olacaktır. Zira başlangıçtaki düzen ve intizamıyla dünyadaki en mükemmel askeri teşkilatlardan birine sahip olan Yeniçeri Ocağı, zamanla manevi terbiyenin bozulması ve buna bağlı olarak itaatsizlik ve isyanların önüne geçilememesi sonucu II. Mahmut tarafından lağvedilmiştir.

1683’te Kapıkulu Ocakları’na asker sağlayan devşirme yasası kaldırılınca gelişigüzel askere alma usulünün önüne geçilememiştir. Pek çok esnaf para kazanmak için kendini asker olarak yazdırmıştır. Bunun sonucu olarak bu ocağa bağlı bulunanlar askerlik mesleğinin gereğini yerine getiremiyorlar çağın ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir eğitim yapmaktan kaçınıyorlardı. Eğitim yapmadan savaşa giden ve pek çoğu aslında esnaf olan bu askerler dönüşlerinde asıl mesleklerini yapmaya devam ediyorlardı. Adam kayırma, rüşvet ve benzeri yollarla yeniçerilik belgesini ele geçiren ve başka işlerle uğraşanların sayısı, bu sıralarda kışlalarda bulunan askerden fazla idi. Bunlar her üç ayda bir ellerindeki belgeleri kullanarak hazineden aylık almakta idiler. Yeniçerilerdeki bu ahlaki erozyon öyle bir boyuta gelmişti ki toplumsal dengeyi ve hatta bizzat padişahın ve devletin egemenliğini dahi tehdit eder olmuştu. Başta İstanbul olmak üzere garnizonlarının bulunduğu merkezlerden esnaftan ve halktan haraç alıyorlar, açtıkları kahvehane ve benzeri iş yerlerinde haksız rekabetle servet ediniyorlardı. Çıkarlarının zedeleneceğini bildiklerinden başta askerlik olmak üzere devletin kurum ve kuruluşlarında yapılmak istenen bütün düzenlemelere karşı çıkmayı gelenekselleştirmişlerdi. Ulemayı da yanlarına alarak “din elden gidiyor” sloganına sarılıyorlar, yoksul, cahil halkı da kandırarak yanlarına alıp dilediklerini hükümete yaptırıyorlardı. Bu durumdaki bir askeri birlikle savaşa girişmek şöyle dursun devletin iç güvenliğini hatta bizzat padişahın kendi güvenliğini dahi sağlayamayacağı aşıkardı (Çadircı, 2002: 805).

Bu şekilde kuruluş amacının ve nizamının dışına çıkan Yeniçeri ocağının bozulması bir ordu için manevi terbiyenin ne kadar önemli olduğunu gösterir niteliktedir. Özel anlamda yeniçerilerin ve genel anlamda Osmanlı ordusunun zayıflamasında manevi terbiyenin etkisini yitirmesinin yanı sıra maddi imkanlar bakımından ordunun çağa ayak uyduramaması da bir diğer önemli etken olmuştur. Bu etkenlerin başında 16. yüzyılda Batı Avrupa’da gelişen askeri dönüşüm süreci çok önemlidir. Bu dönüşümün merkezinde tüfeğin standart piyade silahı haline gelmesi vardı. Tüfek yeni icat edilmemiş olup elde taşınabilecek tüfekler aşağı yukarı yüz yıldır mevcuttu. Fakat bu ağızdan dolma tüfekleri bir atıştan sonra yeniden doldurmak için en az yarım dakika gerekiyordu. Bu yüzden meydan savaşlarında tüfek yüksek ateş gücüne rağmen çok uzun süre ok ve yayın yerini alamadı. Bu durum 1590’larda birden değişti. Felemenk askerleri meydan savaşlarında tüfeğin ateş gücünden yararlanmak için bir usul bulmuşlardı. Asker üç saf olup arka arkaya diziliyor, ilk saftakiler aynı anda ateş ettikten sonra çömelerek tüfeklerini doldururken arkadaki saf ateş ediyor, böylece en arkadakiler ateş ettiğinde en öndekiler tüfeklerini doldurmuş olarak yeniden ateş edebiliyorlardı. Bu yöntemle piyade askeri savaş meydanında o zamana kadar görülmemiş şiddette, kesintisiz bir ateş gücüne ulaşabiliyordu. Bu gelişme askerlik sanatını kökünden değiştirdi. Savaşlarda artık iki ordunun birbirine girmesi ve her askerin bir düşman askeriyle göğüs göğüse çarpışması devri kapandı. Savaş stratejisi tüfekli piyade birliklerinin çeşitli düzen ve konuşlanmalarına dayanır oldu. Askerlik bireysel beceri ve cesarettten çok talime ve koordinasyona bağlı bir iş haline geldi (Somçağ, 2008: 33-34).

Bu dönüşümü Osmanlı devletinde uygulamak ise başlı başına bir sorun haline gelmişti. Bu yeni sisteme ilk başta Tımarlı sipahiler uymak istemedi. Çünkü onlar geleneksel savaş silahlarından ve savaş taktiğinden yana bir tutum sergiliyorlardı. Bu durumda bu sistemi uygulayabilecek tek kurum olarak geriye sadece Yeniçeri Ocağı kalıyordu. Hatta Yeniçeri Ocağı’na gereğinden fazla asker alımına yol açan gerekçe kısmen bu nokta idi. Ancak burada baş gösteren disiplinsizlik bu yeni düzene göre askeri talim ve terbiyenin verilmesine imkân tanımıyordu. Bütün bu maddi ve manevi bozulmanın neticesinde Osmanlı devletinde askeri alanda 16. yüzyılın sonlarından itibaren önce duraklama ve sonra gerileme devirleri yaşanmıştır. Osmanlı Devleti’nde bu durumun ilk kez farkına varan ve önlem alan devlet adamı III. Selim olmuştur. III.

Selim Avrupa’da yaşanan bu askeri dönüşüme ve Avrupa tarzı talim ve terbiye usullerine uygun yeni bir ordu oluşturmak amacıyla Nizam-ı Cedit ordusunu kurmuştu. Ancak bu yeni orduya ve sisteme karşı Yeniçeriler ayaklanmış ve bu girişim padişahın ölümüyle feci bir şekilde sonlanmıştı. Askeri ıslahatlar yönünden III. Selim’in takipçisi olan II. Mahmut amcasının kötü akıbetinden ders çıkararak yapacağı askeri yeniliklerin karşısında duracağını bildiği Yeniçeri Ocağı’nın kaldırılması gerektiğinin farkına varmıştır. Bunu yaparken de amcasının yaptığı hataya düşmeyerek bu niyetini saltanata çıkışından 1826 yılına gelinceye kadar gizlemiş ve bu tarihe kadar yeniçeriler aleyhinde bir girişimde bulunmamıştır. Ancak uyguladığı akıllı politikayla ilk önce Ocağa karşı kendisine taraftar toplamış ve bu doğrultuda önce kamuoyunu ve ulemayı yanına çekmeye çalışmıştır. Daha sonra önemli mevkilere kendi güvendiği adamları getirmiş ve en önemlisi topçu ve arabacı ocaklarına özel yakınlık göstererek onlara ihşanlarda bulunmuştur. Sonuç olarak Vaka-i Hayriye’de (16 Haziran 1826) bu ocaklar yeniçerilere karşı padişahı desteklemiş ve onun zafer elde etmesini sağlamıştır (Yaramış, 2002: 697). Böylece askeri yenilikler anlamında Osmanlı Devleti’ne en büyük zorluğu yaşatan Yeniçeri Ocağı kapatılmış ve bu tarihten itibaren müteakip yıllarda Osmanlı ordusunun Avrupa Ordularını örnek alarak modernize edilmesi ve onlara denk hale getirilmesi için girişimlerde bulunulmuştur. Bu amaçla Avrupa’dan askeri uzmanlar getirilmiş ve daha çok maddi ve silah gücü bakımından Avrupa’ya karşı güç dengesinin sağlanması yolunda bir süreç başlamıştır. Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde devam eden bu süreç Osmanlı Devleti’nin yıkılmasından sonra yeni Türkiye Cumhuriyeti’yle devam etmiştir.

Maddi açıdan yaşanan bütün bu zorluklara rağmen Osmanlı ordusu sahip olduğu manevi güç ve terbiye sayesinde zaman zaman kahramanlık destanları sergilemeyi sürdürmüştür. Devletin çöküşü dahi parlak mazisinden gelen yüksek manevi özelliklerini yansıtan zafer abideleriyle doludur. Buna örnek olarak eserde Gazi Osman Paşa’nın Plevne savunması gösterilmiştir. Talihin bir cilvesi olarak eserinde Osman Paşa’nın bu kahramanlığına yer veren ve bu eserin müelliflerinden biri olan Mehmet Şükrü Paşa bu eseri kaleme aldığı tarihten yıllar sonra aynı zorluklar ve imkânsızlıklar karşısında I. Balkan Harbi’nde Edirne’yi müdafaa ederken bu kahramanlığı bu kez bizzat kendisi göstermiştir. Bu kahramanlık destanında Şükrü Paşa’nın en büyük gücü bu eserde üzerinde özellikle durduğu yüksek manevi terbiyeye sahip olmasıdır. Şükrü

Paşa'nın Edirne Savunması'nda sarf ettiği şu sözler onun ne kadar yüksek bir manevi terbiye anlayışına ve vatan sevgisine sahip olduğunun göstergesidir: “Düşman hatları geçtikten sonra ölürsem kendimi şehit kabul etmiyorum, beni mezara koymayın. Etimi itler ve kuşlar çeke çeke yesinler”. Böylece Mehmet Şükrü Paşa bir anlamda eserinde savunduğu düşünceleri savaş alanında da uygulamıştır. Maddi açıdan Avrupa hiçbir zaman yakalanamamış olsa da Osmanlı Devleti sahip olduğu manevi güçle Çanakkale de son kez büyük bir zafer elde etmiş ve bu manevi miras Kurtuluş Savaşı'yla yeni bir devletin kuruluşunu sağlamıştır.

II. BÖLÜM

ASKERDE TERBİYE-İ MA'NEVİYYE ADLI ESERİN TANITIMI

2.1. ESERİN FİZİKİ ÖZELLİKLERİ VE YAZARLARI

“Askerde Terbiye-i Ma'neviyye” adlı eser, 901-63 envanter numarasıyla İstanbul Harbiye Askeri Müzesi yazma eserler koleksiyonunda bulunmaktadır. Eserin ebadı 201x267 mm. (115x117 mm.) dir. Eser bir iç kapak sayfası, altı fihrist sayfası ve bir numaralı sayfa Mukaddime kısmından başlamak üzere toplam 127 sayfadan oluşmaktadır. Eserin sonunda iki boş sayfa bulunup son sayfada silik bir mühür yer almaktadır. Yazıldığı tarih Hicri 1302'dir. Eserin iç kapak sayfası ile Mukaddime kısmının sonunda yazarlar olarak Miralay Mehmed Şükrü Bey ve Binbaşı Seyyid Hurşid Bey'in isimleri geçmektedir.

Sultan II. Abdülhamit'e ithafen telif edilen eserin kapak kısmında bordo yüzey üzerine sarı yaldızlı süslemeler görülmektedir. Ön kapakta “Sultan Abdülhamid Han-ı Sâni” tuğrası, arka kapakta ise Osmanlı arması bulunmaktadır. Ana metin siyah ve yer yer kırmızı renkli mürekkep ve rik'a hattıyla onsekiz satır halinde işlenmiş olup konu başlıkları celi olarak kaleme alınmıştır. Kitabın herhangi bir yerinde hattatıyla ilgili bir bilgi mevcut değildir.

Sultan II. Abdülhamit'e ithaf edilen “Askerde Terbiye-i Ma'neviyye” adlı eser iki yazar tarafından kaleme alınmıştır. Bunlar Yaveran-ı Hazret-i Padişahi'den Miralay Mehmet Şükrü ve Hassa Topçu Birinci Numune Alayı Binbaşlarından Hurşit beylerdir. Mukaddime kısmının sonunda belirtilen isimlerin mühürleri mevcuttur. Bu mühürlerde yazarların kimlikleri daha ayrıntılı şekilde verilmiştir. Bunlardan Miralay Mehmet Şükrü Bey'e ait olan mührün içerisinde: “Mehmed Şükrü bin Mustafa” yazmakta ve bu mührün hemen üzerinde bu bilgilere ek olarak Mehmet Şükrü Bey'in ayrıca topçu numune alayı muallimi olduğu da belirtilmektedir. İkinci mühründe ise Hurşit Bey'le ilgili : “Esseyid Hurşid Bin Memiş” ifadesi geçmektedir.

Kitapta yazarlarla ilgili verilen bilgilerden yola çıkarak Miralay Mehmet Şükrü Bey'in meşhur Edirne müdafii Mehmet Şükrü Paşa olduğunu söylemek mümkündür. Zira Mehmet Şükrü Paşa ile ilgili bilgiler bu kitapta adı geçen kimlik ve rütbe bilgileriyle örtüşmektedir.

Harp Akademisi'nce hazırlanan, "Türk Harp Tarihi Derslerinde Adı Geçen Komutanlar" isimli çalışmada, Mehmet Şükrü Paşa'nın 1857 yılında doğduğu, babasının Erzurumlu Kolağası Mustafa Efendi olduğu ve sarayda yaverlik ve mühendishanede dil ve topçuluk öğretmenliği yaptığı bilgilerine yer verilmiştir. (Türk Harp Tarihinde Adı Geçen Komutanlar,1983: 67) Bu bilgiler eserde yazarın kimliğiyle ilgili belirtilen ifadelerle tutarlılık göstermektedir. Ayrıca Mehmet Şükrü Bey'in, topçuluk eğitimi almak için II. Abdülhamit tarafından 1883'te Almanya'ya tahsile gönderildikten sonra 1877 yılında İstanbul'a döndüğü ve bu sırada birçok yerde askeri okul ve terbiye öğretmenliğinde bulunduğu da bilinmektedir (Yavuz, 2001: 158). Bütün bu bilgiler sonucunda eserin yazarlarından biri olarak adı geçen Miralay Mehmet Şükrü Bey'in, Edirne Müdafii Mehmet Şükrü Paşa ile aynı kişiler olduğu söylenebilir.

Mehmet Şükrü Paşa, çok parlak bir askerlik kariyerine sahiptir. Mühendishane Harbiyesi Topçu Şubesini birincilikle bitirdikten sonra 1879'da teğmenliğe, 1893'te paşalığa, Temmuz 1908'de müşirliğe kadar yükselmiştir. Yaptığı diğer askeri görevler arasında: Mühendishanede dil ve topçuluk öğretmenliği, sarayda yaverlik, Edirne topçu komutanlığı, redif müfettişliği ve Balkan harbine kadar Çanakkale Komutanlığı ve Edirne müstahkem mevki komutanlıkları bulunmaktadır (Türk Harp Tarihinde Adı Geçen Komutanlar,1983: 67).

Bütün bu görevler arasında Mehmet Şükrü Paşa'nın, Balkan Harbi'nde göstermiş olduğu kahramanca savunmayla adını bütün dünyaya duyurduğu Edirne müstahkem mevki komutanlığı görevi ayrı bir öneme sahiptir. Zira bu destansı savunmada Şükrü Paşa yıllar önce kaleme aldığı bu eserde savunduğu fikirleri harfi harfine uygulamıştır. Edirne Kalesi'nde düşmana hiçbir alay sancağı verilmemiştir. Mehmet Şükrü Paşa savunmasını beş ay beş gün boyunca sürdürdüğü kaledeki halka dil, din, ırk ayrımı yapılmaksızın iyi davranılmasını sağlamış, kalede kalan yabancı konsolosların özel günlerinde onları ziyaret etmiş hatta Bulgarlara ait dini heyetleri bile

ziyaret edecek kadar özel bir alçak gönüllülük ve iyi niyetle güzel ahlak örnekleri sergilemiştir (Yavuz, 2001: 160-161).

Mehmet Şükrü Paşa göstermiş olduğu bütün bu kahramanca savunmaya rağmen kendisine yeterince yardım gelmemesinden dolayı Edirne'yi teslim etmek zorunda kalmıştır. 27 Mart 1913'te Bulgar Kralı Ferdinand, Hıristiyan halkın coşkulu gösterileri eşliğinde Edirne'ye girmiş ve şerefine parlak bir askeri tören düzenlenmiştir. Bu törenden sonra kral gösterdiği kahramanca direnişin karşılığı olarak Mehmet Şükrü Paşa'ya kılıcını askeri merasimle iade etmiştir (Çağan, 1965: 207).

Şükrü Paşa barış imzalandıktan sonra İstanbul'a geri dönmüştür. Ancak o dönemde yaşanan siyasi çekişmelerden dolayı Şükrü Paşa'ya gereken değer gösterilmemiştir. İttihat ve Terakki Partisi yöneticileri, Şükrü Paşa'nın esaretten döndükten sonra halkın tezahürat göstermesi ihtimalinden korktukları için Paşa'yı halka göstermemişlerdir. İttihat ve Terakki Partisi'nin bu tutumunun aksine bütün dünyanın hayranlığını kazanan Şükrü Paşa'ya, Edirne'nin düşmesi üzerine Fransızlar adına bir şeref kılıcı ile binlerce kişinin imzasının yer aldığı bir altın kitap hediye edilmiştir (Danişmend, 1972: 392).

Mehmet Şükrü Paşa, Edirne savunması sırasında yaşadığı fiziksel zorlukların sonucunda siyatik hastalığına yakalanmış bunun tedavisi için gittiği Bursa kaplıcalarında zatürre olarak 5 Haziran 1916'da İstanbul'daki evinde vefat etmiştir. Ancak kıymeti ölümünden sonra anlaşılmıştır. Cenaze törenine arasında Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndaki müttefikleri olan Almanya, Avusturya ve Bulgaristan adına askeri yetkililerin de bulunduğu çok büyük bir kalabalık katılmıştır. Naaşı önce Merkez Efendi Mezarlığı'na defnedilmiş (Türk Harp Tarihinde Adı Geçen Komutanlar,1983: 69); 24 Temmuz 1998 tarihinde ise Edirne'de bulunan bugünkü anıt mezara nakledilmiştir.

Eserin bir diğer müellifi olan Binbaşı Hurşid Bey ile ilgili ise eserde verilen kimlik bilgilerinin dışında hiçbir bilgiye ulaşılamamıştır. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine ait askeri sicil kayıtlarının bulunduğu Milli Savunma Bakanlığı Arşiv Müdürlüğü'ne konuyla ilgili gönderilen dilekçeye cevap olarak ilgili arşivde Binbaşı Hurşid Bey'le ilgili hiçbir belge bulunamadığı tarafımıza bildirilmiştir.

2.2. ESERİN TAHLİLİ

“Askerde Terbiye-i Ma‘neviyye” adlı eser her şeyden önce Sultan II. Abdülhamit’e ithafen yazılmış ve onun takdirine ve beğenisine sunulmuştur. Eserin yazıldığı dönem yani hicri 1302 senesi göz önüne alınacak olursa bu eserin kaleme alınma nedeni de anlaşılabilir. Sultan II. Abdülhamit’in Osmanlı Devleti’nin başına geçtiği dönem Osmanlı Devleti’nin en buhranlı dönemlerinden birine rastlamaktadır. Daha cülusundan sonraki ilk yıllarında padişah, kendisini 1877-1878 Osmanlı-Rus harbinin içerisinde bulmuştur. Osmanlı Devleti Tanzimat süreci boyunca ordusunu modernize etme çalışmaları içerisinde olmuştur. Ancak Sultan II. Abdülhamit uyguladığı *pan-islamizm* siyaseti doğrultusunda her alanda İslam’ın özüne dönme ve İslam’a bağlı olma prensibini benimsediği için orduda da sadece maddi yönden bir yenilenmenin yeterli olmayacağını bilincindeydi. Bunun yanı sıra Osmanlı Devleti’nin asırlar boyu dayanağı ve geleneksel gücü olan manevi gücü de toplum ve askerler üzerinde yeniden etkin kılmak şarttı. Bu politikanın uygulamaya geçmesi için ise eğitim alanında yeniliklerin yapılması ve özellikle ahlak eğitiminin, bütün eğitim kurumlarında daha yoğun bir şekilde işlenmesi gerekiyordu. Burada tabii ki özellikle askeri mektepler üzerinde daha çok durulmalıydı. Zira bu dönem pozitivistlerin Avrupa’da yayıldığı ve Jön-Türkler vasıtasıyla da Osmanlı Devleti’ne sokulmaya çalışıldığı bir dönemdi ve özellikle askeri mektepler bu alanda en uygun propaganda yerleriydi. Pozitivistlerde manevi unsurlara önem verilmediği ve ahlakın ve manevi değerlerin ikinci plana atıldığı düşünülürse bu durum asırlar boyu manevi gücü savaş alanlarında etkili bir şekilde kullanan Osmanlı devleti için pek uygun olmayacaktı.

Bu olumsuz etkinin önüne geçmeye çalışan II. Abdülhamit, çözüm noktasında Tanzimat dönemine kıyasla mekteplerde din ve ahlak derslerine daha fazla yer verilmesini emretmiş ve eğitimin başlıca hedefi olarak; devlete ve saltanata sadık, çağın gerektirdiği bilgileri elde etmiş, dini değerlere bağlı ve güzel ahlaka sahip nesillerin yetiştirilmesini göstermiştir (Ağırakça, 2013: 49).

II. Abdülhamit döneminde eğitim hedefinin bu şekilde belirlendiğini gördükten sonra padişahın yaverlerinden Miralay Mehmed Şükrü Bey ve Binbaşı Hurşid Bey’in

böyle bir eseri kaleme almaktaki amaçlarının da bu hedefe hizmet etmek olduğunu söylemek mümkündür. Zira Mehmed Şükrü Bey ve Hurşid Bey eserin mukaddime kısmında bu risaleyi kaleme almalarındaki amaçlarını izah ederken; ordu için manevi terbiyenin ne kadar önemli olduğundan bahsederek silahaltına alınan erlere askerliğin manevi boyutunun öğretilmesi ve askerlerin manevi duygularının yükseltilmesini amaç edindiklerini belirtmektedirler. Ayrıca eserlerinin Padişah tarafından hüsnü kabulle karşılanmasını ümit ederek askeri bölüklerde ve askeri okulların son sınıflarında bu esere yer verilmesini rica etmektedirler.

Eser genel itibariyle zabıtlere ve askerlere öğüt verici bir üslupla kaleme alınmıştır. Yazarlar manevi terbiye açısından askerlere kazandırılacak ahlaki nitelikleri izah ederken daha çok kendi gözlem ve deneyimlerini ön plana çıkarmışlar ve ideal bir zabıt-asker ilişkisini, hoşgörü ve güzel ahlak temeli üzerinden yola çıkarak açıklamaya çalışmışlardır. Eser bir mukaddime ile toplamda beş bölümden oluşmaktadır. Bu bölümler sırasıyla aşağıdaki ana başlıklar altında ele alınmıştır:

- 1- Hüsn-ü Ahlâk
- 2- Hüsn-ü Ahlâk'ın Ta'mîm ve Islâhı Çareleri
- 3- Sû-i Ahlâk
- 4- Sû-i Ahlâkın Def'i Çareleri
- 5- Askerden Çıktıktan Sonra

Bu bölümlerin tahliline geçmeden önce dört tane alt başlığı bulunan mukaddime kısmından da bahsetmek gerekmektedir. “İfâdât-ı Umûmiye, İnsânların Havâss-ı Tabî'iyye ve Ta'lîmiyyeleri ve Asker Teşkîlinin Sebebi, Asker Ne Dimekdir? , Askerde Ahlâkın Tashîhi Lâzım mıdır Değil midir?”, başlıkları altında bilgiler verilen mukaddime kısmının girişinde risalenin kaleme alınış amacı belirtilmiştir. Bu kısımda özetle, Sultan II. Abdülhamit'in teşvikleri sayesinde askerlik alanında pek çok risale kaleme alınmasına rağmen kura usulüyle askere yeni alınan erlere özellikle ahlak eğitimi verilmesine yönelik bir risalenin henüz mevcut olmadığı belirtilmiştir. Bu ihtiyacın karşılanmasına yönelik olarak bu risalenin, genelde bölük komutanı olan ve askerlerin terbiyesinden ve eğitiminden birinci derecede sorumlu olan yüzbaşılara bir rehber olması amacıyla kaleme alındığı ifade edilmiştir.

Ayrıca, eserin Avrupa lisanlarından birinden tercüme edilmediği vurgulanarak yazarların kendi deneyim ve gözlemlerine dayandığı belirtilmiştir. Buna gerekçe olarak da Avrupa'da bu konuda yazılan risalelerin Türk askerlerinin maddi ve manevi ihtiyaçlarına uygun veya benzer özellikte olmadığı vurgulanmıştır. Eserin yazılış amacı bu şekilde belirtildikten sonra padişahın beğenisine sunulmuş ve bu eserin askeri bölüklerde ve askeri okulların son sınıflarında bir ders kitabı olarak öğretilmesine yönelik bir temennide bulunulmuştur.

Mukaddime kısmının devamında manevi terbiye ve askerlerin üzerinde uygulanışı ile ilgili olarak yirmi maddelik bir genel değerlendirmeye yer verildikten sonra insanların doğal eğilimleri ve bunun neticesinde askeri teşkilatın kuruluş nedenini açıklayan bir bölüme daha yer verilmiştir.

Bu genel değerlendirmede, askeri terbiyenin iki türlü olduğu ve bunlardan ilki olan manevi terbiyenin aile ve okul hayatıyla başlayıp askerlikte kemale erdiği ve ikincisi olan maddi terbiyenin ise askerlerin buldukları asırdaki silah kullanımına yönelik bir eğitim olduğu belirtilmiştir. Askeri terbiyenin kazandırılmasında zabıtlere (subaylara) büyük bir görev düştüğü ifade edilmiş ve onlardan birer mürebbi (eğitici) olarak bahsedilmiştir. Askerlere maddi ve manevi terbiyeyi öğretmekle yükümlü olan zabıtlerin her şeyden önce güzel ahlaklı olmaları gerektiği söylenerek tutum ve davranışlarıyla erlerin eğitiminde daha etkili olabilecekleri vurgulanmıştır. Bu nedenle ast-üst ilişkisini tanımlarken bunun bir baba-oğul ilişkisi gibi olması gerektiği ve askerlerin eğitiminde onların cisimlerinden önce ruhlarının kazanılması sonucu manevi terbiyenin askerlere daha kolay bir şekilde kazandırılacağı belirtilmiştir.

Zabıtlere yönelik bu genel önerilerden sonra askerlik mesleğinin ne olduğu ve askerliğin neden gerekli olduğuna yönelik bir açıklama kısmına yer verilmiştir. Burada askerlik mesleğinin tarifinden önce ilk olarak insanların doğasından hareketle askerliğin zuhur ediş sebebi anlatılmıştır.

Asker teşkilinin sebebinin, insanların kişisel menfaatlerini ve arzularını elde etmek amacıyla güçlerinin yettiği kimselere yapacakları zulüm ve fenalıkların önüne geçebilmek maksadına dayandığı belirtilmiştir.

Askerliğin tanımı ise: “bir devletin din ve ırz ve can ve malını ve her türlü emellerini dahili ve harici taarruzlardan koruyabilmek amacıyla devletin hükümdarının emri altında bulunan kuvvet ve icraat aracı” şeklinde tarif edilmiştir. Bu tanımdan sonra askerliğin öneminden bahsedilerek böyle bir kuvvetin bulundurulmaması halinde içeride fitnelerin çıkacağı ve komşu ülkelerin taarruza geçeceği ifade edilmiştir. Askeri olmayan veya askeri iyi eğitilmeyen bir devletin esaret altına alınarak ahalsinin canları, malları, dinleri ve ırzlarının yağmalanacağı ilave edilmiştir.

Askerlik mesleği ve askerliğin önemi bu şekilde ifade edildikten sonra askerlerin ahlaki olarak eğitimlerinin neden gerekli olduğu sorusuna cevap aranmıştır. Burada ise askeri nitelikli hale getirmek için her şeyden önce ahlak ve tabiatlarının ıslah edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Güzel ahlaka sahip olmayan, asrın silah ve muharebatı ile ilgili yeterince bilgiye sahip olmayan askerlerle savaşı kazanmak bir kenara dursun mevcut durumun korunmasının bile mümkün olamayacağı ifade edilmiştir.

Eserin birinci bölümünde ise, “Hüsnu Ahlak” ana başlığı altında erlere yönelik genel ahlaki özellikler ve askerlikle ilgili uymaları gereken bazı kurallar hakkında bilgilendirme ve nasihat vermeye yönelik çeşitli alt başlıklar bulunmaktadır. Bu bölümde ideal bir Osmanlı askerinin ahlaki özellikler bakımından hangi meziyetlere sahip olması gerektiği ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. “Hüsn-ü Ahlak” ana başlığında bir “Mülâhazât-ı Umûmiye” kısmıyla öncelikle güzel ahlakın ne olduğu açıklanmıştır. Burada insanların doğal eğilimleri doğrultusunda hareket ederek kendi faydalarını düşünüp bu uğurda diğer insanlara kötülük yapmaları hayvanlıkla eş değer görülmüş; güzel ahlak sahibi olanların ise bu kimselerin tam zıttı oldukları ifade edilmiştir. Güzel ahlak sahibi olanların her şeyden önce Allah’ın emir ve yasaklarına uyan kimseler olduğu belirtilmiştir.

Bu bölümün “Doğruluk ve Namus” adındaki alt başlığında ise manevi terbiye kazandırılmak istenen askerde her şeyden önce doğruluk ve namus kavramlarının bulunması gerektiği vurgulanmıştır. Eserde doğruluk kavramı açıklanırken “doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar” şeklindeki genel kanının yanlış olduğu belirtilerek doğru olmanın ve her zaman doğruyu söylemenin her hal ve durumda kişiye fayda sağlayacağı savunulmuştur. Bir askerin hata işleyip bir kusur etmesi sonucu o hatasını

gizlemeyip doğruyu söylemesi sonucu komutanı tarafından takdir edilip affedilmesi buna örnek olarak gösterilmiştir.

“Efrâd-ı Askeriyyenin Zât-ı Akdes-i Hazret-i Pâdişâhî Hakk-ı Âlîlerinde Fikir ve Ma‘lûmâtları Nasıl Olmalıdır” alt başlığında ise askerlerin Padişah hakkındaki fikir ve eylemlerinin nasıl olması gerektiğine dair açıklamalara yer verilmiştir. Burada Sultan II. Abdülhamit’in peygamberin vekili olduğu ve tüm İslam âleminin can ve mal güvenliğinin ve hukuki haklarının ancak kendisinin varlığıyla korunacağından bahsedilerek bu nedenle padişah emrinin dinen dahi farz olduğu belirtilmiştir. Esere göre, Padişah din ve devlet menfaatini her şeyden üstün gördüğü için bir subay ya da askere babasını vurmasını emrettiğinde dahi bu emir hiç düşünülmeden yerine getirilmelidir.

Bir diğer alt başlık olan “Sancak” kısmında sancağın öneminden bahsedilmiştir. Özellikle sancak-ı şerifin önemine işaret edilerek bu sancağın peygamber ve dört halife devrinden itibaren cihat zamanlarında açıldığı ve Osmanlı Devleti’nin himayesinde bulunan bu sancağın gerektiği takdirde tekrar açılacağı belirtilmiştir. Sancağın taşıdığı bu manevi değerden dolayı çok iyi muhafaza edilmesi ve devletin şan ve şerefini temsil ettiği için düşman eline geçirilmemesi gerektiği de ayrıca vurgulanmıştır.

“Kavânin ve Nizâmât Hakkında Askerlerin Fikri” alt başlığında kanunların kişisel menfaatten çok toplumun genelini kapsayacak şekilde düzenlenmesi gerektiği savunularak bu doğrultuda en uygun kanun ve kuralların peygamberlere indirilen kutsal kitaplarda, ulemadan önemli kimselerin belirlediği kurallarda ve padişahın iradelerinde mevcut olduğu belirtilmiş ve askerlerin şeriata ve padişaha bağlı olmaları gerektiği ifade edilmiştir.

“Tahlîfden Maksad” başlıklı kısımda ise askerlik mesleğine kabul olunmadan önce yapılan and içme veya yemin etmenin askerlik ve din açısından öneminden bahsedilmiştir. Burada yemin etmenin İslami açıdan son derece büyük öneme sahip ve bağlayıcı bir nitelikte olduğuna dayanılarak askerlerin padişaha ve devlete bağlı kalacaklarına dair yaptıkları yeminin önemi ortaya konmuştur.

Bu alt başlıktan sonra sırasıyla: “Efrâd-ı Askeriyyenin Kendi Mâfevkleri ve Mülkiye Me’ûmları ve Ulemâ ve Meşâyih Haklarında Fikir ve Mu’âmeleleri; Neferâtın Birbirleri Hakkında Fikir ve Mu’âmeleleri; Bir Neferin Müttekâ’idîn-i Askeriyye ile Askerden Çıkmış Olanlar Haklarında Mu’âmelesi; Bir Askerin Kadınlar Hakkında Mu’âmelesi; Efrâd-ı Askeriyye’nin Ecnebîler Hakkında Fikir ve Mu’âmeleleri” alt başlıkları işlenmiştir. Bu alt başlıklarda askerlerin zikredilen kişilerle nasıl münasebet kurmaları gerektiği ve onlar hakkında hangi düşüncelere sahip olmaları gerektiği konuları açığa kavuşturulmuştur.

Bunlardan kısaca bahsetmek gerekirse öncelikle asker ve subay arasındaki ilişkinin bir baba-oğul ilişkisi şeklinde olması gerektiği ifade edilmiştir. Yine aynı şekilde askerlerin mülkiye ve ilmiye memurlarına da ordu içerisindeki üstleri gibi davranmaları ve onlara karşı saygıda kusur etmemeleri gerektiği belirtilmiştir. Askerlerin birbirlerine karşı duydukları sevgi ve saygının savaş anında birlik ve beraberlik hissini daha da artıracığı, herhangi bir yerde emekli bir askerle karşılaştıklarında ona hürmet göstermeleri ve ona babaları veya ağabeyleri gibi davranmaları, kadınları her şeyden önce bir ana veya bacı olarak görmeleri ve onlara karşı her durumda mütevazı davranmaları, ihtiyaç halinde onları korumaları gerektiği görüşlerine yer verilmiştir. İki farklı ülkenin askerleri arasındaki ilişkinin de devletler arasındaki ilişkiye benzediği ifade edilerek yabancılara karşı genel olarak mütevazı ve dostane ilişkiler kurulması ancak yeri geldiğinde ise eğer bir aşağılama veya düşmanca bir tutum söz konusu ise misliyle karşılık verilmesi gerektiği savunulmuştur.

Daha sonraki alt başlıklarda ise genel askerlik kurallarına yönelik askerleri bilinçlendirmeyi amaçlayan açıklamalara yer verilmiştir. Bu alt başlıklar: “Emirler ve Emirlerin Sûret-i İcrâları; Nevbet Hakkında Neferin Fikri; Hidemât-ı Muhtelif ve Mütenevvi’â Hakkında Neferlerin Fikri; Melbûsâtın Vikâyesi; Kıyâfet Tahâret ve Nezâfet; Silâh ve At; Kanâ’at ve Sehâvet; Neferin Memlekete Yazacağı Mektûb Hakkında Bir İki Söz; Sokakda Vakâr-ı Askeriyyeyi Muhâfaza İtmek; Mağdûr ve Mazlûmlara Mu’âvenet; Cesâret; Silâ ve Tebdîl-i Hevâ ve İzinler; Ta’lîmler; Seferberlik; Esâret; İtâ’at” şeklinde sıralanmıştır.

Bu başlıklar altında askeri emirlerin doğru anlaşılıp zamanında yerine getirilmesinin ne kadar önemli olduğu vurgulanmış; emirlerin açık ve anlaşılır bir

şekilde verilmesi ve gerektiğinde tekrar edilerek daha iyi anlaşılmasının önemine değinilmiştir. Nöbet konusuna da ahlak ve manevi terbiye açısından yaklaşılarak bu görevin devletin selameti, milletin can ve ırzı için beklendiğinin her asker tarafından hissedilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bunun devamında askerlerin, devletin onlara verdiği askeri malzemeyi tasarruflu bir şekilde kullanmaları gerektiği belirtilerek bunların kullanımında karşılaşılan masrafların devleti daha çok vergi almaya zorladığı ve sonuç olarak bu masrafları karşılayanın askerlerin kendi aileleri olduğu ifade edilmiş ve askeri eşyayı korumamanın devlete ihanet etmek anlamına geldiği vurgulanmıştır. Askerlerin görev ayrımı yapmadan her türlü askeri hizmeti yapmaya rıza göstermeleri ve bu hizmetleri küçümsememeleri gerektiği belirtilmiştir. Örneğin tuvalet temizlemenin dahi bölükteki askerlerin sağlıkları için son derece önemli bir görev olduğu vurgulanmıştır. Askerlerin temizlik, giyim kuşam, silah ve at kullanımında son derece dikkatli ve titiz davranmaları gerektiği belirtilerek sokakta dahi kendilerine askerliğin vakarına yaraşır şekilde davranmaları gerektiği ifade edilmiştir. Askerlerin memleketlerine yazacakları mektuplarda ise çok acil lazım olmadığı sürece ailelerinden para istememeleri ve durumlarının iyi olduğuna yönelik cümleler kurmaları istenmiştir. Cesareti olmayan kimselerin asker olamayacakları belirtilerek esaret halinde dahi cesaret ve metanetten hiçbir şekilde taviz verilmemesi gerektiği ifade edilmiştir. Barış zamanında yapılan talimlerde karşılaşılan zorlukların seferberlik halinde kat be kat artabileceği belirtilerek, sefer güzergâhında olan köylerin yağmalanmasının İslam askerlerine haram olduğu ifade edilmiş ve köylülere iyi davranılması gerektiği vurgulanmıştır. İtaat konusunda ise itaat duygusunun öneminden bahsedilirken aralarında cidden ve kalben itaat duygusu bulunan küçük orduların dahi büyük zaferler kazanabileceği belirtilerek tarihteki birçok devletin yıkılmasının başlıca sebebinin itaatsizlik olduğu ifade edilmiştir.

Birinci bölümün son konularını ise; “Hüsn-ü Ahlâk sâhibi Olanların Muvaffakiyyetleri; Muvâfık-ı Şer’-i Şerîf ve Nizâm Bir Hareketden Sonra Ne Hiss Olunur?; İstibdâl Tezkiyesini Alub Memlekete Gitmek” alt başlıkları oluşturmuştur.

Bu kısımlarda bir askerin güzel ahlak sahibi olması için askerliğe başladığı günden itibaren üstlerine ve komutanlarına itaat etmesi, askerlikle ilgili kuralları iyi bir şekilde öğrenmesi ve uygulaması gerektiği ifade edilmiştir. Bu özelliklere sahip olan bir

askerin küçük hataları sonucu komutanı tarafından affedilebileceği belirtilmiştir. Ayrıca komutanları kendisine güvendiği takdirde onbaşı ve çavuş rütbelerine terfi etmek gibi kazanımlar elde edip rahat bir askerlik dönemi geçirebilecekleri vurgulanmıştır. Bu şekilde terfi ve ihtiramlarda bulunulan askerin diğer arkadaşları için de bir örnek teşkil ederek böylece bölükteki tüm askerlerin güzel ahlaklı olmaya yönelecekleri ifade edilmiştir. Aynı şekilde şeriat ve devlet kanunlarına uygun hareket eden askerlerin de hem bu dünyada hem de ahirette Allah tarafından mükâfatlandırılacağı belirtilerek güzel ahlaklı olmanın maddi ve manevi yönden kazanımları beraberinde getirdiği ifade edilmiştir. Bütün bu kazanımlara sahip olup tezkere aldıktan sonra askerlikten ayrılanların aslında askerlik görevlerinin henüz bitmediği ancak aldıkları bu tezkerenin onların askerlik mesleğini öğrendiklerinin bir nişanesi olduğu vurgulanarak devletin onlara ihtiyaç duyduğu zaman rediflik ve müstahfızlık görevlerine devam etmeleri gerektiği belirtilmiştir.

İkinci bölümde, “Hüsnü Ahlâkın Ta‘mîm ve Islâhı Çareleri” başlığı altında: “Mülâhazât-ı Umûmiyye; Mürebbîlik Şerâ’iti; Ahlâk Dersleri; Ta‘lîmlerin Tashîh-i Ahlâka Yardımları; Hüsn-ü Ahlâk İbrâz Edenlere “Aferin”; Terfî‘ler; Afvlar; Mükâfât İzinleri; Ta‘lîm Mu‘âfiyetleri” alt başlıklarına yer verilmiştir.

“Mülâhazât-ı Umûmiyye” kısmında güzel ahlakın askerlere nasıl öğretileceği ve yaygınlaştırılacağı konusu ele alınmıştır. Bu konuda özellikle “mürebbî” yani eğitimcilerle alakalı konulara yer verilmiştir. Bunun için ilk olarak eğitimcilerin taşımaları gereken vasıflardan bahsedilmiştir. Buradaki “mürebbî” veya eğitici değimi daha çok subaylar ve bölük komutanları ile ilgilidir çünkü askerlerin her türlü eğitim ve terbiyelerinden birinci derece sorumlu olan amirleri bölük komutanlarıdır.

Sonraki alt başlık olan “Mürebbîlik Şerâ’iti” kısmında Eğitimcilerin özelliklerinden bahsedilirken ilk olarak eğitimcinin tüm astlarına güven vermeleri gerektiği ve onların hiçbir şekilde haksızlığa uğramayacaklarına dair emin olmalarını sağlaması gerektiği belirtilmiştir. Onlara acemi askerlere karşı daha hoşgörülü olmaları ve hatalarını yavaş yavaş ortadan kaldırmalarını, bunun yanı sıra askerlerin gurur ve namuslarını incitmeden onları terbiye etmesi yolunda nasihatlere yer verilmiştir. Ayrıca astların verdiği selam ve hürmete de karşılık vermeleri gerektiği ve askerlere

hakkaniyetli davranarak onların daha kolay bir şekilde güzel ahlaklı olmalarını sağlayacakları belirtilmiştir.

“Ahlâk Dersleri” kısmında askerlerin güzel ahlaklı olmalarını sağlamak için onlara özel ahlak derslerinin verilmesi gerektiğinden bahsedilmiştir. Askerlere yapılacak talimlerin onları terbiye etmede yeterli olmayacağı belirtilerek ahlak derslerinin ayrı olarak ve bölük komutanları olan yüzbaşılar tarafından verilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Bir sonraki alt başlık olan “Ta‘lîmlerin Tashîh-i Ahlâka Yardımları”nda ise talimlerin ahlakı düzeltmedeki yardımları konusu ele alınmıştır. Burada askeri talimlerin özellikle itaat konusunda askerlerin terbiyelerine yardımcı olacağı belirtilmiştir. Askerlik açısından itaat en önemli güzel ahlak göstergelerinden birisidir. Bu noktada talimlerde askerlerin sadece silah kullanmayı öğrenmelerini sağlamadığı aynı zamanda itaat, sabır, metanet, zorluklara karşı katlanma, nefse hâkim olma gibi kazanımları da elde ettikleri ileri sürülmüştür. Bu konuya örnek olarak memleketinde söz dinlemez bir gencin askere geldikten sonra ilk talim dersleri olan silahsız olarak yapılan askeri düzen ve jimnastik talimlerinde dahi “hazır ol” emrinden itibaren komutanının yaptığı ikazlarla gün geçtikçe hizaya gelmiş bir asker olacağı vurgulanmıştır. Ayrıca talimlerde özveri ve dikkat göstermeyen askerlere verilen on dakikalık koşu cezası gibi yaptırımların da onları güzel ahlaklı olmaya yönelteceği belirtilerek askeri talimlerin manevi terbiyeye katkısı bu şekilde izah edilmiştir.

Daha sonraki alt başlıklar güzel ahlaklı olan askerlere verilen mükâfatlara ayrılmıştır. Bunlar; “Hüsn-ü Ahlâk İbrâz Edenlere “Aferin”; Terfî‘ler; Afvlar; Mükâfât İzinleri; Ta‘lîm Mu‘âfiyetleri” şeklinde sıralanmıştır.

Bunlardan ilki sözlü olarak verilen “aferin” mükâfatıdır. Bu tabir ilk bakışta önemsiz olarak görünse de bölük toplu haldeyken asker arkadaşları arasında komutanı tarafından onurlandırılan bir asker için son derece önemlidir. Bu sayede diğer askerlerin de güzel ahlaklı olmaya yönelecekleri belirtilmiştir. Bu konuya örnek olarak nefer Ahmet ile komutanı arasında geçen bir hikâye anlatılır. Bu hikâye ideal ast-üst ilişkisine güzel bir örnektir. Ahmet güzel ahlakı sayesinde komutanının gözüne girer ve komutanı onu arkadaşlarının arasında ödüllendirir. Bir gün atlı talimde Ahmet atından düşer ve

bacağı kırılır ve Ahmet'in hastanede yattığı üç ay boyunca komutanı her gün Ahmet'i ziyaret eder ve ona bir baba gibi davranır. Ahmet taburcu olduktan sonra bölüğüne katılır. Komutanı Ahmet için bölüğe bir konuşma yaparak onu över ve tüm askerlerinin onun gibi güzel ahlaklı olmasını ister. Bu hikâyenin yaşanmış bir olay mı yoksa yazarların bir kurgusu mu olduğu belli değildir. Burada önemli olan yazarların bu örnekle izah ettikleri güzel ahlaka dayanan bir ast-üst ilişkisidir. Güzel ahlaklı olan askerlere verilen diğer ayrıcalıklar; terfiler, aflar, mükâfat izinleri ve talimden muaf tutulma şeklindedir. Bu tür mükâfatlar sayesinde askerlerin güzel ahlaklarını korumaları ve sürdürmeleri, arkadaşlarına örnek teşkil ederek onları da güzel ahlaklı olmaya yönlendirdikleri belirtilmiştir.

Üçüncü bölümde, "Sû-i Ahlâk" başlığı altında kötü ahlak konusu ele alınmıştır. Bu bölümde; "Yalancılık ve Nâmûssuzluk; Sû-i Ahlâk Sâhibi Olanların Fikir ve Hâlleri; Firâr ve Netâyici; Elbise ve Esliha ve At ve Eşyâ-yı Askeriyye Hakkında Fikir ve Mu'âmele; Cimrilik, Müsriflik, Borç, Sirkat; Ta'lîmler ve Vezâ'if ve Hidemâta Dikkatsizlik; Âdâbı Muhâfaza İtmemek; İtâ'atsizlik; Mugâyir-i Şer'-i Şerîf ve Nizâm Hareket İdenler" şeklindeki alt başlıklara yer verilmiştir.

Bu bölümde, askerlere verilen ahlak derslerinde kötü huyların neler olduğunun da anlatılması gerektiği ancak bunu sınırlı bir şekilde yaparak askerlerin zihinlerini bu tür kötülüklerden olabildiğince uzak tutmak gerektiği belirtilmiştir. Kötü ahlak tanımı yapılırken ilk olarak yalancılık ve namussuzluk alt başlığına yer verilmiştir zira bu ikisi bütün kötülüklerin kaynağı olarak görülmüştür. Daha sonra kötü ahlaklı olanların ne tür fikir ve tutumlara sahip oldukları anlatılmıştır. Kötü huylara sahip olan askerlerin üstlerini sadece korktukları için saydıkları, verilen görevleri üstünkörü yaptıkları, devlet memurlarına gerekli ihtiramda bulunmayıp kötü davranmaya kalkıştıkları, arkadaşlarına da kötü davranıp kendi sorumluluklarındaki işleri onların üstüne atmaya çalıştıkları belirtilerek bu tür askerlerin genel düşünce ve tutumları ifade edilmiştir.

Bu tür kötü huylu ve kötü niyetli askerlerin genel özelliklerinden diğerleri ise firar etme; askeri eşya, elbise, silah ve atları kötü kullanmaları; cimrilik, müsriflik, borç edinme, hırsızlık; talimlerde ve vazifelerde dikkatsizlik; adabı muhafaza etmemek; itaatsizlik, şeriat ve devlet kanunlarına aykırı hareket etme şeklinde alt başlıklar halinde sıralanmıştır.

Bu kötü huylar arasında askerlik açısından en tehlikelisi olarak itaatsizlik görülmüştür. İtaatin ortadan kalkması halinde din ve devlet tehlikeye düşeceğinden itaatsiz olan askerlere ne kadar kötü gözle bakılırsa haklı olunacağı belirtilmiştir.

Dördüncü bölümde “Sû-i Ahlâkın Def’i Çareleri” başlığı altında askerleri kötü ahlaktan vazgeçirmeye yönelik bir takım askeri ceza ve yaptırım yöntemleriyle ilgili bilgilere yer verilmiştir. Bu bölümde yer alan alt başlıklar ise: “Mülâhazât-ı Umûmiyye; Husûsî Ders; Husûsî Tekdîr; Bölük Müctemi‘ İken Tekdîrler; Ders Zamânında Ayakda Durdurmak; Mücâzât Ta‘lîmi; İzinden Memnû‘iyyet; Terfi‘den Mahrûmiyyet; Kânûnen Mücâzâtlar; Cezâların Sûret-i İcrâları” şeklinde sıralanmıştır.

Askerleri kötü ahlaktan vazgeçirmek amacıyla herkesin aklına ilk olarak şiddetli cezalar verilmesi gelmektedir. Ancak eserde bunun tam aksine kötü huylardan vaz geçirmenin en etkili yolu olarak bu tür askerlere karşı sabırlı ve insafli davranmak gerektiği belirtilmiştir. Askerin ilk hatasında onu özel olarak uyarmak gerektiği eğer hatalarına devam ederse bölük toplu haldeyken onun isminin verilerek takdir edilmesi, ders zamanında ayakta durdurmak ve ceza talimi yaptırmak, izin ve terfiden mahrum bırakmak gibi ceza yöntemleri uygulanır. Mümkün olduğu sürece askerin divan-ı harbe çıkması engellenmeye çalışılır. Asker eğer bütün bu yaptırımlara rağmen kötü haline devam etmekte ısrar ederse o vakitte kanunen cezalara muhatap olur.

Kanunen verilen cezaların uygulanış şekli darp ve dayak içerdiği için bunların ilan edilmesi ve uygulanış şeklinin gösterilmesinin dahi askerlerin üzerinde büyük bir korku saldığı ve bu sayede askerlerin bu tür cezaların uygulanmasını gerektiren büyük suçlar işlemekten kaçındıkları belirtilmiştir. Sefer ve muharebe halindeyken nöbet mahallinde uyumak, emirlere itaatsizlik, firar etmek, esirlere ve halka kötü davranmak bu tür kötü suçlara örnek olarak gösterilmiştir.

Beşinci ve son bölümde “Askerden Çıkdıktan Sonra” başlığı altında, tezkere alıp askerlik vazifesini tamamladıktan sonra toplum hayatına yeniden dâhil olanlara yönelik bir takım tavsiyelere yer verilmiştir. Bu bölümde askerlik mesleğinin sevdirmesi ve özellikle çocukların eğitimi konuları hakkında son derece yerinde tespitlere ve tavsiyelere yer verilmiştir. Bu tavsiyeler: “Mülâhazât-ı Umûmiyye; Hemşehrilerle

Hüsn-ü İmtizâc; İhtiyât, Redîf, Müstahfız; Bir San‘ata İntisâb; Me‘mûrîn ve Kavânîn-i Mülkiyyeye İtâ‘at; Çocukların Terbiyesi” alt başlıklarında ele alınmıştır.

Bu bölümde, bölük komutanlarının uğraşmak istemedikleri askerlere tezkere verip bir an önce başlarından def etmek istemelerinin yanlış olacağı belirtilerek bu tür askerlerin son güne kadar terbiye edilmeleri gerektiği ifade edilmiştir. Askerler üzerinde önemli bir tesir bırakan ve kendini onlara sevdiren komutanların askerlerin memleketlerinin hakkında dahi bilgili olmaları ve askerlere memleketlerinde ne tür işlerle uğraşabilecekleri yönünde tavsiyede bulunmaları gerektiği belirtilmiştir.

Askerlerin memleketlerine döndüklerinde, hemşerilerine karşı hoşgörülü davranmaları, askerliği bitirdikleri için kendilerini onlardan üstün görmemeleri ve sivil hayatta dahi her zaman askerde aldıkları terbiye doğrultusunda hareket etmeleri gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca askerlerin tezkere alıp memleketlerine vardktan sonra hemen bir işe başlamaları gerektiği böylece kötü huylara yönelmelerinin engellenmiş olacağı belirtilmiştir.

Kitabın sonunda ise çocukların terbiyesi konusu ele alınmıştır. Çocukların geleceğin askerleri olarak çok iyi şekilde eğitilmeleri ve mümkün olduğu ölçüde okutulmaları bunun yanı sıra askerlik mesleğinin çocuklara özendirilmesi ve sevdirmesi gerektiği ifade edilmiştir.

2.3. ESERİN ÇEVİRİYAZISI

ASKERDE TERBİYE-İ MA'NEVİYYE

Eser

Yâverân-ı Hazret-i Pâdişâhî'den Mîralay Mehmed Şükrü
Hâssa Topçu Birinci Numûne Alayı Binbaşlarından Hurşid
1302 Sene-i Hicrîsi

16

Sencâne Numrosu

1596

Erkân-ı Harbiye-i Umûmiyye Matbaası

Fihrist

Mukaddime

İfâdât-ı Umûmiyye

İnsânların Havâss-ı Tabî'yye ve Ta'limiyyeleri ve Asker Teşkîlinin Sebebi

Asker Ne Dimekdir

Askerde Ahlâkın Tashîhi Lâzım mıdır Değil midir?

Fasıl 1

Hüsn-ü Ahlâk

Mülâhazât-ı Umûmiyye

Doğruluk ve Nâmûs

Efrâd-ı Askeriyyenin Zât-ı Akdes-i Hazret-i Pâdişâhî

Hakk-ı Âflerinde Fikir ve Ma'lûmâtları Nasıl Olmalıdır.

Sancak

Kavânîn ve Nizâmât Hakkında Askerlerin Fikri

Tahlîfden Maksad

Efrâd-ı Askeriyyenin Kendi Mâfevkleri ve Mülkiye Me'mûrları ve Ulemâ ve Meşâyih

Haklarında Fikir ve Mu'âmeleleri

Neferâtın Birbirleri Hakkında Fikir ve Mu'âmeleleri

Bir Neferin Mütেকâ'idîn-i Askeriyye ile Askerden Çıkmiş Olanlar Haklarında Mu'âmelesi

Bir Askerin Kadınlar Hakkında Mu'âmelesi

Efrâd-ı Askeriyye'nin Ecnebîler Hakkında Fikir ve Mu'âmeleleri

Emirler ve Emirlerin Sûret-i İcrâları

Nevbet Hakkında Neferin fikri

Hidemât-ı Muhtelif ve Mütenevvi'a Hakkında Neferlerin Fikri

Melbûsâtın Vikâyesi

Kıyâfet Tahâret ve Nezâfet

Silâh ve At

Kanâ'at ve Sehâvet

Neferin Memlekete Yazacağı Mektûb Hakkında Bir İki Söz

Sokakda Vakâr-ı Askeriyyeyi Muhâfaza İtmek

Mağdûr ve Mazlûmlara Mu'âvenet

Cesâret

Sıla ve Tebdîl-i Hevâ ve İzinler

Ta'lîmler

Seferberlik

Esâret

İtâ'at

Hüsn-ü Ahlâk sâhibi Olanların Muvaffakıyyetleri

Muvâfık-ı Şer'-i Şerîf ve Nizâm Bir Hareketden Sonra Ne Hiss Olunur?

İstibdâl Tezkiresini Alub Memlekete Gitmek

Fasıl 2

Hüsn-ü Ahlâk'ın Ta'mîm ve Islâhı Çareleri

Mülâhazât-ı Umûmiyye

Mürebbîlik Şerâ'iti

Ahlâk Dersleri

Ta'lîmlerin Tashîh-i Ahlâka Yardımları

Hüsn-ü Ahlâk İbrâz İdenlere "Aferin"

Terfi'ler

Afvlar

Mükâfât İzinleri

Ta'lîm Mu'âfiyetleri

Fasıl 3

Sû-i Ahlâk

Yalancılık ve Nâmûssuzluk

Sû-i Ahlâk Sâhibi Olanların Fikir ve Hâlleri

Firâr ve Netâyici

Elbise ve Esliha ve At ve Eşyâ-yı Askeriyye Hakkında Fikir ve Mu'âmele

Cimrilik, Müsriflik, Borç, Sirkat

Ta'lîmler ve Vezâ'if ve Hidemâta Dikkatsizlik

Âdâbı Muhâfaza İtmemek

İtâ'atsizlik

Mugâyir-i Şer‘-i Şerîf ve Nizâm Hareket İdenler

Fasıl 4

Sû-i Ahlâkım Def‘i Çareleri

Mülâhazât-ı Umûmiyye

Husûsî Ders

Husûsî Tekdîr

Bölük Müctemi‘ İken Tekdîrler

Ders Zamânında Ayakda Durdurmak

Mücâzât Ta‘lîmi

İzinden Memnû‘iyyet

Terfî‘den Mahrûmiyyet

Kânûnen Mücâzâtlar

Cezâların Sûret-i İcrâları

Fasıl 5

Askerden Çıkdıktan Sonra

Mülâhazât-ı Umûmiyye

Hemşehrilerle Hüsn-ü İmtizâc

İhtiyât, Redîf, Müstahfız

Bir San‘ata İntisâb

Me‘mûrîn ve Kavânîn-i Mülkiyyeye İtâ‘at

Çocukların Terbiyesi

Mukaddime

Padişahımız veli ni‘met-i hakâyık-ı agâhımız efendimiz hazretlerinin erbâb-ı basîrete ma‘nen ve mâddeten göstermekde oldukları teşvîkât sâyesinde ordû-yu şâhânelerinin terakkiyâtına medâr olacak pek çok kütüb ve resâ’il vücûda gelmekte ise de silk-i celîl-i askeriyeye yeni dâhil olan kur‘a efrâdının tashîh ve tehzîb-i ahlâk ve i‘lâ-yı efkârlarına yardım idecek sâde ve sühûletle anlaşılır risâleler şimdilik gayr-i mevcûddur.

Düvel-i muhtelifе kendi askerlerine mevcûd istedikleri fikri ilkâ eylemek için türlü türlü risâleler yazdırarak te’sîs-i efkâr ve bed itmekde ve fezâ’il-i dîniyye-i alü-cenâb, safvet-i kalb, sadâkat, şecâ‘at, merhamet, nezâfet ve tahâret gibi mehâsin-i ahlâk bizde daha ziyâde mevcûd iken ta‘lîm ve tadrîs sâyesinde kendülerini bizden iyü sanmaktadırlar.

Ma‘nen bizde mevcûd olan mehâsin-i ahlâkı zâhire dahi çıkararak düşman ve bed-hâhlarımızı iskât etmeye zamân bizi davet ediyor. Acemi efrâdın terbiyeleri husûsunda yüzbaşılara bir rehber olmak üzere bu risâleyi tertib ve tahrîr eyledik.

Avrupa lisânlarının birinden tercüme itmedik. Çünkü terbiye-i ma‘neviyye husûsunda (orijinal sayfa 1) onların neşr itmekde oldukları risâleler bizde şâyân-ı tatbîk olmadıkları gibi bu bâbdaki ihtiyâcât dahî müşâbih değildir. Kendi askerimizin ahvâl ve hissiyâtı ve muhtâc-ı tashîh ve ta‘dîl bulunan fikirleri gözümüzün önünde olduğundan tecârib-i âcizânemizi esâs tuttuk. Ve risâlemizin ismini “Askerde Terbiye-i Ma‘neviyye” koyduk.

Ma‘nen terbiye mâddeten terbiyeden akdemdir. Terbiye-i ma‘neviyyesi olmayan asker meşâkk-ı seferiyeye tahammül itmez ve ilk sebep ve fırsat zuhûrunda nizâmdan çıkar. Terbiye-i ma‘neviyyesi mükemmel olan bir asker menâfi‘-i dîn ve devleti mûcib olan en ufak bir husûsu bile icrâdan geri durmaz ve menâfi‘-i devlete mugâyir olabilecek hâlâta karşı kayıtsız olmaz. Bir nefer şâyân-ı i‘timâd olmaz ve devletini kalben sevmez ise devleti izrâr için her zamân fırsat bulur. Hiç olmaz ise silâhını düşürüb kırar. Hamd olsun ordû-yu şâhânedede böyle hâin-i dîn ve devlet askerler yok ise

de hissiyât-ı askeriyyeyi bulunduğu dereceden daha âlf bir dereceye götürmek lüzûm olduğu dahî meydândadır.

Terbiye-i ma'neviyyenin tezâyüdü esbâb-ı zafer ve galebe-i dîndir. Terbiye-i ma'neviyyenin mükemmeliyyeti tenkîsî mesârifî mûcib olur. Çünkü hüsn-ü terbiyeye mâlik olan her nefer silâhını elbisesini eşyâ-yı mîriyyenin kâffesini kendi mâlından (Oriđinal sayfa 2) ziyâde vikâye ider. Silâh ve elbise çok zamân dayanurlar terbiye-i ma'neviyyenin fikdânı inhizâm ve mesârif-i zâ'ideyi mûcib olur. Elhâsıl mu'âmelât-ı beşeriyyenin hâriku'l-âde kesb-i nezâket eylediği řu asırda bir ordu için terbiye-i ma'neviyye pek kıymetdâr olduğundan silâhaltına alınan askerlere askerliğin cihet-i ma'neviyyesini dahî tedrîs ve irâ'eye esâs olan bu risâlemiz mazhar-ı makbûliyet-i zât-ı hazret-i hilâfetpenâhî olubda sınıf-ı muhtelife bölüklerinde tedrîs olunur ve mekâtib-i askeriyye münteihî sınıflarına tevzî' idilür ise murâd ve makâsıd-ı celîle-i cenâb-ı padişâhîye muvâfık bir hiss-i te'sîr hâsıl ider fikrindeyiz.

Hâssa Birinci Numûne Topçu Alayı
Binbaşlılarından
Mühür
(Esseyid Hurşid bin Memiş)

Yâverân-ı Zât-ı Hazret-i Pâdişâhîden
Topçu Numûne Alayı Mu'allimi
Mîralay
Mühür
(Mehmed şükrü bin Mustafa)

(Oriđinal sayfa 3 ve 4)

İfâdât-ı Umûmiyye

1. Terbiye-i askeriyye esâsen iki nev' olub birincisi terbiye-i ma'neviyyedir. Terbiye-i ma'neviyye vâlide terbiyesinden başlar peder ve familya ve hâce terbiyeleri terbiye-i ma'neviyyeyi itmâm ve âmir-i terbiye-i mezkûreyi ikmâl eyler. Terbiye-i ma'neviyyeye mâlik olmak hüsn-ü ahlâkla muttasıf olmakdan ibârettir. Terbiye-i ma'neviyye ta'bîrinin şümûlü vâsi'olub bu nev'-i terbiyenin silk-i celîl-i askeriyyede dahî tevsî'i elzemdir. İkincisi terbiye-i mâddiyedir ki düşmana karşı silâh isti'mâlini ve ona müte'allik husûsâtı öğretmekden ibârettir. Bu iki nev' terbiye birbirlerine tâbi'dir.

2. Terbiye-i ma'neviyyenin tadrîsât ve nasâyih-i mü'essire ile i'lâsı elzem ve mümkündür.

3. Bu risâle sınıf-ı muhtelifede bulunan efrâd Terbiye-i ma'neviyyelerinin i'lâsına ,tehzîb-i ahlâklarına, müte'allik ahvâl ve kavâ'id-i ameliyyeyi hâvî olduğundan her sınıf zâbitânı mütâla'a idebilirler (orijinal sayfa 5).

4. Terbiye-i ma'neviyyenin tezyîdi için tadrîsine lüzûm görülebilecek olan mebâhis ve mesâ'ili ta'dâd ve tahdîd etmek icâb itmez. Risâlemizde yalnız efrâdın tashîh-i ahlâkına yardım idebileceği tecrübe olunan usûlü beyân eyledik. Mâ'mâfih zâbitân arkadaşlarımız nizâmât-ı mevzû'ayı ihlâl etmemek şartıyla tecârib-i zâtiyye ve ma'lumât-ı şahsiyyelerini isti'mâlden men' olunmazlar zann ideriz.

5. Efrâdın hüsn-ü terbiyesinde fâ'idesi olabilecek en ârî ve basit mesâ'ilin dahî tadrîsinden sarf-ı nazar olunmamalıdır.

6. Zâbit neferin ef'âl ve harekâtına âmir olduğu gibi hissiyâtına dahî hâkim olmalıdır bu maksad için efrâdın tadrîsinde ve hatalarının tashîhinde mâfevka olan emniyet ve i'timâdlarının ihlâl ve izâlesinden ictinâb olunmalıdır. Askerde mâfevkin mâdûnu tekdîr ve ıslâhı bir pederin evlâdını tekdîr ve ıslâhından daha şefkatkârâne olmalıdır. Neferâtın cisimlerinden evvel rûh ve kalblerini ele almağa ne nisbetde muvaffakiyyet hâsıl olur ise terbiye ve ta'lîm ve hidemât-ı sâ'irenin terakkî ve istihsâline dahî o nisbetde muvaffakiyyet hâsıl olacaktır.

7. Neferâtın anlayabilecekleri lisânla kendilerine söz söylenmesi ve sürûr ve âlâm ve ekdârlarıyla hissedâr ve müte'essir bulunulması tashîh-i ahlâk ve tezyîd-i irtibât ve celb-i i'timâdlarına medâr olacaktır.

8. Her mu'âmele ve sözde, tekdîr esnâsında bile, efrâdın nâmûs (orijinal sayfa 6) ve haysiyetlerine dokunur ta'bîrâtla hitâb etmek ve tahkirâtda bulunmak yerine görüldükleri hâl ve derecenin fevkinde bir nâmûs sâhibi add edilerek hüsn-ü mu'âmele olunması bi'l-âhere az zamân sonra cidden sâhib-i nâmûs olmalarını mûcib olacaktır. Nâmûs ve haysiyyet sâhibi olan asker dîn ve devlete sadâkatle hizmet eder. Nâmûs ve haysiyyeti olmayan asker muhâtaraya giremez.

9. Neferâtı nizâmın şiddetli mâddelerine çarparak yalnız korku te'sîrâtıyla istihsâl idebilecek terbiye ve itâ'at devâmlı ve samîmî olamayacağından onları o yolda cezâlandırmağa heveskâr görünmemek ve vikâye ve himâye iderek tehzîb-i ahlâklarına devâm eylemek daha iyüdür.

10. Mürebbî (zâbit) ne sert ve merhametsiz ve ne de gevşek ve cebîn olmalıdır. Mu'tedil ve metîn bulunmalıdır. Hadd-i i'tidâl her şeyde müreccahdır.

11. Mâdûnun mâfevka olan itâ'at ve ri'âyeti yalnız zorla olmayub belki itâ'at ve ri'âyeti mezkûreye bir de arzû-yı kalbî munzamm olmalıdır. Arzû-yı kalbî ile kâ'im olan itâ'at dâ'im olur. Böyle dâ'imî ve samîmî bir itâ'atin istihsâli ise mâfevkin mâdûnu nazar-ı istihfâf ve istihkârla görmemesine ve her hâl ve husûsda arkadaş tanınmasınave mümkün olduğu kadar iltifâtkârâne bir hüsn-ü kabûlde bulunmasına (hatâyı tashîh esnâsında dahî) mütevakkıfdır. Bu sûretle mu'âmele zabt u rabtı bozmaz bi'l-'akis takviye ve i'lâ ider (orijinal sayfa 7).

12. Neferâta virilecek derslerde zâbit şiddet ve telâş itmemelidir. Hilm ve ihtiyâtle daha ziyâde te'sîr icrâ idilebilir.

13. Mürebbî bi'z-zât hüsn-ü ahlâk ibrâz ve irâ'e itmez ise sözü mü'essir olamaz. Neferlerini güzel terbiye etmek arzûsunda bulunan bir zâbit her hâl ve husûsda kendi meslek ve etvâr ve kıyâfet ve mu'âmelesini şâyân-ı taklîd ve makbûl-i avâm ve havâss

olabilecek bir hâl ve tarzda bulundurmalıdır ki ancak bu sûretle te'sîrât-ı mâddiyeden başka te'sîrât-ı ma'nevîyye dahî hâsıl idebilir.

14. Mürebbî dâ'imâ ifâdâtında şer'-i şerîfi ve nizâmât-ı devleti esâs tutmalı ve nâm-ı celîl-i pâdişâhîyi yâd itmeli lâzım geldiği zamân oturmakta ise kendisi derhâl ayağa kalkmalı ve askeri dahî ayağa kaldırmalıdır. Mürebbî mâfevklerinin emr ve fikirlerini kendi arzû ve tecrübe-i şahsiyyesine muvâfık görmez ise bile ihtirâm-ı tâmma zikr ve tadrîs eylemelidir.

15. Efrâdın birbirlerine karşı ne kadar mahcûb olabileceklerini ve ne kadar tefâhür edebileceklerini ve bu bâbda onlara kazandırılabilmiş olan hissiyât-ı nâmûskârânenin derecesini nazâr-ı mütâla'aya alarak söylenecek acı ve iltifâtlı sözü ona göre söylemeli ve her ikisini nâ-bemahal isti'mâlden ictinâb itmeli (orijinal sayfa 8).

16. Efrâdın yapmakda olduğu fenâlıklar bilmemezliklerinden ve akıllarının ermemezliğinden ilerü gelür ise (ekseriyâ vâki' olduğu üzere) onları şiddetli mu'âmele ve cezâlarla incitmek ve askerlikden soğutmak yerine hatâlarının tashîhiyle tezyîd ve tevsî'-i fikr ve ma'lûmâtlarına himmet etmek daha muvâfık-ı hikmet ve maslahattır.

17. Efrâdın hüsn-ü terbiyeleri ve husûsiyle okuyub yazmaları için kış (en müsâ'id mevsim) ve yâz ve gece (müsâ'id zamân) ve gündüz zamânı istifâdeli bir sûretde taksîm etmek ve meşgûliyyet veistirâhat husûslarında mu'tedil bulunmak icâb ider.

18. Bölüğünü güzel terbiye etmek arzûsunda bulunan yüzbaşılar bu husûsda takım zâbitlerini ve küçük zâbitân ve onbaşılı mütemâdiyen ve ale'l-husûs muntazaman istihdâm iderek ve bunları mes'ûl ve me'mûr-ı müşterek ve mu'âvin tanıyarak terbiyeye devâm itmeli (dirler).

19. Bölükce efrâdın hüsn-ü terbiyesine â'id add olunabilecek her nev' mâ'lûmâtı hafiyen anlamak yerine açık ve resmî olarak istihbâr-ı vukû'âtla iktifâ idilmesi müreccahdır. Fakat bu bâbda başçavuşların nâmûslu ve ciddî olarak ifâ-yı vezâ'ife alışdırılmış olmaları şartdır.

20. Bu risâlede münderic husûsâtı ve bunlara mümâsil ahlâka (orijinal sayfa 9) müte'allik dersleri efrâda tadrîs idecek zâbitân bu hizmetle ziyâdece zamân istihdâm

olundukları ve husûsiyle işbu teferrü'âtı mükerreren tadrîs itdikleri hâlde kendilerine usanc gelecek ve bu vazîfeyi ehemmiyetten ârî add edecek olurlar ise bu hâl başka bir san'at ve ma'îşeti olmayan bir çiftcinin usanub tarlasını sürmemesi ve ekmemesi gibi olur. Ve bundan başka bu gibi terbiye-i ma'neviyye derslerinin her sene ve her zamân başka başka neferlere tadrîs idilmekte bulunduğunu dahî tahattur iderek her zamân kemâl-i himmet ve ehemmiyetle takrîr ve ta'rîf itmek mürebbîlik vezâ'ifindendir (orijinal sayfa 10).

İnsânların Havâss-ı Tabî'iyeye ve Ta'limiyyeleri ve Askerî Teşkilât'ın Sebebi

Havâss-ı Tabî'iyeye:

Umûmiyyet i'tibâriyle insânlar yaradılışdaki hâssalarına nazaran kendi menfa'atlerini düşünürler. Ve kendi arzû ve fâ'ideleri için bir diğer insâna gelecek fenâlığa acımazlar. Arzûlarına muvâfık sûrette yaşamak için kudret ve kuvvetleri nisbetinde her nev' gadr ve zulmü revâ görürler. Karşularında kendilerinden kuvvetli ve kudretli bir şahıs gördükleri hâlde bunun hükm ve tagallübünden kurtulmak için insâniyyet, merhamet, insâf gibi birçok fezâ'ili vâsita-i halâs ve necât add iderler. İşte şunlar insânların havâss-ı tabî'iyelerinden bahsimize lüzûmu olanlardır.

Havâss-ı Ta'limiyye:

Evamîr-i ilâhiyye ve ilhâmât-ı rabbâniyye ile insânların havâss-ı tabî'iyeleri bir dereceye kadar ta'dîl edilmiş ve kendisine yapıldığı hâlde mahzûniyyeti mûcib olmayacak her husûsun başkaları haklarında dahî yapılmaması münâsib olacağı bedâheti meydâna çıkarılmış ve daha doğrusu güç güce yetdiğine ta'arruz itmek (orijinal sayfa 11) mesleğinin nihâyeti herkesin menfa'at ve emniyetini ihlâl ideceği cihetle kendi emek ve sa'îyle yaşamağa râzı olmayan erbâb-ı hırs ve tama'a el birliğiyle bir sedd çekmek çâresi düşünülmüştür.

Umûmen rahat ve huzûrunu ihlâl tenezzül itmedikden başka mağdûr ve mazlûm olanlara mu'âvenete müsâra'at itmek ve bu bâbda kendi nefsinin muhâtaraya

bile koymak fedâkârlığında bulunanlar zuhûr itmiş ve bu fedâkârların gayret ve ikdâmlarıyla hükûmetler teşkîl ve merhamet ve adâlet gibi ahlâk-ı hasene ta‘lîm ve nizâmât te’sîs ve erbâb-ı hırs ve tama‘ kahr-ı tedmîr idilerek nihâyetü’l-emr her hükûmet ve cem‘iyyet tarafından dahî kendi menâfi‘ ve hayâtlarını muhâfaza için târîh-i kadîmden beri muhtelif nâmlarla askerler tertîb kılınmıştır. Asker terkîb ve teşkîli tebeddülât ve tehavvülâta uğraya uğraya âkıbet zamânımızda mevcûd olan dehşetli usûl ve ahvâl-i askeriyye hâsıl olmuştur.

Bu hâlde asker teşkîlinin sebab-i aslîsi insânlara ilhâm ve ta‘lîm idilen hissiyât-ı ulvîyyenin ârîzî olmasından ve menâfi‘-i husûsiyye ve fırsat zuhûrunda îkâ‘ idecekleri fenâlığa karşı koyabilecek elde bir kuvvet bulundurulması maksadından ibâretdir.

Asker ne Dimekdir?

Asker bir devletin dîn ve ırz ve cân ve mâlını ve her nev‘ âmâl ve makâsıd-ı (orijinal sayfa 12) husûsiyyesini dâhilî ve hâricî ta‘arruz ve tasâllutdan vikâye itmek ve bundan sonra dahî ikâme ve idâme-i hukûk için ecânibe karşı tekâlifde bulunabilmek üzere devlet-i mezkûre hükümdârının taht-ı emrinde bulundurulan kuvvet ve vâsıtâ-ı icrâ’iyyeden ibâretdir.

Eğer böyle bir kuvve-i askeriyye bulundurulmaz ise dâhilen fitneler ve komşu bulunan hükûmetler taraflarından dahî ta‘arruz ve tasâllutlar vukû‘a gelerek kuvvetsiz yani askersiz bulunan veyâhûd askerinin de dikkat ve hâl ile tenâsüb terbiye ve mahâret mevcûd olmayan devleti taht-ı kahr ve esâretlerine alurlar mâllarını yağma iderler. Dînlerini ibtâl ve ırzlarını pây-mâl eylerler. Hidmet-i askeriyye ahâlî beyinde cereyân ider bir nev‘ nevbet sırası demek olup silâh altında bulunanların nevbet müddeti hitâm buldukda sırada bulunan diğerkleri o nevbete gelürler.

Askerde Ahlâk'ın Tashîhi Lâzım mıdır değil midir?

Efrâdı iyü asker itmek için evvel-be-evvel ahlâk ve tabî'atlarını ıslâh itmelidir. Fakat bundan bir neferi efkâr-ı âliye sâhibi idinceye kadar askerliğe müte'allik ta'lîmleri te'hîr itmek münâsib olacağı ma'nâsı çıkarılmamalıdır.(orijinal sayfa 13)

Hidmet-i askeriyye müddeti nazar-ı mütâla'aya alınarak mezkûr müddet zarfında neferin kendisinden beklenen derecede silâhını isti'mâle alışmış olması ve bununla beraber mümkün olan terbiye-i ma'neviyyeyi dahî öğrenmiş bulunması arzû olunur.

Efrâd-ı asâkir-i şâhânenin silâhına vürûdlarından evvel öğrenmiş buldukları terbiye-i ibtidâ'iyye ve ma'neviyye pek cüz'î ve pek nâkıs olduğundan bu noktadan düşüncecek olur isek husûsât-ı âtiyeyi kabûle mecbûr oluruz:

Bugünkü günde ekser devletlerde silâhına celb ve cem' idilmekte bulunan yeni kur'a neferâtının yüzde doksan kadarı okumak ve yazmak biliyorlar. Ve hesâb, hendese, coğrafya, târîh ve sâ'ir ulûm ve fûnûnun hiç olmaz ise mukaddemâtını tanıyorlar. Bizde ise yüzde beş okur ve yazar bulunmuyor. Bölük emîni yapmak için okur ve yazar nefer bulamamaktayız.

Fi'l-hakîka sâye-i şâhânedeki ma'ârif dahî terakkî itmekte ve her yerde ibtidâ'î ve rüşdî mektebler açılmakta ise de mezkûr mekteblerin ta'mîmi ve semerâtın iktitâfi ancak daha birkaç seneler sonra mümkün olabilecektir. Binâ'en-aleyh biz hidmet-i askeriyye esnâsında efrâda mümkün olan şeyleri öğretmeye mecbûruz bu hâlde terbiye-i ibtidâ'iyyeyi ilerületmek için hidmet-i askeriyye müddetinin bir kısmını fedâ itmekliğimiz îcâb ider. Düvel-i sâ'ire ahvâl-i hâzıralarında bile askerliği efrâd-ı milletleri için bir terbiye-i şahsiyye devri add itmektedirler (orijinal sayfa 14).

Memâlik-i Osmâniyye ahâlîsinin dirâyet ve zekâvet-i tabî'iyeleri sâyesinde pek az bir himmet ve gayretle pek çok şeyler öğrenmeye muktedir olduklarını ma'a'l-iftihâr ve tecrübe-i esâsiyyeye müsteniden arz idebilürüz. Silâhına celb ve cem' idilmekte olan asâkir-i şâhânenin kâbiliyetsiz oldukları zannında bulunanlara ba'zan tesâdüf idilmektedir. Bu hatalı fikirde olanlara ber-vech-i âtî bir su'âl îrâdına lüzûm görmekteyiz:

“Yeni kur‘a neferâtının tadrîsât-ı ibtidâ’iyyelerinde tecârib-i fi‘liyyeniz var mıdır ve her yirmi dört sâ‘atden tadrîsât-ı mezkûre için ne kadar zamân tahsîs itdiniz ve mezkûr zamânı izâ‘a ittirmeyerek bi-hakkın çalıştırdığınız hâlde bir terakkî ve netîce hâsıl olmadı mı?”.

Zekâvet-i tabî‘iyyeye mâlik olan efrâd-ı şâhâneyi lekedâr ve ithâm itmeye girişmekden ise mürebbîlik ve rehberlik vazîfesinin matlûb-ı âlî-i cenâb-ı pâdişâhî mûcibince tamâm-ı icrâsı daha münâsibdir.

Tadrîsât-ı ibtidâ’iyyenin neferâta okumak ve yazmak öğretmekden ibâret olduğunu zann itmeyelim fakat esâsen okumak ve yazmaktan beden ettiğini dahî i‘tirâf etmek lâzımdır.

Tadrîsât-ı ibtidâ’iyye pâdişâhımıza sadâkat vazîfeye dikkat ve âtîde muhabbet-i mahsûsalarında zikir olunduğu üzere her nev‘ fenâ fikr ve ahlâkdan vazgeçmek ve ahlâk-ı (orijinal sayfa 15) hamîde ile muttasıf olmak husûslarını dahî câmi‘ olub iş bu tadrîsât ve husûsâtın hey‘et-i mecmû‘asına terbiye-i ibtidâ’iyye, terbiye-i ma‘neviyye ve şahsiyye nâmlarını virebilürüz.

Biz mekteb te’sîs etmişcesine müddet-i hidmet-i askeriyeyi sarf etmek üzere mübâlağalı bir teklîfde bulunmuyoruz. Ve böyle bir fikirde bulunuluyor ise maksad-ı aslî, harbe hazırlanmak, terk edilmiş olur. Ancak ta‘lîmlerle beraber ihtiyâc nisbetinde terbiye-i ma‘neviyye için biraz zamân ifrâz etmek arzûsundayız.

Asâkir-i şâhâneleri efrâdında muhtâc-ı ıslâh ve izâle olan her nev‘ nekâyısı cümlemizden ziyâde piş-i nazar-ı hikmet eserlerinde bulundurmada olan pâdişâhımız efendimiz hazretlerinin alay, tabur ve bölük mektepleri te’sîs ve teşkîli hakkında irâdât-ı celîleleri mevcûddur. Biz de işbu irâdât-ı celîlenin sûret-i tatbîk ve icrâlarını teshîl için mülâhazâtımızı tadrîs ve terbiye-i askeriyeye me’mûr olan arkadaşlara arz ve ihtâr etmek arzûsunda bulunduk.

Hâsıl-ı kelâm ahlâk-ı hasene sâhibi olmayan ve terbiye-i ma‘neviyyeye mâlik bulunmayan ve ma‘lûmât-ı şahsiyyesi asr-ı hâzır silâh ve muhârebâtıyla mütenâsib bir dereceye kadar ıslâh ve tevsî‘ olunmayan bir askerle netîce-i harbi kazanmak şöyle

dursun muhâfaza-i hâl ve hayâtın bile mümkün olamayacağını düşünerek terbiye-i askeriyeyi ona göre ilerületmeye çalışmak elzemdir (orijinal sayfa 16).

FASIL 1 HÜSN-Ü AHLÂK

Mülâhazât-ı Umûmiyye:

Bir asker nasıl olur ve ne hâl ve meslekde bulunur ise hüsn-ü ahlâk sâhibi add olunabilür bu mes'eleyi efrâda nasıl ta'rîf ve tefehhüm itmelidir? :

Bir insânın tabî'î hâli bâlâda beyân olunmuş idi. Bu tabî'î hâl ise esâsen kendi fâ'idesi için başkasının zarar ve ziyânını düşünmemek, ona acımamaktan ve gadr ve zulmü revâ görmekten ibâret demiş idik. Bu hâl ve meslek ise yırtıcı ve vahşi hayvânların hâl ve yaşayışından farksız olunmağla canavarlıktır.

Hüsn-ü ahlâk sâhibi olanlar tamâmiyle şu canavarlığın aksi hâl ve meslekde bulunanlardır diyebilürüz. Fakat bu yolda yalnız zıddıyla kabaca veya umûmî olarak mukâyese idüb geçivirmekle maksad hâsıl olamaz. Hüsn-ü ahlâk sâhibi olan asker evvelen cenâb-ı hakkın emrini işler ve nehyinden ictinâb ider. Ve pâdişâhımız efendimiz hazretlerinin her nev' emr ve irâdelerinin -evâmir ve irâdât-ı pâdişâhî nizâmâtı te'sîs iderler- (orijinal sayfa 17) mahzâ selâmetimiz ve eyülüğümüz için sâdir olduklarını kalben dahî kabûl iderek aslâ ve kat'â hilâfî hareketde bulunmaz. Ve kendisinden büyük olanların emirlerini kemâl-i sıdk ve istikâmetle icrâ ider. Arkadaşlarının her nev' menfa'atlerini ve mâl ve ırz ve cânlarını kendi menâfi' ve mâl ve ırz ve cânı gibi sayıb kimse hakkında fenâlığı revâ görmez. Ve mensûb olduğu memleketin âdât-ı hasenesini icrâ ider ve âhîr memleket ve beldede bulunur ise o memleket ve beldenin âdât ve ahlâk ve ayinini tahkîr itmez.

İfâdât-ı umûmiyye-i mezkûre dahî neferâtın tehzîb-i ahlâkları için kâfi olamayacağından mes'elenin daha teferrü'âtı olarak îzâhı zımnında husûsât-ı âtiye zikr edilmiştir.

Doğruluk ve Nâmûs:

Doğruluk her hâl ve her mahalde selâmeti mûcibdir. “Doğru söyleyeni dokuz köyden koğarlar” sözü pek yanlıştır. Ve bu sözü söyleyenler ve bu fikirde bulunanlar şübhesiz günahkârdırlar. Doğru olanlar her hâlde doğru sözü redd itmezler ve doğruyu vikâye iderler. Ancak garazsızca doğru olmak şartdır.

Bir asker aklının ermemesiyle bir hatada bulunmuş olsa bile yine doğrusunu (orijinal sayfa 18) söyleyüb kusûrunu i’tirâf ider ise kabâhati şâyân-ı afvdir. Kabâhati i’tirâf idenlere karşı zâbitânın afvkâr olmaları efrâdın tehzîb-i ahlâklarına daha ziyâde yardım idebileceği tecrübe ile sâbit olduğundan hüsn-ü terbiyeye muvaffak olmak için husûsiyle küçük kabâhatlerde bu fırsattan dahî istifâde idilmesi tavsiye idilür.

Fikri ve kalbi doğru olan bir asker her hâlde doğruluğu iltizâm ider ve doğru söyler. Doğru söylemeyen ve doğruluğu iltizâm itmeyen askerin her hâlde fikr ve niyetinde devlete bir ihânet arzûsu olduğu hatıra gelebilür doğru söylemeyen bir nefer müdekkik bir zâbitin tedkîkât ve ta’kîbât-ı mütevâliyesine karşı er geç âciz kalur.

Bir garaz ve ivaza müstenid olmayarak doğru söylediğinden dolayı asılmış ve kesilmiş bir adamın târîh-i ümemde mevcûd olduğu irâ’e olunamaz.

Necât ve halâsın ancak sadâkat ve doğrulukla olabileceğine dâ’ir hadîs-i peygamberî dahî vardır. Doğruluk fezâ’il-i askeriyenin cümlesine re’îs olmağa lâyük görüldüğünden efrâd-ı askeriyeye tadrîs arzûsunda bulunduğumuz teferrü’âtın en baş tarafına doğruluğa dâ’ir ifâdemizi yazmağa lüzûm gördük.

Bir askeri her nev’ zahmet ve meşakatlere tahammül iderek vezâ’if-i kânûniyye (orijinal sayfa 19) ve insâniyyeyi hüsn-ü îfâya ve buna mukâbil dînen ve usûlen memnû’ ve menfûr olan her hâl ve her husûsdan ictinâba sevk ve mecbûr iden haslet nâmûsdan ibâretidir. Nâmûsuna ri’âyet-i tâmmesi olmayan bir asker yalan söyleyebilür. Yalan söyleyenlerin ise nâmûssuz add olunmaları tabî’îdir. Hiss-i nâmûsu ziyâde olanların her vechile şâyân-ı i’timâd olmaları münâsib ve umûr-ı me’mûrelerini imkânın müsâ’adesi nisbetinde icrâ idecekleri şübhesizdir.

Efrâd-ı Askeriyye'nin Zât-ı Akdes-i Hazret-i Pâdişâhî Hakk-ı Âlîlerinde Fikr ve Ma'lûmâtları Nasıl Olmalıdır?

Pâdişâhımız gâzî şevketlü Sultân Hamîd Hân-ı Sânî efendimiz hazretleri hükûmet-i mu'azzama-i Osmâniyye'nin mü'essisi olan hânedân-ı Osmâniyye'nin ekberi ve Allahü Te'âlâ hazretlerinin kâffe-i islâmlara teblîğât-ı dîniyyede bulunmak üzere göndermiş olduğu Resûlullah sallallahu te'âlâ aleyhi ve sellem efendimizin vekîlidir (orijinal sayfa 20).

Kâffe-i bilâdda İslâmiyet'in bekâsı ve memâlik-i şâhânelerinde bulunan tekmîl insânların ırz ve cân ve mâllarının ve her gûnâ hukûk-ı meşrû'alarının mahfûz ve emîn olması ancak vücûd-u hümayûnlarının bekâsı ve evâmir ve irâdât-ı celîlelerinin şerefsudûru sâyesinde kâ'im ve dâ'im olabilir.

Her bir emr ve irâde-i şâhânelerinin kadr ve kıymeti pek âlî ve icrâsı selâmet ve sa'âdet-i umûmiyyemizi mûcib olub hiçbir sebep mulâhaza itmeyerek derhâl icrâsının üzerimize dînen dahî farz olduğu fikri her askere kanâ'at gelinceye kadar ta'rîf ve ilkâ olunmalıdır. Zâten emr-i pâdişâhînin kudsiyetini beyân zımında neferât “pâdişâh emridir babam olsa tanımam” sözü ile yasağı muhâfaza iderler. Bu hissiyât öyle bir dereceye varmalıdır ki bir askere pederine ve kardaşına kurşun atması emri irâde-i şâhâne olarak teblîğ ve kumanda olduğu anda pederlik ve kardaşlık muhabbetini unutarak ve işbu irâde-i celîlenin bekâ-yı dîn ve devlet maksad-ı akdesinden başka hiçbir sebeble olmadığını derhâtur iderek hemân silâhına davranub “ateş” kumanda-i icrâ'iyyesini beklemeli ve bu kumanda verildiği anda dahî bilâ-fütûr vücûdunda bir ihtizâz-ı cüz'î bile göstermeyerek ateş itmeli.

Bir neferin değil tekmîl ordû-yu şâhâne hey'et-i umûmiyyesinin zât-ı hâzret-i pâdişâhî hakk-ı âlîlerinde fikr ve niyetleri bu yolda olmak elzem ve farzdır (orijinal sayfa 21).

Sancak:

Sancak bir hey'et ve kıt'a-i askeriyyenin cem' ve teşkilinin tazammun olduğu bi'l-cümle murâd ve makâsıd-ı hayriyyenin meşrû'atine alâmet zât-ı hazret-i pâdişâhî nâm-ı celîline olarak ol kıt'a kumandanına teslim ve tevdî' buyrulur. Sancak i'mâl ve isti'mâli hazret-i peygamberden beri cârî olub vakt-i sa'âdetde binâ-yı İslâmiyetin te'sis kılındığı zamânlarda asâkir-i İslâmın önünde temevvüc etmiş olan sancak-ı şerîf elyevm taht-ı muhâfaza-i zât-ı hazret-i hilâfetpenâhîde olub hîn-i hâcetde mezkûr sancağın ihrâcı taraf-ı pâdişâhîden emr olduğu hâlde harb ve cihâd kâffe-i İslâma farz olacaktır.

Sancak umûmiyetle her alaya virilmekde ve merâsim-i mahsûsa-i ta'zîmiyye ve tekrîmiyye ile hıfz ve nakl kılınmaktadır. Sancağın mürûr ve tesâdüfünde askerler ayağa kalkmağa ve sancağa karşı resm-i selâmi îfâ itmeye mecbûrdurlar.

Kıt'ât-ı askeriyye sancaklarını i'lâ ve muhâfaza için ne kadar gayret ve sebât itseler yine azdır. Çünkü sancaklarımızın üzerlerinde kelime-i tevhîd ve âyet ve tuğrâ-yı garrâ-yı pâdişâhî muharrer ve menkûş olub düvel-i ecnebiyyeye karşı hey'et-i mecmû'a-i devlet-i Osmâniyye'yi ve husûsiyle hey'et-i mezkûrenin rûhu demek olan zât-ı hazret-i hilâfetpenâhîyi iş'âr ve irâ'e itmekde olduklarından sancaklarımıza (orijinal sayfa 22) kendimiz ihtirâmât ve ta'zîmât-ı fâ'ika ve lâyika ibrâz itdikden başka ağıyâra karşı dahî sancağın muhâfaza-i şân ve şerefinde fedâ-yı câna borcluyuz.

Sancağın kadr ve kıymet-i azîmesini i'lâ maksad-ı aliyyü'l-â'line mebnî muhârebede ibrâz-ı gayret ve sebât iden kıt'ât-ı askeriyye sancaklarına taraf-ı pâdişâhîden nişânlar i'tâ olduğu ve ale'l-husûs huzûr-u hikmetmensûr cenâb-ı hilâfetpenâhîde icrâ idilmekde olan resm-i geçidlerde şevketme'âb efendimiz hazretlerinin bi'z-zât sancaklara resm-i temennâ icrâ buyurmakda oldukları görülmekdedir.

Kavânîn ve Nizâmât Hakkında Askerlerin Fikri:

Kavânînin vaz' ve te'sîsine sebebiyet veren hâl insânların havâss-ı tabî'yye ve ta'lîmiyyeleri hakkında beyân olunan husûsâta tamâmiyle tâbi'dir. Kavânîn ve nizâmâtın mebd'e ve me'hazı aranmalı ve güzel düşünölmelidir. İnsânların havâss-ı tabî'yyeleri yalnız celb-i menfa'at ve def'-i mazarratdan ibâret iken buna sedd-i mümâna'at çekmeye ve bir hâl-i emniyyetde yaşayabilmek için cem'iyetler teşkiline ve bu cem'iyetlerin terakkî ede ede hâl-i hâzırda göröldüğü üzere muntazam hükûmetlere tahviline lüzûm hâsıl olmuştur.

Her insân-ı kâmil kendi menâfi'-i mahsûsasını içinde bulunduğı millet ve hükûmetin menâfi'-i umûmiyyesi miyânında aramalıdır. Menâfi'-i husûsiyye menâfi'-i muvakkatedendir (orijinal sayfa 23).

Menâfi'-i umûmiyye ise dâ'imidir. Muvakkat bir menfa'at için kendi nefsinin ve menfa'atini âhirlerine tercih ve takdime kıyâm idenler en âdi ve fenâ adamlardır. Dağlarda zor-ı bazı ile şekâvet idenler bu kabîlden olup hâl ve âkıbetlerinin ne kadar menfûr ve neye müncerr olduğı meydândadır.

Şehirlerde me'mûriyyet ve san'âtlarda bulunub hîle ve desîselerle ebnâ-yı cinslerini mutazarrır iden ve şekl ve kıyâfetleri sûret-i zâhirede umûma müşâbih olanların dahî dağlardaki haydudlardan hiçbir farkları olamaz. Belki daha fenâdır. Çünkü dağdaki silahı elinde düşman ve canavar olduğı meydândadır. Beriki ise sûret-i hakktan görünüb cânlar yakmakda ve ocaklar söndürmektedir.

Maksadımız cem'iyet-i beşeriyye miyânında mevcûd fenâların ve fenâlıkların cins ve nev'ini ta'dâd ve ta'rîf itmek olmayub kavânîn ve nizâmâtı efrâd-ı askeriyyeye ta'rîf itmek ise de kavânîn ve nizâmât-ı mezkûrenin ihdâsına bâ'is olan ahvâli muhtasaran söylemedikçe ifâde-i merâm tamâmiyle kâbil olamamaktadır.

Fenâlığa meyyâl olanların icrâ-yı zulm ve mefsedetlerine mâni' olan usûl ve kavâ'idin hey'et-i mecmû'ası kavânîn ve nizâmâtdan ibâretdir.

Kavânîn ve nizâmât peygamberân-ı izâma mersul kütüb-ü mukaddeseden ve ulemâ-yı ümem ve milelin mukarrerât-ı vâkı‘asından ve hükümdâr-ı akdesimiz pâdişâhımız (orijinal sayfa 24) efendimiz hazretlerinin irâdât-ı celîlelerinden müteşekkil olub selâmet-i dîn ve devlet ve muhâfaza-i ırz ve cân ve memleket ancak şer‘-i şerîfin ve nizâmât-ı mevzû‘anın tamâmı tamâmına icrâsıyla kâbil olabilecektir.

Tekâlif-i şer‘iyye ve kânûniyyeye karşı koymak gibi bir cinâyet-i azîmede bulunanları bâ emr-i âlî’-i pâdişâhî dâ’ire-i insânîyyet ve itâ‘ate idhâl itmek askerlerin vezâ‘if-i mukaddesinden iken kendileri şer‘-i şerîfe ve nizâmâta mugâyir hâl ve hareketde bulunurlar ise ma‘âzallah-ı te‘âlâ mahv ve harâbiyet-i umûmiyyeye sebep olacaklarından her asker evvel-be-evvel bi’z-zât ve bi’n-nefs her umûrunda ahkâm-ı şer‘-i şerîf ve kavânîn ve nizâmât-ı mukaddes-i zât-ı hazret-i pâdişâhiye tamâmîyle muvâfık ve mutâbık bulunmalıdır.

Bir askerın kendi zâtında ve nefsinde tatbîk ve icrâ itmediği bir şer‘at ve nizâmı idâme ve ibkâ için fedâ-yı cân idebileceğine şübhe idilür. Elhâsıl askerler herkesden evvel ve herkesden ziyâde kavânîn ve nizâmâta ve o vâsıta ile kemâl-i hulûs ve sıdk-ı ubûdiyyetle zât-ı hazret-i pâdişâhiye tebe‘iyyet itmelidirler.

Tahlîfden Maksad:

Ordû-yu şâhânenin terakkiyât ve tehavvülât-ı cismiyyesi devri olan (orijinal sayfa 25) asr-ı Sultân Hamîd Hânî’de usûl-ü tahlîfin icrâsı hakkında irâde-i hükûmet‘âde-i cenâb-ı pâdişâhî şerefsâdır olmuştur.

Tahlîfden maksad hizmet-i mukaddese-i askeriyyeye kabûl ve idhâl olunan bi’l-cümle asâkirin muhâfaza-i dîn ve devlet husûsunda hakk-ı ehakk âlî-i zât-ı hazret-i pâdişâhîde sadâkat-ı mutallakada bulunarak hukûk ve menâfi‘-i hükûmete mugâyir hâl ve hareketde bulunmayacaklarına ve îcâbında vazîfe-i askeriyyeyi îfâ iderek fedâ-yı cân ideceklerine dâ’ir yemîn itmelerinden ibâretdir.

İslâmiyetde yemîn itmek pek büyüktür. Şühûdun adem-i vücûdunda mesâ'il-i şer'iyeye aynıyla hâl olunur.

Muâmelât-ı âdiyye-i nâsda bir adam ta'ahhüd itdiği husûsu îfâ ideceğine dâ'ir bir kefil irâ'e ve ibrâz ider. Bir askerın dîn ve devletine karşı deruhde itdiği vezâ'if o kadar âlî ve icrâsı dahî o kadar güç ve su'ûbetlidir ki vezâ'if-i mezkûrenin kemâl-i sadâkat üzere îfâ olunacağına kanâ'at ve emniyet virecek bir vâsıtâ-ı mâddiye yoktur.

Bir askerın bu bâbda yemîn itmesi pâdişâha ve hükûmete karşı ihânet itmeyeceğine ve her hâlde mütemâdiyyen sadâkatde bulunacağına dâ'ir hâlik-i gün ve mekân olan cenâb-ı hakkı şâhid ve kefil ibrâz itmesi dimekdir. Cenâb-ı Allah ise her ferdin fikr ve fî'ilini tamâmiyle bilir. Yemînde sebât itmemek (orijinal sayfa 26) hakk te'âlâ hazretlerini hâşâ yalancı şâhidi yerine koymaktır.

Doğruluk ve nâmûs serlevhâsı tahtındaki ifâdemizin bu bahse münâsebeti vardır. Doğru olmayan adam er geç foyayı virir ve şer' ve kânûn pençesine düşer rezil ve rûsvây olur. Her türlü menâfi'-i meşrû'ayı dahî gâ'ib ider.

Efrâd-ı Askeriyyenin Kendi Mâfevkleri ve Mülkiye Me'mûrları ve Ulemâ ve Meşâyih Haklarında Fikr ve Mu'âmeleleri :

Her nefer kendi âmir ve mâfevkini cümlemizin âmir ve mâfevki olan zât-ı hazret-i pâdişâhî tarafından nasb ve ta'yîn idilmiş fakat vazîfe-i mukaddese-i müştereke sâyıkasıyla bir peder ve biraderden daha ilerüde bir me'mûr ve neferi her an ve zamânda ve her ihtiyâc ve su'ûbetde vikâye ve himâyeye hâzır ve âmâde ve her vechile delâlet ve tekaddüme şâyeste bir arkadaş olmak üzere tanınmalıdır.

Peder ve biraderden ziyâde vikâye ve himâyeye hâzır bulunan bir mâfevk hakkında nefer dahî mukâbeleten fedâkâr olmalı ve her muhâtara ve zahmetde zâbitini vikâye ve muhâfazaya koşmalıdır. Ve zâbitin her nev' nesâyih ve emirlerini kemâl-i hüsn-ü niyetle dinleyüb tutmalı ve icrâsında aslâ vakit zâyi' itmemelidir (orijinal sayfa 27).

Nefer zâbiti tarafından tekdîr olunduğu ve cezâ gördüğü zamân zâbitinin kendisine garaz ve husûmeti olabilmek ihtimâlini hâtırına bile getürmemelidir. Çünkü hiçbir zâbit kendisine taraf-ı eşref-i pâdişâhîden tevdî' idilmiş olan bir küçük arkadaşı - kardaşdan ileri- olan nefere garaz ve husûmetde bulunamaz. Zâbitin maksadı yalnız neferinin terbiyesini ve ma'lûmâtını artırmaktır. Hatta bu tekdîr ve cezâ farzan zâbitin güzel tahkîkat icrâ idememesinden haksız olarak vâki' olsa bile yine nefer zâbitinin husûmetde ve arkadaşını incitmek arzûsunda bulunmayacağını mülâhaza iderek bu bâbdaki ma'zeret ve ma'zeretini mu'ahharan itâ'at ve hüsn-ü hidmetiyle irâ'e ve isbâta ve bu sûretle kendisini zâbitine sevdirmeye çalışmalıdır. Bu hâlde zâbitin dahî hasbe'l-beşerriyye yanlış olarak yapmış olduğu hatânın farkına vararak bilâ sebep tekdîr itdiği neferini lâyük olduğu vechile mu'ahharan taltîfe kendi kendine mecbûr olacağı şübhesizdir.

Bu hâlde hareket iden bir neferin mu'ahharan pek güzel bir makbûliyyet kazanacağı şübhesiz ise de tekdîre karşı bir vaz'-ı ifrîtâne gösteren nefer asıl bâ'is-i tekdîr olan mes'elede haklı bile olsa evzâ'ından dolayı kabâhatli add olunmağa şâyân olur (orijinal sayfa 28).

Elhâsıl nefer mâfevkinin tekdîrine mutî' olmalı taltîf ve mukâlemesine yılışık olmamalı ve lüzûmsuz yere gülmemeli ve bununla beraber bir iltifâta karşı soğuk dahî bulunmamalıdır. Terbiyesi güzel olan bir nefer mâfevkine olan hürmet ve itâ'atini lafla değil evzâ'-ı askeriyyesiyle ve hâl ve harekâtıyla daha güzel ibrâz idebilir.

Bir neferin umûm ordû-yu şâhâne hey'et-i zâbitânı haklarındaki fikr ve mu'âmelesi husûsunda ise kendi âmir ve mâfevkleri hakkında beyân olunan yol güzel bir esâs ve mîzân olabilir. Zâbitin ayrısı gayrısı olmaz. Efrâd-ı askeriyye ulemâ ve meşâyih haklarında bir hissiyât-ı diyânetkârânede bulunarak ve müşârün-ileyhimin dîn-i mübîn-i islâmın devâm ve bekâsı husûsunda taraf ve şeref-i zillullâhîden me'mûr bulduklarını düşünerek haklarında ihtirâmât-ı mahsûsa ibrâzına müsâra'at itmelidirler.

Neferâtın me'murîn-i mülkiyye haklarındaki efkâr ve mu'âmelelerinde ise bir devlet ve hükûmetin askeri ve me'murîn-i mülkiyyesi müttehid olarak ve her taraf kendi vazîfesinde bulunarak çalışmadıkca bekâ ve devâm mümkün olamayacağını ve

bunlardan birisinin noxsâniyeti bir insânın a'zâ-yı asliyyesinden birisinin noxsâniyeti demek olacağını bilmeleri fikr-i esâsiyi virir. Me'mûrîn-i mülkiyye ve ilmiyye haklarında rütbe ve derecelerine göre tıbkı ümerâ ve zâbitân-ı (orijinal sayfa 29) askerî gibi ihtirâmât ve ta'zîmâtın icrâsı husûsunda askerler aslâ kusûr itmemelidir.

Neferâtın Birbirleri Hakkında Fıkr ve Mu'âmeleleri:

Bu mes'eleyi ehemmiyetden hâlî add itmeyelim. Efrâd beyninde uhuvvet ve muhabbet-i askeriyyenin pek âlî olması elzendir. Bir neferin bir neferi sevmesi ve vikâye itmesi ne kadar mümkün ise o imkânın daha ilerüsüne gitmeye çalışılmalıdır. Zîrâ her gûne zahmet ve meşakkatleri ve esnâ-yı harbde vukû'a gelecek her nev' muhâtarâtı neferler beynlerinde taksîm idecekler ise de işbu taksîm-i meşâkk ve muhâtarât ancak revâbit ve uhuvvet-i askeriyyenin vâsıl olduğu derece-i âliye nisbetinde kâbil olabilir.

Revâbit ve uhuvvet-i askeriyye mevcûd değil ise askerlik yok dimekdir. Ve o hâlde kimse kimsenin zahmetine iştirâk itmez.

Birçok neferlerin bir arada düşmanla pençeleşmekte buldukları bir zamânda bir neferin göğsüne düşman süngüsü dâhil olmağa bir bıçak arkası kalmış olduğunu yakınında bulunan diğer nefer görerek hemân bu sonraki nefer arkadaşını kurtarmak için düşmana saldıracak ve kendi göğsünü arkadaşı için siper idecek ve muktedir olabildiği hâlde düşmanı itlâf idüb evvelki neferi kurtarmağa müsâra'at idecekdir. Muktedir olamaz ise düşman süngüsü imdâda müsâra'at etmiş olan neferin göğsüne (orijinal sayfa 30) saplanub evvelki kurtulacak ve sonraki evvelkinin uğruna kendisini fedâ itmiş bulunacaktır. Böyle bir vikâye ve himâyeyi kim kime yapabilir? ! Bu keyfiyyet şevkat-i pederâne ve mâderaneye de pek benzemez. Bu ancak uhuvvet ve râbîta-i askeriyye sâyesinde hâsıl olabilir.

Memâlik-i şâhânenin müntehâ-yı şarkında bulunan bir nefere bir kurşun atıldığı hâlde müntehâ-yı garbında bulunan bir neferden kan çıkmağa başlamalı ve hemân silâhını alub kendisine teblîğ olunacak irâde-i şâhâneye intizâr itmelidir. Aksâmı

beyninde böyle bir uhuvvet ve râbîta olan ordular düşmana karşı hakîkaten ordu add olunurlar ise de aksi hâl vahîmdir.

Uhuvvet ve râbîta-i askeriyyenin tezyîd ve takviyesine yardım idecek daha pek çok misâller tertîb iderek efrâdın birbirlerine karşı hissiyâtını i'lâ itmek tadrîs ve terbiyelerine hasr-ı nefis eden zâbitânca pek güc olmaz. Neferâtın gayr-ı meşrû' ülfet ve ittihâdları hem kendileri ve hem de devlet için muzır olacağından öyle bir mes'elenin vukû'unu zâbitine en evvel ihbâr iden asker en terbiyeli ve en nâmûslu add idilüb taltîf, ve mükâfât idilmesine zâbitleri himmet ve müsâra'at itmelidirler.

Bir Neferin Mütekâ'idîn-i Askeriyye ile Askerden Çıkmış (orijinal sayfa 31)

Olanlar Haklarında Mu'âmelesi:

Şehir ve kasaba ve hatta köylerde bile ihtiyârlamış adamlar aralarında bizden evvel muhâfaza-i dîn ve devlet uğrunda hıdmet itmiş ve artık vücûdunun adem-i tahamülünden nâşî vazîfe-i askeriyyeyi bize tevdi' idüb muhtâc olduğu istirahatata varmış mütekâ'id zâbitler vardır. Husûsiyle bunların içlerinde muhârebelerde şecâ'at ve gayret-i fâ'ika ibrâz iderek nişânlar ve madalyalar ihrâz itmişleri pek çokdur. Bunların haklarında hâl-i hâzırda mâfevk ve âmirimiz olan zâbitâna göstermekde olduğumuz hürmet ve ri'âyetden dahâ ziyâde hürmet ve ri'âyet göstermeğe borcluyuz. Çünkü bunlar bizim sabî ve âciz bulunduğumuz bir zamânda cânlarını tehlike ve muhâtaralara ilkâ iderek selâmet ve istikbâlimizi muhâfaza itmişlerdir.

Birçok zamân ve fedâkârlıkların mahsûlü olan tecârib-i fi'liyye ve meşhudât-ı harbiyyelerini kemâl-i nezâket ve dikkat ve ihtirâm-ı tâmla dinleyerek müstefîd olmak ve düşman karşusunda vazîfe-i askeriyyemizi hüsn-ü ifâya medâr olabilecek her nev' menkûlât ve rivâyâtlarını tedkîk eylemek bizim için elzemdir. Mütekâ'idîn-i mûmâ-ileyhimin tesviye ve icrâsı mümkün olan her türlü umûr ve husûslarını hemân tesviye ve kendilerini memnûn itmeye müsâra'at itmek her (orijinal sayfa 32) nâmûslu askerin borcudur. Kuvvetli ve kudretli bulunduğumuz zamânlarda kuvvetsiz ve kudretsiz zamânımızı ve öyle bir zamânda nasıl ve ne kadar mu'âvenete muhtâc bulunacağımızı

ve işbu mu'âveneti bizden dirîğ itmeyenlerden ne derecelerde memnûn olacağımızı mülâhaza itmeliyiz.

Askerler kendilerinden evvel hizmet-i askeriyyede bulunmuş ve tezkirelerini alub memlekete gitmiş bulunanlara tesâdüf itdiklerinde bunların haklarında dahî ihtirâmda bulunmalıdırlar. Hem erbâb-ı tecrübe görmüşler ve i'tirâf ederler ki bir köye yolcu bir asker vardığı zamân en ziyâde kendisine mu'âvenet ibrâz iden askerden çıkmış bulunanlar oluyor.

Buna karşı mu'âmele-i unfiyye şöyle dursun hakkında peder ve büyük birader gibi ihtirâm etmek elzem olduğunu her asker bilmelidir.

Bir Askerin Kadınlar Hakkında Mu'âmelesi:

Kadınlar şâyân-ı ihtirâmdırlar. Çünkü kadınlar ya ana ve hemşîrelerimiz veyâ biraderlerimizin veyâhûd hüsn-ü münâsebâtda bulunduğumuz insânların ana ve hemşîreleridir. Analar bizi büyötmek ve meydâna getirmek için pek çok zahmet ve meşakkatler çekmişlerdir ve çekmekdedirler.

Kadınlar cem'iyet-i beşeriyyenin yaşayışına nazaran beden nâzik ve binâ'enaleyh fi'len (orijinal sayfa 33) müdâfa'a-i nefis ve hukûkda âcizedirler. Askerler her hâl ve mahalde kadınlara karşı mütevâzi' bulunmalı ve acz ve nezâketlerine mebnî iktizâ-yı hâlde onları vikâye ve himâyeye müsâra'at itmeliğirler.

Hudûd-i memâlik-i şâhâne dâhilinde bulunan insânların hukûku taht-ı himâye-i hazret-i pâdişâhîde olduğundan vezâ'if-i ma'neviyye ve âdâb ve terbiye-i askeriyye karşusunda İslâm ve Hristiyan için hiçbir fark yoktur.

Tesâdüf ideceğimiz ihtiyâre kadınlara vâlide ve gençlerine hemşîre ve küçüklerine dahî evlâd gibi hüsn-ü mu'âmelede bulunmak ahkâm-ı âliye-i dîniyye ve kânûniyyemiz muktezâsındandır.

Bir asker hakkıyla ve tamâmıyla asker olmak için evvelen ma'nen ve ba'de mâddeten asker olmalıdır. Ma'nen asker olmak için her nev' huzûzât-ı nefsiyyeye karşı perhîzkâr bulunmalı ve her fi'l ve hareketi şer' ve nizâma tatbîk eylemelidir.

Efrâd-ı Askeriyye'nin Ecnebîler Hakkındaki Fikir ve Mu'âmeleleri:

Burada ecnebîden murâd ve maksadımız düvel ve milel-i sâ'ire asker ve tebe'alarıdır. Devletlerin birbirlerine karşı mu'âmeleleri tıbkı iki arkadaşın birbirlerine karşı mu'âmelelerine benzer iki arkadaş birbirlerine nezâket ve zarâfetle mu'âmele eder. Mümkün olduğu kadar yekdiğerinin hukûkuna ri'âyet eylerler (orijinal sayfa 34). Ve birisi diğèrinin nâmûs ve haysiyyetine muğâyir ve menâfi söz söylemekden ictinâbda bulunurlar. İşte iki düvelin de böyledir. Mademki devletler şu kâ'ide-i mevzû'a ve esâsiyye üzere birbirlerine karşı hürmet ve ri'âyet ibrâz itmeye lüzûm görmektedirler o hâlde onların asker ve tebe'aları dahî birbirlerine karşı ihtirâmât-ı münâsebeyi dirîğ itmemelidirler. Buna güzel bir misâl aramak lâzım ise henüz gözümüzün önünde olan Japonya askerleriyle asâkir-i şâhâne efrâdının birbirlerine karşı ibrâz itmiş oldukları hâl ve mu'âmeleyi ihtâr ideriz. Tarafeyn neferleri el ele tutarak İstanbul sokaklarında gezmekte idiler. Bed-hâhlarımızın zannları gibi ta'assub eseri görülmedi. Asâkir-i şâhânenin pâdişâhları arzû ve eserine tamâmıyla tâbi' oldukları bu misâlde dahî bi'l-fi'l irâ'e olundu. Asker hükümdârının dostuna dost düşmanına düşman olmalıdır.

Devletlerin me'mûrîn ve askerleri birbirlerine karşı hüsn-ü mu'âmele ibrâz ederler ise aralarında tehdâdüsü muhtemel olan bir harbin vukû' bulmamasına yardım itmiş olurlar.

Husûsiyle hüsn-ü münâsebâtda bulunulan bir devlet ümerâ ve zâbitân ve neferâtı haklarında hürmet ve ri'âyet-i mahsûsada bulunmak muvâfık-ı hükûmet ve maslahatdır. Ba'zı kere muhârib olmayan ve fakat araları biraz gergin olan iki devlet (orijinal sayfa 35) askerlerinin her hangi bir mahalde yekdiğerine tesâdüf iderek münâza'a ve

muzârebe itdikleri işidiliyor. Bu hâlin devletlerarasında birçok muhâberât-ı siyâsiyyeyi mûcib olduğu vâki' olmaktadır. Bu ise her iki taraf hakkında mûcib-i mazarratdır.

Efrâd-ı asâkir-i şâhânenin asâkir-i ecnebiyye haklarında hüsn-ü mu'âmele ve nezâketde bulunmaları lüzûmuna dâ'ir şu yukarıki satırlarda arz eylediğimiz husûsâtın bir de aksi cihetinden bahs itmeye mecbûruz:

Devletleri arkadaşlara teşbîh itmişdik. İki arkadaş arasında bulunması lâzım ve münâsib olan bi'l-cümle âsâr-ı nezâketin dirîğ olunmaması muktezî iken birisi pek hod-bîn olur ve kendisine ri'âyet ve hürmet olundukca hüsn-ü mukâbele şöyle dursun azametini artırır ve dâ'imâ kendi menâfi'ini ilerü alır ve terbiyeli olan arkadaşına tahkirâtta bulunur ise artık ona karşı sükût-u meskenet ve cebânetden ibâret olacağından îcâbına teşebbüs itmenin sırası tamâmıyla gelmiş olur.

Hilm ve tevâzu'ları meydânda olan efrâd-ı asâkir-i şâhânenin kadr ve haysiyyetleri dahî Devlet-i Osmâniyye'nin ve bi'l-hâssa zât-ı hazret-i pâdişâhînin şân ve nâm-ı şâhânelerine müte'allik olmağla işbu şân ve haysiyyete bir tahkîr vukû' bulduğunu bihakkın gören ve hissedenden her askerinin asla vakit zâyî' itmeyerek (orijinal sayfa 36) hemân mukâbele-i bi'l-misl kâ'idesini icrâ itmesi elzemdir. Ve bu vazîfe-i mühimmeyi lüzûmu noktasında icrâ itmeyenler asâkir-i şâhâne nâm-ı celîlini ihrâza lâyıık değildirler.

Elhâsıl efrâd-ı asâkir-i şâhâne hem mütevâzi' bir insân-ı kâmil ve hem de inde'l-hâce hadîd bir arslan olmalıdırlar. Bilâ-lüzûm münâza'a çıkaranların dahî mensûb oldukları devlet kânûnuna karşı mes'ûl oldukları görülmekte ve işidilmektedir.

Serlevhâmız ecnebîlere müte'allik birkaç söz daha yazmağa müsâ'id olduğundan onları da ber-vech-i âtî ilâve ideriz.

İki devlet birbirleriyle muhârib iken meydân-ı harbde düşman cesedleri kalur. Bunlar artık hâl-i beşeriyyetden çıkmış düşmanlıktan sâkıt olmuş ve tekâmül sekene-i arzdan ayrılmışlardır. Binâ'en-aleyh bunlara idilecek mu'âmele yalnız hey'et-i asliyyeleri ile ya'nî elbiseleriyle bir çukura konub üzerlerinin toprakla örtülmesinden ibâretedir. Üst ve baş ve ceyblerinin aranmasına dahî tenezzül idilmemelidir.

Meydân-ı harbde yalnız düşmanın ölüleri kalmaz yaraluları dahî kalabilür. Düşman yaraluları hakkında nasıl mu‘âmelede bulunmak îcâb ider ?..(orijinal sayfa 37).

Düşman yaraluları haklarında tıbkı kendi yaralularımız gibi mu‘âmele itmeliyiz. Hatta kendi yaralularımızdan daha güzel baksak yine hadden çıkmış olmayız. Çünkü bir düşman yaralusu bizim misafirimiz demek olur. Biz misafirlerimize kendimizden daha güzel bakmakla şeref bulmuş bir milletiz.

Meydân-ı harbde düşman ölü ve yaralularından başka esirler dahî elimize düşebilürler. Üserânın silâhları alındıktan ve kuvvet ve kudretleri imhâ olunduktan sonra artık bunları döğmek söğmek öldürmek mugâyir-i insâniyyetdir.

Gâlib olan daha nâzik ve daha âlîcenâb olmalıdır. Tahkîkât ve istintâk icrâsı esnâsında bile haklarında rıfklamu‘âmele itmek ve işkence itmemek münâsibdir. Fakat esirler sağlam adamlar olduğundan muhâfazaları ve bir fenâlık yapmağa meydân ve fırsat bulmamaları pek elzendir.

Merdâne ve âlîcenâbâne harb iden bir asker-i düşmanın başını kesüb kesilmiş başları eline alarak bir mükâfât ümîdiyle kumandanı karşusuna getirmeğe tenezzül itmemelidir. Hemde böyle bir harekete asr-ı hâzır muhârebâtı müsâ‘id değildir. Böyle bir hareket kuvve-i ma‘neviyyenin ziyâ‘ını mûcibdir. Binâ’en-aleyh lüzûmsuz ve muzırdır. Lüzûm ve mecbûriyyet hâsıl olur da kumandan olan zât emr ider ise ol-vakit er olanlarına icâbına bakabilürler.

Ecnebîler ta‘bîrimizde düvel-i sâ‘ire tebe‘aları dahî dâhil olmak lâzımdır (orijinal sayfa 38). Bunlar hakkında idilecek mu‘âmele dahî ecnebî asâkiri hakkında tavsiye edilen mu‘âmelâta mikyas olmalıdır. Pâyitaht-ı saltanat-ı seniyye ve memâlik-i şâhâneyi ziyârete gelenler haklarında hüsn-ü mu‘âmelenin dirîğ olunmaması pek münâsibdir.

Emirler ve Emirlerin Sûret-i İcrâları:

Emirlerin umûmiyetle silsile-i merâtibi geçerek en büyük âmirimiz olan zât-ı hazret-i pâdişâhîden gelmiş add olunmaları elzemdir. Binâ'en-aleyh bir nefere bir emir virildiği anda o emrin münâsib olup olmadığını ve haklı veya haksızlığını aslâ düşünmeyerek derhâl icrâsına başlaması lâzımdır. Bir emrin icrâsının geç kalması git be-git nizâmı bozacağını ve bundan dahî kimse kimseyi dinlemez bir hâl hâsıl olacağını ve umûmuzun başına felâketler getireceğini nefer kendi kendine düşünmeğe muktedir olabilecek bir hâle getirilmelidir.

Husûsiyle bir nefer virilen emrin kemâl-i ehemmiyet ve dikkatle ve tamâmıyla ta'yîn olunan zamânda icrâsına alışımsız bulunmaz ise bundan dolayı muhârebe vaktinde zuhûra gelebilecek fenâlıkların ta'mîri kâbil olamaz. Vakt-i harbde bir neferin kendisine verilmiş olan emri anı anına ve tamâmıyla icrâ itmemesi bir ordunun mağlubiyetine sebebiyet virebilir.

Emri güzel icrâ idebilmek için güzel ve tamâmıyla anlamak lâzımdır.(orijinal sayfa 39) Ve bu husûsun te'mîni için her verilen emri alana tekrâr ettirmek usûl-i ittihâz idilmiştir. Emrin ta'yîn olunan dakîkada icrâsı pek mühimdir. Geç kalur ise istifâde kalmayacağı herkesce ma'lûm gibi ise de mu'ayyen olan dakîkadan daha evvel icrâsı iyi ve güzel zann olunduğuna ekseriyâ tesâdüf idilmekdedir. Hâlbuki bir emrin ta'yîn olunan dakikadan daha evvel icrâsına başlamak bütün bütün icrâ etmemek gibi ve belkide daha ziyâde bir fenâlık zuhûruna sebep olabileceği birçok tecrübelerle sâbitdir.

Nevbet Hakkında Neferin Fikri:

Nevbet beklemek usûl ve kavâ'idi nizâmâtda muharrerdir. Burada nevbetden yalnız ahlâk ve terbiye-i ma'neviyye noktasından bakarak bahs itmek arzûsundayız. Ekseriyâ herhangi nevbet mahallinde bulunan bir nefere "burada niçün bekliyorsun" diye su'âl olundukda "dinimizin ırzımızın muhâfazası için pâdişâhımızın bir sâ'at

nevbetini bekliyorum” cevâbını veriyor. Mezkûr su’âle verilecek umûmî ve esâslı cevâb şübhesiz budur. Fakat husûsî olarak verilmiş bir tenbîh ve yasağın veya muhâfazası emr idilmiş bulunan bir cebhâne ve anbar ve deponun emr-i muhâfazası için konmuş olan nevbetciden “cebhâneyi muhâfaza için bekliyorum” gibi bir husûsî cevâb almak mümkün olamıyor (orijinal sayfa 40).

Neferin umûmî su’âle umûmî cevâb ve husûsî su’âle dahî husûsî cevâb verebilecek bir hâl ve tarzda terbiye edilmesi lâzımdır.

Her neferin nizamene nevbetcisi bulunduğru müddetce kendisine tevdi‘ edilmiş olan vazîfenin pek büyük olduğunu düşünmeye ve cezâ kanûnnâme-i hümâyûnunda nevbetcisi bulunanları söz ve el ve sâ’ir a‘zâ işaretleriyle tehdîde cür’et etmek ve husûsiyle nevbetcisiye karşı gelmek ve zorlamak haklarındaki ağır ve şedîd cezâların hep nevbetciliğın i‘lâ-yı kadr ve meziyeti ve tevsî‘-i kudret ve me’zûniyeti maksad-ı âlîsiyle vaz‘ ve te’sîs edilmiş bulunduğuna mülâhaza itmeye alışdırılmalıdır.

Nevbetin selâmet-i devlet ve muhâfaza-i ırz ve cân ve memleket için beklendiğri nefer tarafından lâyıkiyle hiss idilecek olur ise artık böyle bir nüfûz ve kudretle en mühim bir hizmete me’mûr edilmiş olan askerin yağmurluğunu başına çeküb miskînâne kulübe içine büzülüb uyuklaması yerine vakâr ve hey’et ve heybet-i askeriyyesiyle nevbet mahallinde gezeceğri ve nevbetler hakkında mevzû‘ olan nizâmâtı îfâ ve icrâya himmet ve müsâra‘at eyleyeceğri şübhesizdir. Nevbet mahallinde bulunan nevbetcilerin huzûr-ı pâdişâhîde bulunuyor gibi evzâ‘ ve tekayyüdâtda bulunmaları elzem olduğunu bilen bir asker yâr ve ağıyâra karşı yanından geçmekte olan ve elinde siğarası bulunan bir arkadaşını ve sâ’ireyi yana kabûl idüb siyâh elbisesini kireçle beyazlandırarak bir duvara dayatmak (orijinal sayfa 41) veyâ duvar dibine oturub lakırdı etmek hatâsına düşmez. Ve böyle bir hatâ ve kabâhati yapan nevbetcinin hâline nevbet ve nevbetcilik vezâ’if-i âliyesini öğrenememiş ve kendisine verilmiş olan büyüklük ve şeref ve nüfûz ve kudretin derecesini anlayamamış olmasından başka bir ma’nâ verilemez.

Nefere bu ve bu gibi vezâ’if-i mühimmeyi kemâliyle ve tamâmıyla îfâ ve icrâ ettirmek mücâzâtdan ziyâde hissiyâtının ıslâh ve i‘lâsıyla kâbidir. Vakt-i hâzır askerliğinde beher neferde lüzûmu kadar izzet-i nefisini, vakâr-ı askerîyi, muhâfaza

fikrinin mevcûd olması lâzım geleceği ahvâl-i askeriyeyi tedkîk idenlerce teslîm olunur.

Hidemât-ı Muhtelif ve Mütenevvi‘a Hakkında Neferin Fikri:

Bir kıt‘a-i askeriyenin yiyecek içecek ve yakacak ve hayvânâta yedirilecek ve emsâli gibi levâzıma muhtâc bulunduğu şübhesizdir. Bunları kim ihzâr idecektir. Bir kışla veya ordugâhın helâları pek az zamânda büyük bir ufûnet peydâ ider bunları kim tathîr idecektir? İşte bunlar hidemât-ı askeriyedendir. Hem öyle hidemâtdandır ki bunlara hidemât-ı süfliye, hidemât-ı âdiyye ve hidemât-ı şâkka ve angârya hidemâtı demek yerine hidemât-ı zarûriyye ve dahâ doğrusu hidemât-ı askeriyeye ta‘bîr olunması ve efrâda dahî o yolda söyletilmesi dahâ münâsibdir (orijinal sayfa 42).

Hey‘et-i müctemi‘a-i askeriyemizde icrâsı elzem olan ve sıhhat ve ma‘îşetimize ta‘alluk ve münâsebeti bulunan hidemâta nâ-münâsib isimler virerek onların hüsn-ü icrâlarına sekte getirmekten ise hayât ve ma‘îşetimize mûte‘allik oldukları için mezkûr hizmetlerden en âdî görülebilmesi münâsib gibi hâtıra gelebilenlerinin bile en büyük bir hizmet olduklarını efrâdın zihinlerine koymalıdır.

Melbûsât‘ın Vikâyesi:

Neferâtın melbûsâtını devlet verir. Melbûsâtdan beherinin mî‘âdları vardır. Devletini düçâr-ı zarar ve ziyân itmemek arzûsunda bulunanlar melbûsâtın mu‘ayyen olan mî‘âdlarından daha ziyâde bir müddet dayandırılması ve bu vechile melbusâtın yedeklendirilmesi için gayret ve ikdâmda bulunurlar.

Elbise ve ayakkabı ve sâ‘irenin vikâye ve hüsn-ü isti‘mâli hakkında efrâdın ve husûsiyle acemî neferlerin nazar-ı dikkat ve ibretleri mükerreren ve mütemâdiyen celb olunmalıdır. Devlet melbusâtı ya mübâya‘a itmekte veyâhûd fabrika-yı hümâyunlarda

i‘mâl ittirmekte ve her hâlde para sarf idilmektedir. Elbise ve ayakkabılarının idâreli ve dikkatli kullanılmamasından dolayı efrâd çıblak kalur ise muhâfaza-i şân ve nâmûs-ı askerî için devlet ya mî‘âdı azaltmağa veyâhûd melbusâtın nefâset ve metâneti cihetini evvelce kabûl edilmiş olan nümûneden daha iyi bir hâle koymağa mecbûr (orijinal sayfa 43) olur. Her iki sûretde mesârif artar. Devletin mesârif artar ise vergileri artırmağa mecbûr olur. Vergilerin artırılmasıyla te‘diyâtca hâsıl olacak su‘ûbet kime â‘iddir? Bu su‘ûbetin efrâd-ı askeriyenin peder ve birader ve akraba-yı sâ’irelerine ve daha doğrusu bi’z-zât kendilerine ta‘alluk ideceği şübhesizdir. Melbusâtı vikâye itmemek devlete ihânetdir.

Devlete ihânet dîne ihânet ve kendi mâlını isrâf dimekdir (Bir devletin ma‘âş ve erzâk ve silâh ve cebhâne ve ebniye inşââtı ve levâzım-ı sâ’ire uğrunda sarf itmeye mecbûr olduğu paranın devletce nereden tedârik olunduğu mes’elesinde ekser efrâdın fikri hazineden çıkardan ibâretidir. Bu hâlde hazîne ne dimekdir buraya hâricden pâra girmeden mütemâdiyen çıkabilirmi yoksa hazîne ucu bucağı olmayan ve içinden altun ve gümüş akan bir mahalme zann olunmaktadır. Böyle bir mahale mâlik dünyada hiçbir devlet yoktur. Altun ve gümüş ma‘denleri olan devletler dahî ücret ve masârifle mezkûr ma‘denleri işletirler farazâ yüz kuruş masârifle yüz yirmi kuruş hâsılât olur ise tıbkı sâ’ir nev‘ ticâretler gibi mesârifden fazla kalan pâra devletin îrâdı olur. Fakat bu gibi îrâdlarla idâre idebilen hiçbir devlet mevcûd değildir. Ancak devletlerin en büyük ve esâslı îrâdları ahâliden tahsîl olunacak vergilerden ibâretidir (orijinal sayfa 44).

Binâ’en-aleyh ahâlî zengin olur ise devlet zengindir ahâlî zengin olmaz ise devlet zengin değildir. Ahâlinin zengin olması dahî tenbel ve müsrif olmamaları ve çalışmaları mes’elelerinden ibâretidir. Bir devletin ahâlîsi zengin olur ise ziyâde virgü olarak kuvve-i askeriyeyi tezyîd eder mükemmel silâh i‘mâl veyâ mübâya‘a eyler. Hâricî düşmana karşı daha kuvvetli bulunur.

Komşu bulunan devletlerin ahâlîsi kadar çalışılmaz ise devlet tahammülden hâric virgü talep itmeyeceğinden ziyâde mesârif dahî ihtiyâr olunamaz ve kuvve-i askeriyeye dahî düşmanlara nisbeten az olur bu hâlde hâsıl olacak muhâta meydândadır).

Oniki mâh giyilmesi mukarrer olan bir elbiseyi dahâ ziyâde zamân giymeye çalışması farîza-i zimmeti olan bir nefer mezkûr elbiseyi dikkatsizlikle veyâhûd kasten farazâ altı mâh zarfında parçalar ise bu neferin hâ'in-i dîn ve devlet add olunması lâzımdır.

Böyle bir asker şâyân-ı emniyyet olamaz. Hazîne-i devlet ve beytü'l-mâl-i müslimîni dûçâr-ı zarar ve ziyân idenlerin dinsiz add olunmaları zarûrîdir. Bir neferin bir senelik melbûsâtı ve ayakkabı 300 kuruş add edilse (vakt-i hâzırîde takrîben bu miktârdadır) beher mâha 25 kuruş isâbet ider. Devletin silâh altında 200,000 askeri bulunduğu ve beher nefer on (orijinal sayfa 45) iki mâh giyilecek melbûsâtı on üçer mâh giydikleri hâlde yalnız bir mâha mukâbil 5,000,000 “beş milyon” kuruş bir tasarruf ve sa'îy-i hazîne hâsıl olur.

Mi'âdı on iki mâh olan elbiseyi dikkat sâyesinde on altı mâh giyen nâmûslu ve muhibb-i dîn ve devlet neferlere tesâdüf olduğu gibi altı mâh zarfında parçalayub çıplak kalan hamiyetsizler dahî vâki' olmaktadır. Her ikisine verilen elbise ise aynı hâl ve nefâsettedir. Böyle iki askerin mukâyesesi büyük nisbetsizlik gösterir.

Bunun gibi hesâbların ve hazine-i devlete terettüb idecek kâr ve ziyânların neferâtın iknâ'larına ve tehzîb-i ahlâklarına medâr-ı küllî olduğu ve hissiyât-ı şahsiyyelerini hüsn-ü sûretle ıslâha yardım ittiği bi't-tecrûbe müsbetdir.

Kıyâfet Tahâret ve Nezâfet:

Bir askerin efkâr ve terbiye-i askeriyyesi manzara-i hâriciyyesiyle hükm idülür ise ekseriyâ hatâ olunmaz. Kıyâfet ve manzara-i hâriciyye ne kadar düzgün ve uygun olur ise terbiye-i askeriyyenin dahî o nisbette mükemmel olduğu istidlâl olunmalıdır. Kıyâfet-i askeriyyenin intizâmı yalnız yeni elbise ile hâsıl olmaz. Fikirli ve terbiyeli bir asker eski elbiseyi dahî bir hüsn-ü münâsebetle yakışdırub hârice (orijinal sayfa 46) karşı güzel gösterebilir. Fikr ve terbiye-i askeriyyesi nâkıs olan bir askerin arkasına yeni elbise verilmiş olduğu hâlde dahî vücûduna yakıştıramaz yukarıdaki düğmeyi aşağıdaki iliğe düğmeler ve çirkin bir manzara arz ider. Kıyâfet-i askeriyyenin intizâm

ve mükemmeliyetini istihsâl itmek için askerler ve husûsiyle acemî neferler tekayyüdât-ı mükemmelede bulunmağa alışdırılmalıdırlar. Sokakda, ta'limde, kışla hidemâtında kıyâfet forslu olabilir. Kışla hidemâtlarında eski elbise veyâhûd iş elbisesi giymek her hâlde lâzımdır. Ta'limlerde dahî hâle göre eskice elbise giyilebilir ise de büyük ta'limlerde selâmlık ve resm-i geçîdlerde ve me'zûnen sokağa çıkıldığı zamânlarda melbusâta pek dikkat itmek elzemdir.

Kıyâfet-i askeriyenin yâr ve ağıyâra karşı nâm ve şân-ı devlete müte'allik bir mes'ele olduğu aslâ hâtırdan çıkarılmamalıdır.

Dînimizde tahâret ve nezâfetin ne kadar mu'tenâ tutulduğu ilm-i hâl ve risâlelerimizde beyân idilmiştir. Tahâret ve nezâfet-i bedeniyye ve dâhiliye asâkir-i şâhânedede mevcûd ise de ba'zı kere yeni bir elbisenin göğsü ve yakasında leke görüldüğü vardır.

Sabun ve su ile tathîri kâbil olan bir leke niçün temizlenmemelidir. Adem-i tahâret ve nezâfet sıhhate sekte verir. Elhâsıl elbisesinde sökük (orijinal sayfa 47) ve lekeler olmayan ve düğmeleri tamâm ve iliklenmiş bulunan ve ayakkabı boyanmış ve başa giyilen fes ve sâ'iresi muntazam olan bir neferin zeki ve gayretli ve haysiyetli bir asker add olunacağı ve aksi hâlinde ise tenbel ve şân ve haysiyeti tanımaz hissiz sayılacağı efrâda dâ'imâ ihtâr idilmelidir.

Silâh ve At:

Asker hukûk-ı devleti muhâfaza idecek ise de işbu vâzîfenin icrâsı mükemmel silâhla müsella bulunulmadıkça mümkün olamaz. Silâhı mükemmel ve kâbil-i isti'mâl olmayan bir neferin vücûdu düşman karşusunda âdî bir hedefden ibâret kalur. At askeri düşmana galebe itmek için bir noktadan diğer noktaya düşmandan evvel yetiştirici ve askerin silâh ve me'külât ve levâzım-ı sâ'iresini nakl idici bir muhârebe arkadaşıdır.

Silâh ve at muhârebe aletidirler. Bunlara mâlik olmayan bir askerin cesâret ve gayreti işe yarayamaz.

Silâh ve atına güvenen bir askerin cesâreti artar ve düşmana karşı serbest yürür.

Silâhla atın tedârikleri pek külliyetli bir pâra ile vücûda gelmektedir. Binâ'en-aleyh askerler bunları pek ziyâde vikâyeye ve hüsn-ü isti'mâl itmezler ise hazîne-i (orijinal sayfa 48) devleti ve ya'ni kendilerini mutazarrır itmiş olacaktırlar. Ve bundan mâ'adâ vakt-i sulhde güzel bakılmamış ve fenâ isti'mâl edilmiş olan at ve silâh en muhâtaralı bir lahzada kendilerinden beklenen hizmeti îfâyaya vâsita olamayub sâhiplerini meydân-ı muhâtarada elsiz ve ayaksız bırakırlar. Silâhın bir çivisi atın bir kılı askerin a'zâ-yı vücûdundan bir parçadırlar. Silâhsız nefer cânsız kalb gibi olup silâh ve at neferin cânıdırlar. Silâhına ve atına güzel bakmayan nefer cânını yabâna atıyor dimekdir.

Kanâ'at ve Sehâvet:

Bir nefer memleketinden ayrılıb askere geldiği zamân pâra kazanmağa ve ticâret etmeye gelmeyüb ancak dînine ve devletine ta'arruz idenlere karşı çıkmaya ve mensûb olduğu hükûmeti ya'ni kendi familyasının ırzını muhâfazaya gelmiş bulunduğu cihetle hükûmetin yalnız ihtiyâcât-ı zarûriyyeden olan me'külât ve melbûsâtı virmesi kâfi add olunmalıdır. Dahâ ziyâde masrafa girişilür ise zarar ve ziyân esâsen neferin kendisine ta'alluk idecekdir.

İnsanın hangi sınıftan olur ise olsun her zamân kendi servetini ve sa'yle hâsıl edebildiği mikdârı nazar-ı i'tibâra alub hâsılâtının (orijinal sayfa 49) bir mikdârını dahî âciz olacağı bir zamâna karşuluk olmak üzere saklayarak yaşaması münâsibdir. Yorganına göre ayağını uzatmayub lüzûmsuz mesârife girişen bir insânın borc ideceği ve daha ziyâde ileri gitdiği hâlde sirkat ve sâ'ir cinâyâta sülûk eyleyeceği ve nihâyet pençe-i kanûna düşüb nâmûs ve haysiyyeti bütün bütün zâyi' iderek perişân olacağı emsâliyle mücerribdir. Neferin hizmeti askerlik ve vâzîfesi harbe hazırlanmaktan ibâret olduğundan idâre-i şahsiyyede her arzûsuna tâbi' olmaması ve devletinin virdiği şey ile kanâatkârâne yaşamağa kendisini alışdırması ve her sınıf ahâlîden ziyâde mesârif-i zâ'ideden ictinâb itmesi hizmetine dahâ lâyük ve muvâfıktır. Ve kendisine virilmekte

olan aylık ise yalnız iğne ve iplik ve emsâli eşyâyı almak için olub tahdîdi mümkün olmayan arzû-yı beşere vefâ edemeyeceği tabî'îdir.

İdâre-i şahsiyyesini güzel düşünen bir nefer bir kere devletin verdiği me'külâta kendisini güzel alışdırub ondan fazla veyâhûd ondan nakîs me'külât tedârikine girişmez. Ordû-yu şâhânedede bir nefere verilmekte olan mu'ayyenât en vücûdlu bir adamı doyurmaya ve beslemeye tamâmiyle kâfidir. Verilmekte olan melbûsâtın dahî her hâlde mu'ayyen olan mi'âd kadar dayanabileceği bi't-tecrûbe müsbetdir (orijinal sayfa 50).

Tütün içmek hem sıhhate muzır hem de lüzûmsuz mesârif ihtiyârını mûcibdir. Binâ'en-aleyh tütün içmeye alışmış bulunan neferâta terk ittirmeye çalışılmalı ve terk idenlere tahsînde bulunulmalıdır.

Acemi neferin tütün içmeye askerde alışdıkları ma'â't-teessûf görülmektedir hiç olmaz ise tütüne alışmış olduğu hâlde memleketden gelen acemi neferâtın isimleri kayd olunub tütüne alışmalarına muhâlefet-i münâsibede bulunmak ve bu husûsun kendilerine ne kadar fâ'ideyi mûcib olacağını tefhîm itmek elzemdir. Meselâ bir nefer tütün siğara kağıdı ve kâv veya kibrit ve tabaka gibi eşyâya yevmiye yirmi pâra sarf itse bir senede yüzsekseniki buçuk ve dört sene hidmet-i askeriyede bulunduğu hâlde müddet-i mezkûre zarfında yediyüzotuz kuruş sarf itmiş olacağından tütünü içmediği hâlde bu kadar pâranın kendisinde kalabileceği anlatılmalıdır.

Akıllı bir nefer arkadaşlarından ve husûsiyle başkalarından asla borç itmez ve memleketinden dahî para istemez. Memleketinden götürmüş olduğu pârayı hüsn-i isti'mâl ve elbiselerini bizzât ta'mîr ider. Hatta yamalık olamayacak köhne bez parçalarını bile atmaz çünkü bunlar esliha ve başlık tathîrinde pek güzel kullanılabilir.

İdâre ve tasarrufa ri'âyetin ifrâta vardırılması ahlâk-ı hamideye mugâyirdir (orijinal sayfa 51). Bir askerin nâmûs ve haysiyyet-i askeriyyesini muhâfaza için icâbında cânını fedâ itmesi lâzım olduğu hâlde haysiyyet-i mezkûrenin vikâyesi çün mâl ve pâra sarfında tereddüd göstermesi pek çirkin görünür binâ'en-aleyh her asker kudreti dâhilinde sehâvetli dahî olmalıdır.

Neferin Memleketine Yazacağı Mektûb Hakkında Bir İki Söz:

Bu mes'eleyi zâhiren birâz tuhaf gibi görenler olabilür. Fakat yabâna atılacak bir mes'ele olmadıktan başka ehemmiyyet-i azîmesi vardır. Askerliği görmemiş ve askerliğin ne demek olduğunu bilmez ana ve babalara ve köy halkına bir nefer mektûb yazdığı vakit o köyün halkı ve hele şüphesiz neferin akrabası ve husûsiyle bir zamân sonra askere gelecek olan delikanlılar toplanub mezkûr mektûbu okuyacaklardır veyâhûd okunduğunu dinleyeceklerdir. Neferin askerlikden memnûniyet görek askerliğin kendisine bir terbiye mektebi olduğunu ve biraz okumak ve yazmak dahî öğrenmekde bulunduğunu ve husûsiyle birçok memleketlerden gelmiş olan arkadaşlarıyla beraberce güzel güzel ve hiçbir sıkıntı çekmeyerek askerliğe devam itdiğini ve zâbitlerinin (orijinal sayfa 52) kendisini evlâd gibi hüsn-i terbiye itmekde olduklarını ve hastalığı zamânında icâbına göre koğuşunda ve yatağı içerüsünde bir hekim ile beraber yüzbaşısını yanına gelmiş gördüğünü ve hakezâ bir çok ni'am ve eltâf-ı celîle-i pâdişâhîye nâ'il olduğunu mektûbuna yazması münâsibdir. Ve zâten doğrusu da böyledir. Böyle yazdığı hâlde memleketde bulunan ve askerliğin selâmet ve sa'âdetimiz için olduğunu pek iyi bilmeyen analar merakta kalmazlar ve gelecek delikanlıları dahî daha askere gelmezden evvel heveslendirmiş bulunur.

Bi'l-akis bir nefer sûret ve hissiyât-ı meşrûhanın hâricinde ve mahzâ yalan olarak tazallüm ve şikâyeti hâvî bir mektûb yazar ise ne kadar büyük sû-i te'sîr hâsıl ideceğini buraya yazmak bile arzû olunmaz ve bu husûsu tadrîs idecek zâbitânın muhâkeme ve tefhîmlerine terk ve havâle idilmiştir.

Her hâlde neferi memleketine askerlik hakkında hüsn-i niyet ve beyân-ı memnûniyyet ile mektûb yazacak bir hâl ve tarzda terbiye itmek ve böyle bir fikirde bulundurmak lâzım ve bu da mümkündür.

Mektûb hakkında husûsât-ı mezkûreden mâ'adâ mühim bir mes'elemiz daha vardır ki o da memleketden pâra istememek keyfiyettir. İdâre ve tasarrufa muktedir olan bir neferin sâye-i şâhânedede her levâzımı i'tâ olunduğu hâlde aç ve çıplak kalmışcasına pâra gönderiniz diye yaygara iderek memleketindeki bî-çâre ihtiyâre (orijinal sayfa 53) vâlidesini telâşa düşürmesi muvâfık-ı insâniyyet değildir. Ve buna bir

mecbûriyet de yoktur. Elhâsıl neferin memleketine yazacağı mektûb hakkındaki hissiyât ve fikrini dahî idâre ve ıslâh itmek ve ona bir tarz ve şekl-i menfa'atkârâne vermek lüzûmu zâbitân nazarından kaçmamalıdır.

Sokakda Vakâr-ı Askeriyyeyi Muhâfaza İtmek:

Bir neferin sokakta gezeceği zamân o neferi dost da görür düşman da görür. Dost neferin nâ-münâsib hâllerine te'essüf ve iyi hâllerine teşekkür ider. Düşman neferi terbiyesiz ve miskin bir hâl ve etvârda görür ise devlet-i âliyyenin muhâfaza-ı hukûkuna vâsıta olacak şu terbiyesiz ve miskin nefer midir diyerek neferimizin her fenâ ve yolsuz hâline memnûn olur ve ondan cesâret alır. Bi'l-akıs iyi ve merdâne olan hâllerine ve ibrâz ideceği terbiye-i şahsiyye ve âkılânenin derecesine nazaran hased eder ve şunun gibi neferlere mâlik olan bir devletle muhârebe itmek kolay olamaz fikr ve mülâhaza-ı mecbûriyyesine dalar. Bu nihâyetki fikr-i dehşeti düşmanlarımıza vermek harbi kazanmak için güzel ve mü'essir bir hazırlıktır. Mülâhaza-ı mezkûreyi esâs tutacak olur isek neferin sokakta gezeceğine ve oturacağı mahallere ve ideceği alış ve verişlere dâ'ir müdâhalât ve tedrisâtta bulunmak lâzım (orijinal sayfa 54) olduğunu i'tirâf ideriz. Bu hâlde neferin sokakta gezerken miskinâne bulunmaması ve kendisine tuhaf ve şâyân-ı temâşâ görünen bir şeye bakacağı zamân alıklaşmak yerine o şeyi nazar-ı tedkîkden geçirmeye muktedir olurluğunu ibrâz itmesi ve yürürken etvâr ve evzâ'-ı askeriyeyi gâ'ib itmemesi muvâfık-ı maksaddır.

Elinde bir şey yiyerek veyâ sigara içerek ve yürüdüğü tarafa bakmayub ötekine berikine çarparak gitmek çirkindir. Husûsiyle efrâd-ı askeriyeye sokakda birçok ümerâ ve zâbitâna tesâdüf ideceklerinden müşâru-mûmâ-ileyhim haklarında merâsim-i ihtirâmiyye icrâsı merbutiyyet ve terbiye-i askeriyeye iktizâsındandır bunda ihmâl ağyâr için pek ziyâde memnûniyyeti mûcib olur.

Ücretle binilen hayvân, araba, kayık, tramvay ve sâ'irenin kira ve ücretlerini usûlüne veyâhûd sâhibiyle olunan pazarlığa tevfiқан te'diyesi elzemdir. Te'diye itmemek ve zorla bir kimseyi incitmek zulm ve şer'an ve kânûnen memnû' olub

mütecâsirleri dahî mücâzât görürler. Nefer sokakda gezerken mecbûriyet olmadığı hâlde mu'âraza çıkararak kendisini tahkîr ettirdiği hâlde umûm hey'et-i askeriyemizi tahkîr ettirmiş olacağından ve vukû'âtın derecesine göre sem'-i şâhâneye vâsıl olduğu hâlde pâdişâhımız efendimiz hazretleri dahî müte'essif olacaklarından nefer buralarını hiss itmelidir. Binâ'en-aleyhim neferin terbiye-i şahsiyye dâhilinde olmak üzere serbest olması ve askerâne (orijinal sayfa 55) gezmesi ve sû-i zanna dâ'î olan mahallerde bulunmaya tenezzül itmemesi îcâb ider. Elhâsıl kendi hukûk ve vakârını muhâfaza itmenin en güzel ve kolay çaresi hiç kimsenin hukûk ve vakârına ta'arruz etmemekden ibâret olduğunu ve her şahsın hukûkunu nizâmât-ı mevzû'a-ı devlet te'mîn itmiş olduğundan husûsât-ı şahsiyyeden nâşî nizâm hâricinde kimseye balta olmamak elzem bulunduğunu ve fakat bi-gayri hakkın nâmûs-ı askerîsine ta'arruz olunan bir neferin tedâbir-i lâzımede kusûr etmemesi muktezi idüğünü efrâd-ı askeriyeye bilmelidirler.

Mağdûr ve Mazlûmlara Muâvenet:

Dünyada en ziyâde muvaffakiyete nâ'il olmuş bulunanlar mağdûr ve mazlûmlara mu'âvenet itmiş olanlardır. Mağdûr ve mazlûma mu'âvenet itmek muktedir olan herkese lâzım ise de askerlere herkesden ziyâde elzemdir. Çünkü hukûk ve asâyiş-i ümem ve mülk muhâfazası askerlere tevdi' olunmuşdur. Mağdûr ve mazlûm ne dimekdir bunu ta'yîn etmek ve buna dâ'ir pek çok tafsilâta girişmek îcâb itmez mağdûriyet ve mazlûmiyeti şer' ve nizâmât ve usûl-i muâmelât-ı nâs ve cins-i vukû'ât ibrâz ve irâ'e ider hâricden bakan bir asker dahî ma'lûmât-ı müktesebe ve hissiyât-ı nâmûskârânesiyle hükm-ü vicdânîde bulunur. Bu husûs hakkında bir küçük misâl göstermek (orijinal sayfa 56) mes'elenin efrâda suhûlet-i tefhîmine yardım idecektir:

Bir ihtiyâr simitci on onbeş kuruşdan ibâret olan sermâyesiyle biraz simit ve biraz peynir alub satmak üzere çıkmış şehrin bir kenarında hakkına râzı olmayan ve eline düşen bir küçük fırsata karşı kuvvetini isti'mâle meyyâl bir adama râst gelmiş. Simitci bir simite on pâra istemekde ve bundan aşağı verir ise ziyân ideceğini

anlatmakda ise de diğher herîf bir simite beş pâra vereceğini beyân iderek birkaç simit almış ve beşer pâradan olmak üzere parasını virüb sıvışmağa kıyâm itmiş ihtiyârın zarar acısıyla herîfin kolunu tutmak mecbûriyetinde bulunmasıyla genc ve dinc olan herîf ihtiyârı döğmüş ve yüzünü kanatmış ve simitlerini kırmış olduğu hâlde vak‘aya oradan geçmekte bulunan bir onbaşı ile bir nefer tesâdüf iderler.

İşte şu mes‘elede ihtiyâr simitci mağdûr ve mazlûmdur. Onbaşı ile neferin şu ihtiyâra mu‘âvenet itmeleri lâzımdır. Lâkin ihtiyâra mu‘âvenet olmak üzere bu iki askerle ihtiyâr üçü birleşerek herîfi döğmeye kıyâm iderler ise bir zulmü kaldırub yerine bir başka zulm koymak hâli hâsıl olur mu‘âvenet o yolda olmamalıdır. Onbaşı ile nefer herîfi tevkîf ve ihtiyâr simitci ile berâber ikisini o civârda bulunan bir karakolhâneye teslim iderler ise mu‘âvenet-i lâzıma tamâmıyla ve güzelce îfâ edilmiş olur. Fakat bu gibi (orijinal sayfa 57) vakâyi‘de nazar-ı mütala‘aya alınacak dahâ bir cihet vardır: ahâlînin mu‘âmelâtına doğrudan doğruya bakmak polis ve ba‘de jandarmaya â‘id olduğundan polis ve jandarmanın mevcûd olduğu mahallerde mu‘âvenet vazîfesini deruhde itmekde askerler acele itmemelidirler.

Cesâret:

Cesâret menâfi‘-i dîn ve devleti mûcib olan her nev‘ muhâtarât-ı askeriyyede tedbîri gâ‘ib itmemek şartıyla korkmamakdan ibârettir. Cesâretsiz bir insân asker olamaz. Asker nâmını hacmen ihrâz idebilmek için cesârete mâlik olmak elzemdir. Menfa‘at-ı devlet lehinde isti‘mâl olunmayan bir cesârete dahî cesâret denemez meselâ ileri karakolda düşman gelmesi melhûz olan bir yola bakmak ve oradan düşman görüldüğü anda avdet idüb kısm-ı küllîye haber virmek üzere bir noktaya çifte nöbetçi konmuş iken düşman oradan gelmeye başlasa mezkûr nevbetçiler dahî gelmekte olan ve kuvveti yirmi otuz raddelerinde bulunan bir düşmanla muhârebeye tutuşsalar düşmandan sekiz kişi öldürüb kendilerinden birisi dahî şehîd olmuş ve diğeri dahî pek ağır sûretde yaralanmış olsa ve kısm-ı küllînin vak‘adan vakt ve zamânıyla haber alamamasına mebnî düşman müfrezesi ordugâhımıza takarrüb idüb bir istikşâf icrâ iderek çekilmiş bulunsa bu hâlde 20-30 (orijinal sayfa 58) kişiye karşı koyan ve

onlardan sekizini itlâf ve şübhesiz bir haylisini de yaralamış bulunan iki nevbetcilerin hareketinin bi'z-zarûre cesâret add edilmemesi lâzımdır. Çünkü vak'anın sûret-i cereyânına nazaran menâfi'-i devlet muhâfaza edilememiş ve tedbîr gâ'ib olmuş ve verilen emrin hâricinde bir işe girişilmiştir. Menfa'atsiz ve tedbîrsiz cesâret mazarrat verir. Nitekim mezkûr misâlde düşman ordugâhımız hakkında istikşâf icrâsına muvaffak olmuştur. Fakat şu nevbetcilerin hariku'l-âde cesûr olduklarını ve yalnız cesâret-i şahsiyyelerini ordu ve dahâ doğrusu devlet için menfa'atli olarak tatbîke alışmamış bulduklarını derhâtır itmeliyiz.

Efrâd-ı askeriyeyi cesûr kılmak için hürriyet ve cesâret-i tabî'îye ve meşrû'alarını kesr itmekden necâbet-i ictinâb olunmalıdır. Muhârebât ve vakâyi'-i sâlifede fevka'l-âde cesâret ibrâz itmiş bulunanların yaşamış oldukları işleri askerlere nakl ve hikâye itmek bu bâbda pek büyük fâ'ide verir. Bir insân cesâretli adamlar arasında büyür ve cesârete müte'allik şeyleri dâ'imâ işitir ise cesâretli olur. Bi'l-akis korkak adamlarla berâber düşer ve kalkar ise ve dâ'imâ dehşetli ve muhâtaralı ve korkunç sözler kulağına doldurulur ise korkak olur.

Bir Müslüman on düşmana bedeldir sözü acabâ doğru olamaz mı ve doğru değildir. Bir muhârebe zamânında düşmandan ondan ziyâde adam öldürmüş kahramânlarımız yok mudur zann idersiniz?(orijinal sayfa 59) Böyle bir zann da bulunmayalım.

Sıla ve Tebdîl-i Hevâ ve İzinler ve Okumak:

Efrâdın hizmet-i askeriyeye esnâsında sıla ve tebdîl-i hevâya gitmek ve ikide birde izin alarak kışla hâricinde kalmak arzûsunda bulduklarına ekseriyâ tesâdüf idilmektedir. Müddet-i hitmet-i askeriyeye pek uzun bir zamân değildir. Hakkıyla askerliği öğrenmek isteyenler hizmet-i askeriyeye müddetinden bir sene geçirecek bir zamân bulamazlar. Terbiye ve ilm ve usûl-i harbi öğrenmekle mahsûs olan askerlik mektebinde bunları öğrenmek için tahsîs kılınmış olan zamânı haylazlıkla geçirmeye teşebbüs idenler kendi şahıslarına ve husûsiyle istikbâllerine pek büyük bir muhâtarâ

hazırlamış oluyorlar. Sıla ve tebdîl-i hevâ ve izin gibi şeyler mesârif-i zâideyi mûcib olmakda ve bundan başka memleketden vakt ve zamânıyla avdet idilemediğinden envâ'-i mücâzâta uğratılmakda ve husûsiyle sıla ve tebdîl-i hevâda bilâ-gadr geçirilen fazla müddetler nizâmen hizmet-i askeriyeye mahsûb idilmediğinden bundan dolayı efrâdın tezkire alub emsâl ve arkadaşlarıyla berâber memleketlerine vakt ve zamânıyla gitmekden mahrûm kaldıkları pek çok vâki' olmaktadır. Sıla bir ma'zeret-i kaviyyeye ve tebdîl-i hevâ hacmen bir hastalığa ve şehir dâhilindeki (orijinal sayfa 60) izinler dahî lüzûm-ı hakîkiye müstenid olurlar ise tabî'î nizâmât dâhilinde müsâ'ade idebilir. Fakat lüzûm ve ma'zeret-i kat'iyye yok iken hîle ve desâ'ise teşebbüs itmek vahîm ve çirkindir.

Bir şehir dâhilinde bir gecelik izinlerin en ziyâde talep ve arzû olundukları görülmektedir. Bir neferin kendi kışlasında her nev' ihtiyâc ve levâzımı mükemmel ve muntazam iken onu bırakub öteye beriye gitmesi şân ve haysiyyet-i askeriyeye muvafık değildir. Bir nefer îfâ-yı vezâ'ifden artırabildiği vakitleri izin ve sâire ile sû-i isti'mâl itmeyüb okumaya ve yazmaya tahsîs idecek olur ise hizmet-i askeriyeye esnâsında oldukça okuyub yazmayı öğrenebildiği bi't-tecrûbe tahakkuk itmiştir. Memleketinden geldiği zamân elifbâyı bilmeyen bir askerinin okur ve yazar terbiyeli ve fikirli bir adam olarak memleketine avdet itmesi cidden arzû olunur ve neferin kendisi için dahî pek fâ'ideli bir hâldir. İşbu maksadın husûlü için dahî neferin en ziyâde yevmiye iki sâ'at çalışması tamâmiyle kâfidir. Ve neferler yevmiye iki sâ'at değil beş sâ'at kadar boş zamân bulabileceklerdir. Kesb-i kemâle muhtâc olan bir neferin bu kadar zamânını boşuna geçirmesi pek ziyâde ve şâyân-ı te'essûf bir gafletdir. İcrâ-yı san'at ve tevsî'-i ma'îşet okumak ve yazmakla (orijinal sayfa 61) ve ma'lûmât-ı kâfiyyeye mâlik olmakla kâbil ve kolaydır.

Ta'limler:

Ta'limlere dâ'ir bir neferde mevcûd olması elzem olan fikrin hüsn-i ahlâk bahsinde buraya derc edilmesi ta'limin ehemmiyyetini unutmak ve nihâyet hâtıra gelüb buraya sıkışdırıvirmek gibi bir sebebden ilerü gelmiş zann olunmasın. Devletin birçok askeri mesârif-i külliyye ihtiyârıyla silâhına celb ve cem' edişi ancak her sınıf asker kendi silâhını düşman-ı dîn ve devlet aleyhinde mâhirâne isti'mâl idebilecek ve bu vechile düşmana galebeye muktedir olabilecek bir hâle getirilmesi maksadına müstenid olduğunda hiç şübhe yoktur. Her türlü i'mâl ve işgâl-i askeriyye bu maksaddan tevellüd ve teşa'ub itmekdedir. Askerliğin ve her nev' ef'âl ve hidemât-ı askeriyyenin neficesi harbden ibâretdir. Fakat bir neferin evvel-be-evvel hüsn-ü ahlâk ve efkârının te'sîs edilmesi ve bununla berâber ta'limlerin ilerütilmesi usûldendir.

Bir neferin silâhını düşmanına fâ'ik sûretde isti'mâl itmesi için bilinmesi iktizâ iden kavâ'id her sınıf askerinin kendi ta'limnâmelerinde mündericidir. Nefer kavâid-i mezkûreden kâffesinin düşmana galebe için bir sebeble lâzım (orijinal sayfa 62) ve nafi' olduklarını ve harekât-ı ta'limiyyeden hiç lüzûmu yok gibi zann olunan en âdî bir hareketin dahî daha mühim bir diğerk hareketi ihzâra vâsıta olabileceğinden terk ve müsâhaması mümkün olamayacağını idrâk itmeli ve elhâsıl istibdâl tezkiresini aldığı zamân ihtiyât veya redîf veyâhûd müstahfız olarak harbe çağrıldığı anda kendini her vechile ve her sûretle düşmanına galebe ve tefavvuka hâzır ve âmâde olabilecek yetişmiş mâhir ve muktedir ve her nev' terbiye-i şahsiyye ve kendisine lüzûmu olabilecek ma'lûmât-ı askeriyyeye mâlik mükemmel bir asker görebilmelidir. Terbiye-i şahsiyye ve zabt ve rabt-ı askerî'nin ta'limlerle ve ta'limlerin dahî terbiye-i şahsiyye ve zabt ve rabt-ı askerî sâyesinde vücûd bulabileceğini zâbitân'ın mülâhaza itmeleri lâzımdır.

Seferberlik:

Seferberlikle hazarî halleri beyninde büyük fark vardır. Vakt-i hazarîde hiç tesâdüf olunmayan ve görülmeyen ve akla bile gelmeyen birçok işler ve zahmet ve meşakkatler şiddetli soğuk ve sıcaklar uğursuzluklar zamân-ı harbde zuhûr ider. Vakt-i hazarîde icrâ olunan ta'limlerle yürüyüşler ne kadar güç ve sert olsalar yine az görülmeli (orijinal sayfa 63) ve askerler kendilerini o gibi husûsâta ziyâde alışdırmalıdır ki esnâ-yı harbde bi'z-zarûre tesâdüf edebilecek müşkilâta galebe idilebilsin. Nâzik-vücûd muntazamistirâhat bol uyku mükemmel me'külât ve melbusâtla alışılmış iken muharebe hâline tatbîk itmeye lüzûm vardır. Peksimât yemek soğuk ve sıcaklarda açıkta konmak az uyku ile iktifâ eylemek gece yürümek ta'limleri esnâ-yı hazaarda icrâ idilmelidir. Terbiye-i askeriyye esnâsında neferlerin kulaklarına bu gibi husûsât derslerle dahî konmalıdır fakat bu gibi mesâ'ili anlayacak ve hiç olmaz ise fikren sebât idecek bir terbiye devri hulûl itmeden böyle şeylerden bahs etmek ve husûsiyle bi'l-fi'l yapmak yılgınlık virebileceğinden her şey tadrîcen yapıdırılmalıdır. Muharebe zamânlarında uzun yürüyüşler icrâ olunur. Açıkta konmaya mecbûriyet hâsıl olur. Mümkün olur ise konaklara yerleşilir. Yorulmuş ve hayli gün sıcak yemek yememiş ıslanmış bir kıt'a-ı askeriyye bir köye (şehir ve kasaba her vakit bulunamaz) varır. İşte biz muhâfaza-ı dîn ve devlet için bunca zahmetleri ihtiyâr itmekteyiz köylüler evlerinden çıkmalı yiyecek içecek neleri var ise hemân bize fedâ edivermelidir gibi hâtıra gelür. Fakat iş böyle değildir. Hudûda doğru sevk idilmekte (orijinal sayfa 64) olan birçok kıt'aların aynı istikâmetden hareket idecekleri için uğradığımız mahallere bizden evvel uğrayanlar ve bizden sonra dahî uğrayacaklar vardır.

Köylüler değil şehir ve kasabalar bile öyle hatıra geliverdiği gibi dökülüp saçılacak olur ise bî-çâre köylüler pek az zamânda aç kalurlar. Binâen-aleyh böyle zamanlarda ahâlîyi rencide etmek yakışmaz. Usûlen verilen ta'yînât ve kumandanların münâsib gördükleri tertibât hâricinde bir şey tedârik ve talebine kıyâm ider isek zulm itmiş ya'nî muhâfaza ve himâye yerine ahâlîyi perişan itmiş oluruz.

Köylülerin bağ ve bağçeleri hayvânları harmanları tarlaları meydândadır. Bunların içine dalub râst geleni almak yemek islâm askerine harâmdır. Bundan mâ'adâ

yorgun asker ham meyve ve sâ'ireyi yemeye kıyâm ider ise hemân hastalık zuhûr ider. Bir askerin cânı bir şey ister ise onu güzelce pazarlık idüb sâhibinin hüsn-i rızâsını tahsîl iderek satın alması lâzım gelür.

Vakt-i harbde askerlerin vakt-i sulhden ziyâde kanâ'atkâr olmaları îcâb ider. Ahâlînin bir iğnesine bile dokunulmamalıdır. Çoluk çocuk ihtiyâr ve aceze ve husûsiyle kadınlardan hizmet taleb olunmamalıdır (orijinal sayfa 65). Yollarda ahâlîden istenilecek husûsâtın derece ve mikdârı dâ'imâ ümerâ ve zâbitân taraflarından ta'yîn olunacağından ve bu da tamâmıyla memleket râyici üzere te'diye idileceğinden efrâdın kendi kendilerine bir hibe istemeye hak ve salâhiyetleri şer'an ve nizâmen yoktur. Muhâfaza-ı dîn ve devlet için fedâ-yı cân ve ihrâz-ı rütbe-i şahâdeti gözüne almış ve her türlü huzûzât-ı dünyevîyyeyi terk ve nefsinin her nev' hukûk-ı ibâddan tecrîd itmiş olması lâzım gelen islâm askeri açlıktan soğuktan helâk olsa dahî âmirinin emri olmaksızın cebren def'-i ihtiyâca kıyâm eyleyemez. Neferleri ahâlî hakkında gaddâr olan bir ordu harbi kazanamaz.

Neferleri şer'-i şerîfe ve kavânîn ve nizâmâta tevfiik-i mu'âmele iden ve son noktaya (fedâ-yı nefis ve cân dimekdir) kadar sebât eyleyen ordular şübhesiz düşmana galebe iderler.

Harekât-ı askeriye ve harb düşman memâliki dâhilinde cereyân ider ise düşman ahâlîsi ve emvâl ve emlâkı ve ibâdethâneleri haklarında olunacak mu'âmele dâhilen kendi ahâlîmiz hakkındakinden dahâ nâzik ve dahâ hukûk perverâne olmalıdır. Çünkü kendi ahâlîmiz kendi karındaş ve peder ve akrabamız makamında add olunabileceğinden bir dereceye kadar nazımızı çekmeye gayret iderler ise de düşman memâlikinde bütün bütün (orijinal sayfa 66) yabancılardır. Fazla olarak gâlib bir ordunun istilâ ideceği mahal ahâlîsi büyük bir korku ve dehşet içinde bulunur.

Cüz'î bir mu'âmele-i bâride onlara pek acı ve pek ağır görülür. Hemde asr-ı hâzırda düşman memâlikinde vukû' bulacak yolsuz mu'âmeleler devletce ma'nen ve ahden ziyânı mûcib olacağı gibi düşman ahâlîsine haksız ve acı mu'âmelelerde bulunuluyor ise yeniden galeyân ve isyânlarına ve harbin uzamasına ve muzafferiyetin elden çıkmasına ve ma'âzallah mağlubiyete dönmesine sebep olur. Husûsiyle asâkir-i islâm bir memleketi zapt ettikleri vakit o memleket ahâlîsi ve onların ırz ve cân ve

mâlları dahî bizim elimizde ve vedâ-yı ilahiyye olacağından şer‘an emr-i muhâfazaları farîzası bize intikâl olacaktır.

Gâliblere yakışan afvkârlık hilm ve tevâzu‘ âlîcenâblık mürüvvet ve merhamet gibi hasâ‘il-i cemîledir.

Osmanluların muvaffakiyât-ı celîleleri ahlâk-ı cemîle ve fezâ‘il ve hasâ‘is-i necîbe sâyesinde hâsıl olmuştur.

Esâret:

Ahvâl-i harbiyye her zamân müsâ‘id olamaz düşmanın haddinden ziyâde (orijinal sayfa 67) çokluğundan veyâhûd yanlış bir manevradan dolayı ba‘zı kere bütün bütün çaresiz kalınur. Asker olanların her hâlde fedâ-yı cânı ve şehîd olub i‘lâ-yı nâmûs ve ikmâl-i hayât-ı müste‘ârı tercîh eylemeleri daha münâsib ise de bu farîzanın hilâfına olarak şâyet düşman-ı dîn ve devletimiz eline düşülür ise askerlerimiz yine nâmûskârâne sabr ve sebâtda bulunmalıdırlar. Menâfi‘-i dîn ve devlete hizmet itmek ve kuvve-i askeriyye ve ahvâl ve kâbiliyyet-i harbiyyemizi düşmana mükemmel göstermek düşmanın arzûsuna tâbi‘ olmamak vakâr ve haysiyet-i dîniyye ve milliyemizi lekedâr edecek sûretde mütezellilâne hâl ve harekette bulunmamak ve vakt ve zamânı düşman memâlikinde eğlence ile geçirmeyüb ibâdet ve mütâla‘a-ı kitâb ve sâ‘ire gibi müstahsîn ef‘âl ile iştigâl eylemek ve düşmana iki katlı rezil ve rüsvây olmamak çarelerine bakılmalıdır.

Mağlûbiyetden ve esâretinden mutef‘il ve mahcûb olmayan haysiyetsiz adamların düşman nezdinde dahî i‘tibârları yoktur. Bi‘l-akıs şân ve nâmûs-ı askerîsini ziyâde muhâfaza edenlerin düşman indinde dahî i‘tibârı pek ziyâde olur. Bu sonraki hâlde bir büyük misâl aranır ise harb-i ahîrde Pilevne kahramanı gazî devletlü Osman Paşa hazretlerinin ahvâli olubkendisi yaralı olduğu hâlde dahî metânet-i hârîka ibrâz itmiş ve Ruslar tarafından lâyük ve müstahak bulunduğu (orijinal sayfa 68) ihtirâmât-ı fâ‘ika haklarında dirîğ olunmamıştır.

İtâ‘at:

İtâ‘at her hâlde âmirin emrini derhâl icrâ itmekden ibâretidir. itâ‘atli olmayan kimse asker add olunamaz. İnsân ba‘zı kere kendisine verilen emri hatalı zann idebilür. Bu hâlde dahî mâ-dûn itâ‘ata borcludur. Çünkü emrin hatalı olması yerine mâdûnun hatalı bir fikre sapmış bulunması daha ziyâde muhtemeldir ve husûsiyle verilen emr hatalı olsa bile icrâ eden mes’ûl olmayıp âmir mes’ûl olacaktır.

Mademki en küçük rütbede bulunan bir mâfevk (onbaşı) kumandan-ı akdesimiz olan zât-ı hazret-i pâdişâhî taraf-ı eşreflerinden mensûb bir silsile-i merâtib kademesinden bulunmaktadır. Bu hâlde evvel mâfevk tarafından virilen emrin dahî bi'z-zât taraf-ı pâdişâhîden virilmiş bir emr add olunması ve binâ‘en-aleyh tamâmıyla icrâ olunması muktezîdir.

Menâfi‘-i dîn ve devlet ve rızâ-yı âliy-yi cenâb-ı hilâfetpenâhîye mugayir olan bir husûsun icrâ ve îkası emr olunur ise artık böyle bir emre itâ‘at edilmez. Ve edilse bile itâ‘at-ı dîniyemiz ancak muvafakat ve iştirâk demek olacağından mes’ûliyeti mûcib olur (orijinal sayfa 69).

Cenâb-ı Allah itâ‘ati emr itmişdir binâ‘en-aleyh itâ‘at dînen farzdır. Bu risâlemiz cebr ve tehdîdâtla terbiye-i askeriyye ihdâs itmek maksadıyla tertîb edilmediği için askerî cezâ kanûnnâme-i hümâyûnunda itâ‘atsizlik hakkında mevcûd olan şiddetli cezâlardan bahs itmeye lüzûm görülmemiştir. Asıl maksad cebren değil kalben bir itâ‘at vücûda getirmektir.

Ümerâ ve zâbitân ve neferâtı silsile-i merâtib üzere itâ‘atli olmayan koca bir ordu az bir düşman karşusunda mahv olur gider. Aralarında cidden ve kalben itâ‘at-ı kâmile mevcûd olan bir küçük ordu akla hayret virecek bir hâl ve sûretde pek büyük muvaffakiyetlere nâ‘il olur. Tevârîh-i düvel ve mileli mütâla‘a idecek olur isek birçok devletlerin munkarız ve perîşan oldukları görülmektedir. Bunların esbâb-ı inkırazlarından başlıcası itâ‘atsizliktir. İtâ‘at yokdan bir devletin teşkiline vâsıttadır. İtâ‘at bir devletin bekâ ve devâmına vâsıttadır. İtâ‘at muhâfaza-ı nizâm-ı âleme vâsıttadır.

İtâ'at sa'âdete erişdirir. İtâ'at bir asker için hüsn-i ahlâkdan ma'dûd olan bi'l-cümle fezâ'ilin menba' ve mecma'idır. İtâ'atlı olan askerde fenâlık sâdır olmaz.

Efrâd-ı asker-i şâhânedede mevcûd olan itâ'at pek âlî ve pek (orijinal sayfa 70) kıymetlidir. Hizmet-i askeriyemizde bulunmuş olan bir ecnebî "Devlet-i Âliyye askeri vakt-i sulhde kuzu gibi mutî ve vakt-i harbde arslan gibi muhâribdirler." demiştir.

Ordu-yı şâhânedede kemâl-i müfâharetle görülmekte olan itâ'at-ı sâhihe ve kâmileye bir diyecek yok ise de işbu itâ'atin i'lâ ve tezyîni mümkün ve lâzımdır.

Hüsn-ü Ahlâk Sahibi Olanların Muvaffakiyyetleri:

Bir nefer askere duhûlünden i'tibâren mâ-fevkine itâ'at etmeye ve kendisine ta'rîf olunan şeyleri öğrenmeye başlar ve zâbitine i'timâd ider ve söylediğini güzel dinler ve icrâya devâm eyler ise işte o nefer hüsn-ü ahlâk sâhibi olacak ve ara sıra bilmemezlikle ba'zı hatalarda bulunsa bile afv olunacak ve nihâyet zâbiti dahî kendisine emniyet ve i'timâd idebilecek derece ve hâle vâsıl olduğu zamân onbaşı intihâb olunarak kendisi de diğer arkadaşlarını tadrîs ve terbiye idecek ve bu sûretle akrânı beyinde bir şeref ve meziyete ve rütbesi nisbetinde bir imtiyâza mâlik bulunacaktır. Ve onbaşılık rütbesinde dahî onbaşılığa lâayık ve yaraşık sûretde daha bir terakkî ve kâbiliyet ve (orijinal sayfa 71) vazîfeye dikkat gösterir ve kendisine tevdi' edilmiş olan neferât ve eşyâ ve esliha ve hayvânâtı vikâye ider ve esirger ise çavuşluk rütbesini ihrâz ve bu rütbede dahî birkaç onbaşı kendi taht-ı kumandasında bulunarak onlara emr etmek hakkını hâ'iz bulunacaktır. Bu sûretlerle çavuş ve başçavuş ve hakezâ terfilere nâ'il olmak ancak hüsn-ü ahlâkda akrâna fâ'ik bulunmak ve vezâ'ife dikkat ve i'tinâ itmekle kâbil olabilüb kader ve kısmet sevk ider ise bütün bütün hizmet-i askeriyede kalmak üzere terk-i tezkire iderek büyük rütbelere ihrâz idilebilir. Ordû-yuşâhânedede bu yolda ibrâz-ı hüsn-ü hizmetle büyük rütbelere nâ'il olmuş zevât az değildir. Rütbe ve sâ'ire gibi mükâfât-ı dünyeviyyeden başka mükâfât-ı uhreviyye ve rahat-ı vicdân hüsn-ü ahlâk eshâbını mes'ûd ve bahtiyâr ider. Mahâsin-i ahlâkın derece-i müntehâsında bulunanlar lâayık oldukları mükâfât-ı dünyevîyyeyi elde edemediklerinden dolayı münfa'il ve

müte'essir olmayarak vezâ'if-i dîniyye ve askeriyyelerinde sebât ve devâmda bulunurlar. Her hâlde hüsn-ü ahlâk sâhibi olanlar memnûn ve herkes indinde mergûb olurlar.

Muvafık-ı Şer'-i Şerîf ve Nizâm hareketten Sonra (orijinal sayfa 72) Ne Hiss Olunur?

Kâffe-i ef'âl ve vezâ'ifini şer'-i şerîfe ve nizâmât-ı mevzû'a-ı devlete muvafık ve mutâbık olarak icrâ ve îfâ iden dâ'imâ müsterîh olur. Ve korkusuz bulunur. Husûsiyle vezâ'if-i askeriyyesini hakkıyla ve tamâmıyla icrâ iden bir askerin kuvve-i bedeniyyesi ve sıhhati tezâyüd ider. Dîn ve devlete sadâkat ve ciddiyetle hizmet idenleri cenâb-ı hakk dünyada bile mükâfâtlandırmağa başlamaktadır.

Efrâd-ı askeriyyeden vücûdunu aslâ esirgemeyerek silâhına atına ve nevbetine ve hidemât-ı sâ'ire-i askeriyyesine bakanlar ümerâsından ârî ve râhat-ı vicdâna nâ'il olmakda ve istirâhat ve uykularını kemâl-i lezzet ve sıhhâ ile geçirmekte ve âlemin kil-ü kalinden ve ta'n ve teşnî'inden emîn ve berî kalmaktadırlar.

Elhâsıl hüsn-ü ahlâkla muttasıf olanlar ya'ni kimsenin fenâlığını arzû itmeyen ve kendi hukûk-u meşrû'asını tecâvüz eylemeyen ve umûr-ı me'mûresinde aslâ ve kat'an hiyel ve desâ'is revâ görmeyenler ma'nen ve mâddeten bir huzûr ve sa'âdet-i da'ime içinde bulunmaktadırlar.

Hüsn-ü hâl ve hareketde bulunmuş bir adamın hissiyât-ı vicdâniyyesi kendisine (orijinal sayfa 73) "aferin hâl ve hareketin rızâ-yı bâriye ve ef'âl-i peygamberîye muvafık ve mutâbıktır müsterîh ol senin bu hüsn-ü hâlin cenâb-ı hakk tarafından görülmüştür bunun mükâfâtı şimdilik kemâl-i sükûn ve râhat-ı kalb olub o ni'met-i uzmâ dahî sana bahş olunmuşdur." Hitâb-ı sitâyışkârânesini arz ider.

İstibdâl Tezkiresi Alub Memlekete Gitmek:

Ahlâka müte'allik ders ve sözler arasında şu serlevhâ ile ifâde-i maksada başlayan bir zâbitin karşusunda efrâd-ı askeriyye gözlerini birdenbire evvelkinden ziyâde açarlar. Ana ve baba ve nişanlı ve evlâd ve akrabâ-yı sâ'ire ve vatan husûsî muhabbetleri neferâtda mevcûd olmalıdır. O gibi hissiyât mevcûd olmayacak olur ise müdâfa'a-ı ırz ve cân kâbil olamaz.

Fakat hizmet-i nizâmiyye müddetinin terbiye-i şahsiyyeyi ve antla berâber askerliği ve ona müte'allik husûsâtı öğrenmek zamânı olduğunu ve müddet-i mezkûre zarfında iktisâb idilen kudret ve mehâret-i askeriyyenin isti'mâl ve tatbîki ve pâdişâhımız ve efendimiz hazretlerine ve ya'nî dîn ve devletimize hizmetin asıl ihtiyâtlık ve redîflik (orijinal sayfa 74) ve belki de müstahfızlık zamânlarında olacağını ve binâ'en-aleyh alacağı istibdâl tezkiresinin askerliğini bitirmiş olduğuna alâmet değil, ancak askerliği tahsîl itmiş ve henüz asker olabilmiş bulunduğuna dâ'ir bir şehâdetnâmeden ibâret idüğünü her neferin hiss ve tefekkür eylemesi lâzımdır.

FASIL 2

HÜSN-Ü AHLÂKIN TA‘MİM VE ISLÂHI ÇARELERİ:

Mulâhazât-ı Umûmiyye:

Bu faslın muhteviyâtı esâsen mürebbîlere â'id husûsâtdan ibâretidir. Her rütbe mâdûnlarına karşı mürebbî ve mâfevklerine karşı taht-ı terbiyede dimek olduğundan bu fasıldaki ihtârâtın mâfevkden geldiğine göre hüsn-ü kabûl ve telakkisi ve mâdûna karşı dahi hüsn-i tatbîk ve icrâsı îcâb ider. Rütbe-i askeriyyenin en küçüğü olan bir onbaşı dahî taht-ı kumandasına virilen neferlere karşı mürebbîlik vazîfesiyle me'mûr olduğundan burada beyân olunan husûsâtı (orijinal sayfa 75) mâ-fevk olarak icrâ ider. Bundan başka her şahıs nefesine karşı dahî mürebbîlik vazîfesini deruhde itmeli ya'nî mürebbîlik vazîfe-i muhimmesini hüsn-ü icrâda olan kendi nefesine hâkimiyetten başlamalıdır.

Mürebbîlik Şerâiti:

Mâdûnlarını hüsn-ü terbiye etmek için evvel-be-evvel her husûsda bir haksızlık vukû'a getirilmeyeceğine dâ'ir onların emniyet ve i'timâdlarını celb etmek elzemdir. Mâdûnun emniyet ve i'timâdını celb etmek husûsunda şiddet ve hiddet işe yaramadığı gibi gevşeklik ve lâubalilik dahî istihsâl-i maksada mâni'dir.

Her şeyde olduğu gibi mürebbîlikde dahîhadd i'tidâli pek büyük bir te'sîr hâsıl ider. Terbiye-i askeriyyede husûsiyle memleketlerinden yeni gelmiş acemi efrâdda itâ'atin husûle getirilmesi için kavâ'id-i tedriciyyeye ri'âyet olunmalıdır. Hidmet-i askeriyyenin son senelerinde bulunan ve terbiyeyi ve mes'ûliyyet-i nizâmiyyeyi öğrenmiş olan efrâddan talep olunacak derece-i itâ'at ve takayyüdü acemilerden istemek usûlsüzdür.

Mürebî taht-ı terbiyesinde bulunanların hatalarını ve yanlış fikirlerini birer birer ve yavaş yavaş izâle etmeye devâm itmelidir. Bununla berâber vakti dahî (orijinal sayfa 76) zâyî' itmemelidir. Mürebî her hâlde ve her usûl-i tashîhde mâdûnlarının henüz izâle edilememiş kibr ve izzet-i nefslerini birdenbire kırmamalı ve husûsiyle hiss-i nâmûslarını aslâ ve kat'an sekte-dâr eylememelidir. Mürebî yerine göre mâdûnlarının ba'zı hatalarına bile mümâşat idüb sonradan tashîh itmelidir. Mâ-dûnun kalbini ele almak için ba'zı kere ufacık bir iltifât ve münâsib bir ihtirâm şiddetli bir cezâdan ziyâde müsmir olabilir. Fakat bu iltifât ve ihtirâm cebânet derecesinde olmamalıdır.

Mâdûnun merâsim-i ihtirâmiyyelerini ve bi'l-hâssa resm-i temennâlarını hüsn-ü kabûl itmeli ve kendilerine temennâ iderek i'âde-i selâmda mürebîler kusûr itmemelidirler mâdûna âdî bir nazârla bakmak ve istihkârda bulunmak mürebîlik şânına lâayk değildir ve bu hâl muvaffakiyete mâni'dir.

Mürebîlik husûsiyle askerde zâbitlik mâdûnu makine gibi kullanmak demek ise de insânın nasıl bir makine olduğunu ve ne gibi hissiyât-ı tabî'iyeye mâlik bulunduğunu düşünmemek büyük bir gafletidir.

Elhâsıl mâdûnun emniyet ve i'timâdını celb etmek için en kuvvetli ve esâslı şart mürebîlerin şer'-i şerîf ve nizâmât-ı devleti rehber ittihâz itmelerinden ve dâ'imâ sabr ve sükûnet ve kemâl-i adâlet ve hakkâniyyetle mu'âmele eylemelerinden ibâretedir. Adâlet ve hakkaniyyeti terk idenler hiçbir zamânda (orijinal sayfa 77) mâdûnlarını hüsn-ü terbiyeye muvaffak olamazlar.

Ahlâk Dersleri:

Silk-i celfî-i askerîye alınan efrâd-ı şâhânenin tashîh ve i'lâ-yı hüsn-ü ahlâkları için tadrîsât-ı husûsiyyede bulunmak elzemdir. Ahlâk derslerinin tadrîsleri terbiye-i askeriyeyi idâreye me'mûr olan zâbitâna â'id olmalıdır. Eğer askerlere hüsn-ü ahlâk dersi verilmeyüb yalnız ta'lîm yaptırmak ve yapılacak ta'lîmlerle sarf-ı hidemât-ı askeriyeye müte'allik derslerin verilmesiyle iktizâ idilecek olur ise terakkî ve maksada vusûl nâkıs ve su'ûbetli olacaktır. Tehzîb-i i'lâ-yı ahlâka müte'allik verilecek dersler bir esâs ve me'haza müstenid olarak verilmelidir. Ve mezkûr derslerin bir sûret-i hasenede cereyânını en ziyâde yüzbaşı efendilerin deruhde eylemeleri usûl ve nizâmât-ı mevzû'aya daha muvafıktır.

Bir madde ve esâsa müstenid olmayarak keyfe mâ'attefek icrâ-yı nasîhat yoluna gidilecek olur ise ba'zı husûsâtın lüzûmundan ziyâde tekrâr idilmesi ve ba'zılarının dahî bütün bütün unutulması melhûzdur.

Ahlâk derslerinin tadrîsâta tahsîs olunan zamânlarda ayrıca mı (orijinal sayfa 78) verilmesi münâsib olur yoksa ta'lîm ve hidemât-ı muhtelifeye ve okumak ve yazmağa dâ'ir verilmesi mu'tâd olan diğerk ders zamanlarında mezkûr derslerle terkîb iderek mi verilmesi daha fâ'ideli olur buralarının hükm ve kararı îcâb-ı hâl ve maslahata nazaran mürebbîlere â'id olmalıdır. Zekâsı derece-i a'lâda bulunan efrâd-ı şâhâneye husûsât-ı âdiyyeyi tekrâr-be-tekrâr derslerde söylemek ezhâna evcâ' vermekte ve bilâhere bu hâl ders dinlemelerine mâni' olub uyuklamalarına sebebiyet vermektedir. Efrâdın işitmemiş ve öğrenmemiş oldukları ve öğrenmeye muhtâc buldukları bir mes'ele müntazamân kendilerinin anlayabilecekleri lakırdılarla söylenmeye başladığı vakit nasıl gayret ve heyecâna geldikleri ve gözlerini güyâ büyötmeye zorluyorlar imiş gibi nasıl açdıkları görölmektedir. Binâ'en-aleyh her zâbit vereceği dersi bir esâs ve intizâm üzere ve husûsiyle evvelce mutâla'a ve mulâhaza iderek tertîb eylemiş olduğu bir proğrama müstenaden virüb ve her zamân efrâdın nazar-ı dikkatlerini elde bulundurmak için ekseriyâ yeni şeylerden bahs itmesi elzemdir.

Ahlâk dersleri esnâsında ba‘zı şeylerin efrâda su‘âl olunması ve virilecek cevâbların mukâyesesi kuvve-i fikriyyelerini açacak ve birçok fevâ'idin husûlüne yardım idecektir (orijinal sayfa 79).

Her derste ve bi'l-hâssa ahlâka müte‘allik derslerde mu‘âmele-i bâride ve şedîde fâ'ide yerine mazarrat ve nefreti dâ'î olduğundan zâbitânın kemâl-i hilm ve tevâzu‘ ile efrâdı iknâ‘-ı himmet ve gayret eylemeleri muktezîdir. Bu bâbda en ziyâde hâtırda tutulması elzem olan cihet kıyâs-ı nefis mes‘elesidir.

Ta‘lîmlerin Tashîh-i Ahlâk’a Yardımları:

Efrâdın kuvve-i hissiyyelerini ve husûsiyle itâ‘at-ı askeriyyelerini tezyîd en ziyâde ta‘lîmlerle kâbil olur. Ta‘lîm etmeyen ve mu‘allim karşusunda her nev‘ hataları kendisine birer birer söylenmeyen bir adam itâ‘ate alışamaz. Ta‘lîmlerin düşmana karşı silâh isti‘mâlini öğrenmekten başka hiçbir maksada müstenid olmadıklarını hükm itmemelidir. Ta‘lîmlerin itâ‘at ve sabr ve sebâtla meşakkate tahammül ve nefse hükm ve galebe gibi birçok fâ'ideleri olacaktır. Elhâsıl ta‘lîmler tehzîb-i ahlâka ve tezhîb-i ahlâk dahi ta‘lîmlere yardım ider. Bu husûsa dâ'ir daha ziyâde tafsilât ve izâhâta pek de lüzûm yok ise de yalnız bir küçük misâl yazıyoruz:

Memleketinde oldukça serbest ve köy ihtiyârlarını bile dinlemez bir delikanlı (orijinal sayfa 80) askere geldikten birkaç gün sonra ta‘lîme başlatılır.

İlk ta‘lîmler silâhsız olup yalnız vaziyet-i askeriyye ve jimnastik ta‘lîmleridir. Mu‘allim delikanlıyı daha doğrusu acemi neferi ta‘lîm mahalline getirir ve ta‘lîmlerin başı olan “hazır ol!” kumandasını verir. Bundan sonra etrafa bakmayacaksın! Lakırdı söylemeyeceksin! Kimıldanmayacaksın! Başını kaldır! Omuzlarını indir! Ellerini geriye al! Ayak burunlarını aç! Ökçelerini bitıştır!...ve hâkezâ emr ve tashîh etmeye başlar o gün ta‘yîn olunan zamâna kadar bu hâl devâm ider. Acemi nefer dahî mu‘tâdı hilâfında olduğu hâlde dinler ve icrâ ider. İrtesi gün bu iş daha ilerü gider. Böyle böyle ele avuca sığmayan delikanlı ağırbaşlı fakat metin ve mutî‘ ve arslan gibi bir asker olur meydâna çıkar.

Yerinden kımıldanmasını istemeyen ve köyüne beş-altı yüz metre mesâfede vâki‘ ormandan odun getirmeyen ve tarlaya gitmeyen bir diğeri dahî askere gelür. Bu tenbeldir. Bunu da mu‘allim karşusuna alur ve bir iki gün ta‘lîmden sonra âtîdeki sözleri söylemeye başlar:

“Hazır ol!” sağ ayağını yarım sâ‘atde sol ayak yanına alabildik! Kollarını güç belâ vücûdun yanlarına bırakabildik! (orijinal sayfa 81) Uykuda gibi görünüyorsun! Sertlik çabukluk isterim hâ! Tenbellik görmeyeyim! Tenbellik gevşeklik gösterir isen seni on dakîka koştururum hâ!

İşte şunlar neferlerin ahlâkları üzerlerine icrâ-yı te’sîr iderler. Sertini yumuşatır tenbelini çevik ider düşünmeye muktedir olmayanını düşünmeye alışdırır.

Hüsn-ü Ahlâk İbrâz İdenlere Aferin:

İnsânlar kendi terbiye-i şahsiyye ve zâtiyyelerinin mükemmeliyeti ve umûmiyetle sıhhât ve ahlâk-ı memdûhanın kendilerinde mevcûdiyetini başkalarının ağzından işitmekle mütelezziz olurlar. Ve bu sûretle mehâsin-i ahlâkı iktisâba meyl iderler. Fazl ve kemâli derece-i âliyye varmış olanlar bile böyle bir arzû ve fikirden hâlî kalmamaktadırlar.

İş bu hiss-i tabî‘iyyenin sûret-i mu‘tedilâne ve meşrû‘ada insânlarda bulunması mûcib-i fevâ’iddir. İnsânların birbirlerine tefevvuk etme arzûları olmamış olsa idi bunca terakkiyât hâsıl olamaz idi biz de şu hiss-i meşrû‘adan terbiye-i askeriyyece bir istifâde yolu aramak isteriz:

Bunu da bahsimizin serlevhâsında görölmekte olduğu vechile “aferin” kelimesiyle (orijinal sayfa 82) istihsâl itmek arzûsundayız. Kuru aferin ile bir şey olamaz fikrinde bulunulmamalıdır. Yerinde ve münâsebetinde kullanılan bir aferin bir askeri fedâ-yı câna kadar sevk idebilir. Çünkü aferinin mutazammın olduğu ma’nâ büyük ve âlîdir. Mesleği müstakîm ve madûnlarının devlete karşı sadâkat ve hizmetlerinin derecesini bi-hakkın takdîre muktedir sözü ve fikri bir mikyâs-ı ibret

olmağa lâıyk bulunan bir âmirin aferinine mazhar olmasını arzû itmeyecek bir kimse bulunabilir mi?! Evsâf-ı askeriyyesi derece-i matlûbede bulunan bir yüzbaşı ile hidmet-i askeriyyesi altı mâha bâliğ ve terbiye-i ibtidâiyyeyi hüsn-i iktisâb eylemiş olan bir neferi göz önüne getirelim ve bir bölük dâhilinde cereyân etmiş gibi bir vak'ayı tasvîr iderek îzâh-ı maksada esâs virelim.

Bu neferi yirmi yaşında dinc gayretli çalışkan ve çevik Ahmed farz idelim. Yüzbaşı her şeyde vâsıta-ı icrâ'ıyyesi olan ve rütbesi ismi günde pek çok def'a tekrâr olunan başçavuşa âtîdeki emri verir.

“Başçavuş! İkinci takımdaki Manisalı Ahmed'in her hâl ve hareketi iyüdür. Kendisine öğretilmek istenilen şeyleri öğrenmeye çok gayret idiyor mu'allimi bulunan Hasan Onbaşı dahî geçen gün pek ziyâde (orijinal sayfa 83) medh ve senâsında bulunuyor idi hâl ve harekâtından ve askerlikce göstermekde olduğu terbiye ve terakkîden memnûn olmaktayım. Ahmed'e bu memnûniyetimi söyle” şimdi yüzbaşidan şu emri almış olan başçavuş koğuşa gider nefer Ahmed'in kendi huzûruna getirilmesini emr ider. Bir çavuş veyâhûd onbaşı nefer Ahmed'i başçavuşun karşusuna getirerek merâsim-i mu'tâdeyi bi'l-icrâ ayakda dururlar. Başçavuş dahî yüzbaşidan almış olduğu emri nefere teblîğ ve tebşîr ider. Ve bundan mâ'adâ nefere “Hüsn-i hâl ve hareketinle bölük zâbitânının ve husûsiyle Yüzbaşı Efendi'nin aferinini kazandın bu senin için büyük bir şeref ve mukaddime-i feyz olduğundan seni tebrîk iderim” der.

Nefer Ahmed'e söylenen şu sözleri yakında bulunan arkadaşları dahî işidirler ve gıpta dahî iderler ve öyle bir aferine lâıyk ve nâ'il olmak arzûsunda bulunurlar. Şu hâlde nefer Ahmed'in ahvâl ve hissiyâtını tedkîk ve tasvîr itmek için söylenecek sözleri fazla add iderim ve yalnız bu yolda bir neferin tahsîn olunduğunu görmek ve buna dâ'ir neferlerin birbirlerine karşı söyledikleri lakırdıları dinlemek tavsiyesinde bulunurum. Ahmed hüsn-i hareketine mebnî bir kere de bi'z-zât yüzbaşı tarafından tahsîn ve taltîf olunur. Bir mâh sonra (orijinal sayfa 84) bir gün yüzbaşı şiddetli bir ta'lîm esnâsında pek yüksek bir mâni'den binicileri dört na'l yürüyüşüyle atlatmakda iken Ahmed'in hayvânıyla berâber düştüğünü görür ve hemân kazâ vukû' bulub bulmadığını su'âl iderken Ahmed yerinden sıçrayub hayvânına biner ve ta'lîmi aslâ sekte dâr itmeyerek vazîfesine devâm eyler. Ta'lîmin nihâyetinde “Bölük yere in!” kumandası verilir. Meğer müdekkik ve neferini öz evlâdından ziyâde seven şefkatli yüzbaşının gözü şübhe

üzerine Ahmed'i ta'kîb itmekde imiş Ahmed hayvândan inerek sağ ayağını yere basmasıyla yıkılıb düşer. Yüzbaşı hemân Ahmed'in yanına koşar ve atından aşağı sıçrayıb Ahmed'in kolundan tutub yukarı kaldırmak isteyince gayretli nefer sol ayağına yüklenib kalkar ise de sağ ayağının kırılmış olduğu anlaşulur. Derhâl nefer bir sedyeye konulub hastahâneye gönderülür.

Maksadımız bir askerî romanı yazmak olsa idi bu vak'anın mûcib olduğu te'sîrâtı ve bölük efrâdının Ahmed hakkındaki muhabbetleri sâ'ikasıyla o akşam koğuştâ hüküm süren mağmûmiyeti ve husûsiyle bir pederden ziyâde terbiyeli neferlerini seven yüzbaşı efendinin esef ve ekdârını ve hastahâneye gidib neferi ziyâretini ve kesb-i ifâkat idüb (orijinal sayfa 85) bölüğe avdetinde icrâ olunan resm-i meserreti tasvîre kudretimizin yetişdiği kadar çalışır idik. Hâlbuki maksadımız neferlerin tehzîb-i ahlâkları için aferin ve onun mutazammın olduğu mâni'yi tatbîkden ibâret olmağla sadeden ayrılmak arzû itmeyiz.

Uzun lakırdının kıssası nefer Ahmed tamâm iki mâh hastahânedede yatıb iyi olur ve bölüğe gelir tabî'î neferin ahvâlınden dâ'imâ haberdâr olan yüzbaşı neferin geleceği gün ve zamândan dahî haberdâr olmuş idi yüzbaşı, Ahmed'in kesb-i ifâkat idüb koğuşa geleceği günün akşamını bölüğü efrâdına bir ahlâk dersi vermek üzere intihâb itti ve dersin zemîni dahî Ahmed'in başına gelmiş ve geçmiş olan vuku'âtta ibâret idi.

Yüzbaşı akşam yoklamasından sonra bölüğün müsellahan koğuştâ ihzâr olunmasını emr ider. Ve mülâzımlarıyla berâber kıyâfet-i mükemmele ile koğuşa dâhil olurlar merâsim-i ihtirâmiyyeden sonra ber-vech-i âtî söze başlar.

“Oğullarım! Size şimdi mâfevk ile mâdûn arasındaki irtibât ve muhabbetin neden ibâret olduğunu ta'rîf ideceğim güzel dinleyiniz Ahmed oğlum buraya gel!” diyüb bu neferi bölüğün cebhesinden üç (orijinal sayfa 86) adım ilerü alır. “Bu Ahmed'in bundan iki ay evvel ayağı kırılmış ve hastahâneye gönderilmiş idi. Mâni'i geçerken hayvânıyla berâber düşdüğünü ve bu düşmenin zararlı olabileceğini görmüş ve vak'ayı tahkîke koşmuş idim o esnâda Ahmed sıçrayub hayvânına binmiş ve tamâm yirmi dakîka daha ta'lîme devâm eylemiş idi sonra yere indirdiğim anda evvelki menhûs tahminim gibi ayağının kırılmış olduğu meydâna çıkdı. Sâye-i hazret-i pâdişâhîde muktedir ve mâhir tabîblerimizin eser-i ikdâmıyla Ahmed'in ayağı iyi oldu

geldi bende yüreğimde olan ıztırâbdan kurtuldum. Şimdi Ahmed'in nasıl bir asker olduğunu ve bu münâsebetle zâbit ile efrâd arasında mevcûd olan hiss ve şefkat-ı askeriyyeyi anlatmak arzûsundayım:

Ahmed hizmet-i askeriyyeye geldiği günden i'tibâren mu'tâdim üzere okumak ve yazmak husûsunda hevesli olub olmadığını su'âl ettim heves etti okumaktadır şimdi hemân cerîde ve ta'lîmnâme ibârelerini okuyabiliyor. Ta'lîmlerde gayret ve mehâreti göz gezin önünde olduğundan sözü uzatmak istemem. Hayvânını tımâr iderken terlemediği bir zamanı görmek vâki' olmadı. Hiçbir gün silâhında bir pâs göstermedi (orijinal sayfa 87). Üstünde başında elbisesinin umûmunda şu da şöyle olmasaydı diyecek bir kusûra tesâdüf itmedim. Ahmed'in kendisini terletmeyerek ve hizmete hafîf bir nazarla bakarak bir yorgunluk eseri gösterdiğini görmedim ve işitmedim ekserinizin gezmeye ve pazara gitmek arzûsunda bulunduğunuz zamânlarda bile Ahmed'i koğuşa okur ve yazar tesâdüf eyledim. Bunların cümlesi kâbildir. Fakat kırık ayakla yirmi dakika sür'atli ve dört na'l yürüyüşleriyle ta'lîme devâm itmek her askerin kârı değildir. Bu hârikayı dahî Ahmed gösterdi. Hayvândan düşüb bir yeri yaralanmadığı hâlde yerinden kalkmayan ve mu'ahharan hiçbir şey olmadığı tebeyyün edenleri dahî ba'zen tesâdüf itmekdeyiz bunlar gayretsizlerdir. Nasıl? Ahmed kadar gayret göstermek arzûsunda bulunmazmısınız? Ahmed'in hüsn-ü terbiye ve terakkîsinde kendisine büyük karındaş gibi vesâtet iden Hasan Onbaşı'nın acemi efrâdın hüsn-ü terbiyeleri husûsunda göstermekte olduğu himmet ve gayret-i mükemmelenin bu bâbda dahl ve te'sîrini hâtırdan çıkarmak istemem. Oğullarım! Sizin içinizde nâmûskârâne ve fedâkârâne çalışan ve îfâ-yı vazâ'if-i askeriyyeye dikkat idenler yalnız Hasan Onbaşı (orijinal sayfa 88) ile Ahmed değildir. Daha birçok fedâkâr sâdık gayûr ve mukaddem oğullarım vardır. Ancak kırık ayakla yirmi dakika ta'lîm nazarımı en ziyâde celb ettiği için onun misâl-i ittihâzını münâsib gördüm. Dâ'imâ size söylemiş olduğum söz iyilere bakıb onlar gibi hareket itmek ve fenâlara bakıb onların ahvâlinden kaçınmaktan ibâret idi bu sözü yine tekrâr iderim. Hasan güzel onbaşıdır Ahmed güzel neferdir. Bunları memnûn tutmak münâsibdir. Şimdi zâbit ile efrâd arasındaki muhabbet ve münâsebet-i kalbîyyeye sıra geldi bunu ta'rîf itmek biraz gücdür. Çünkü hissiyâtın vüs'atı kadar lakırdıların vüs'atı yokdur. Ahmed'in ayağı kırıldığı zamân keder ve ıztırâbım pek ziyâde idi şifâ bulmağa başladığı zamâna kadar hiçbir vakit hâtırımdan çıkmadı ve gayret ve fedâkârlığı dâ'imâ zihnimde idi, dâ'imâ Ahmed'e acıdım ve dâ'imâ iyi

olmasını arzûladım birkaç kereler hastahâneye gidüb gördüm ve iyi oldu bende şimdi bir memnûniyet hâsıl eyledim. Benim muhabbetim karşusunda Ahmed hissiz mi bulunmuşdur zann idiyorsunuz? Hayır aslâ öyle değildir. Yere yıkıldığı zamân kaldırmak üzere elimi uzattığım anda son kuvvetlerini sarf iderek kalkıyor idi hâlbuki kalkacak kuvvet (orijinal sayfa 89) ve mecâli kalmamış idi. Kendisini zorlayarak kalkmağa çabalaması mahzâ gayretsizlik göstermemek ve zâbitinin teveccüh ve muhabbetini bozmamak ve zâbitini gücendirmemek maksadlarına müsteniddir. Hastahâneye gidib kendisini ziyâret ittiğim bir gün pek za'îf ve hastalığı şiddetli ve yerinden kıymıdaması dahî ayağına muzır idi o hâlde dahî beni görür görmez yerinden sıçrayub hâl-i sihhâtde olduğu gibi ri'âyet ve itâ'at ve terbiyesini göstermeye teşebbüs etti ve zorla kendisini kalkmaktan men' idebildik kendisine teselliye kılıklı söylediğim sözlere karşı masûmâne ahvâl ve evzâ'ıyla mukâbele ediyor idi bir dakîka evvel iyi olub ta'lîmlerde arkadaşlarından geri kalmamak arzûsunu gösteriyor idi beni pederinden ziyâde sevdiğini her hâl ve hareketiyle göstermek istiyor idi (söz buraya gelince gözünden yaş gelmekte olan Ahmed açıktan açığa ağlamağa başlar. Bu gibi hâllerde efrâd-ı şâhânenin safvet-i kalbleri görülmüş ve tecrübe idilmiştir.) zâbit ile nefer arasında bir esrâr-ı hafîyye mevcûddur ki zâbit nefere darılır tekdîr ider yine kalben neferi sever nefer dahî tekdîr işidir cânı sıkılır derhâl tekdîrin acısını unutub yine zâbitinin emrini icrâ ider ve (orijinal sayfa 90) zâbitini pederinden ziyâde sever.”.

Zâbit ile efrâd arasında tatlı ve esâslı olarak mevcûd bulunan şu muhabbet ve münâsebetе şefkat ve muhabbet-i askeriyye diyebiliriz. Tahsîn ve aferinin lüzûmsuz yere ve kıymetini takdîre muktedir olacak kadar vukûf ve terbiyeye mâlik olmayanlara karşı isti'mâlinde mahzûr vardır çünkü terbiyesi derece-i kâfiyyeye varmamış olduğu hâlde yüzbaşı tarafından taltîf ve tahsîn olunan bir nefer artık onbaşı ve çavuşu küçük görmeye ve onları dinlememeye kıyâm ider.

Bu bahisde zâbitin neferi hakkındaki şefkat ve muhabbet-i askeriyyesini ifrâta vâdirmiş olmamak için daha bir iki söze lüzûm vardır muhârebe meydânında yaralanmış ve düşman olan bir nefer hakkında takayyüdât-ı mahsûsa icrâ ve îfâsına girişmek tabî'î iktizâ itmez. Zâbit kumanda itmek vazîfe-i asliyyesini terk idecek ve yaralular haklarında takayyüdât-ı husûsiyyede bulunacak olur ise ta'mîri gayr-ı kâbil büyük yaralar açar. Yaralananlar ise kumandayı terk iderek kendilerine bakmak üzere

zâbitlerin gelmelerine intizâr itmeyüb yaraluları kaldırmak üzere tertîb idilmiş olanların imdâd ve bakışlarıyla iktifâ iderler (orijinal sayfa 91).

Taltîf ve tahsînler merâm ve maksada ve hâl ve maslahata nazaran ya bi'z-zât veyâhûd bi'l-vâsıta icrâ olunurlar. Tahsîn olunması arzû olunan efrâd yâ zâbitin huzûruna celb olunur yâhûd bölüğün bir ictimâ'ı esnâsında veyâhûd ta'îmin istirâhat fâsılası zamânında olabilir. Bu sûretlerin her birinde bir münâsebet gözetmek ve bu vesile ile efrâda maksadı hüsn-ü kabûl ittirecek ifâdât ve îzâhâtta bulunmak îcâb ider. Meselâ ta'îimde mehâret ve gayret-i fâ'ika göstermiş olan bir neferin akrânı miyânında tahsîni ta'îim fâsılası zamânında daha münâsib ve uygun olur.

Elhâsıl mahal ve mevki'sinde kullanılan bir "aferin" in kocaman ve acı ve dehşetli cezâlarla istihsâli kâbil olamayan neticeleri hüsn-ü istihsâle kifâyet ideceği ve efrâd-ı askeriyyeyi bu gibi vesâ'itle müsâbakaya sevk ve teşvîk itmenin mûcib-i muhassenât olacağı zâbitânın ve bi'l-hâssa bölük kumandanlarının efkâr-ı devr-i endişâneleri dâhilinde bulunmalıdır.

Terfî'ler:

Onbaşılık ve küçük zâbitlik rütbelerinin kemâl-i hakkâniyyet ve adâletle (orijinal sayfa 92) intihâb ve icrâsı dahî hüsn-ü ahlâkın terakkiyâtına büyük yardım ider. Bir bölük dâhilinde bulunan efrâdın kâffesi dâ'imâ birbirlerine karşı efkâr-ı husûsiyyelerini izhâr ve ifşâ ideceklerinden ve cümlesi birbirlerinin ma'lumât ve mehâret-i askeriyyelerini pek iyi tanıyacaklarından gerek hüsn-ü ahlâk ve gerekse ma'lumât ve mehâret-i askeriyyece dün bulunanların onbaşı ve çavuş intihâb ve nasbı diğerlerinin gayret ve hiss-i sadâkatlerini ve hidemât ve ta'îimleri ve husûsiyle zabt u rabt ve itâ'at-ı askeriyyeyi ihlâl ider. Onbaşılık zâhiren pek küçük bir rütbedir: fakat neferler için gerek ma'nen ve gerekse mâddeten pek büyük bir rütbedir. Onbaşılık ma'nen büyüktür. Çünkü bir köyden gelen neferler tezkirelerini alub yine oraya avdet ideceklerdir. Birisi onbaşı olmuş ve diğeri nefer olarak avdet eylemiş ise nefer kalan mahcûb olur yalnız nefer mahcûb olmaz neferin peder ve vâlidesi ve husûsiyle nişanlısı hem mü'eyyis hem

de mahcûb olurlar. Falânın oğlu onbaşı olmuş sen niçün olamadın derler? Nefere bu söz ağır gelür bu ağır söze hedef olacağını nefer daha hizmet-i askeriyyede iken düşünür. Şâyed onbaşı olmuş bulunamı askerlik ve ahlâk husûslarında neferden aşağı hâl ve kîrâtda ise bu hâlde neferin cânı ne kadar acır? ! Bu mes'eleyi köye avdet iden onbaşı ile neferin tefahhur ve te'essüflerinden (orijinal sayfa 93) ibâret zann idemiyeceğiz. Çünkü köyde nâmûskârâne hizmet-i mukaddese-i askeriyyeyi îfâ itmiş ve harblerde bulunmuş ve san'at-ı askeriyyeyi mükemmel öğrenmiş askerden çıkmış bir çavuş var ise bu hâlde mûmâ-ileyha çavuş onbaşı ile neferin terbiye ve mehâret-i askeriyyelerini bir iki görüşte fark ve temyîz idemez mi?

Evlâd-ı vatanın hizmet-i mukaddese-i askeriyye esnâsında adâletsizlikle mu'âmele gördükleri ezhâna sû-i te'sîr itmez mi? Bu husûs ordû-yu şâhâne hey'et-i zâbitânı için mûcib-i âr olmaz mı? Bu bâbda daha söylenecek ve düşünülecek cihetler pek çok ise de bundan ziyâde uzatmağa hâcet yokdur. Onbaşılık mâddeten dahî küçük add idilemez çünkü on neferin ırz ve nâmûs ve terbiyeleri ve onların esliha ve elbisesi onbaşıya ihâle ve teslîm kılınmaktadır. Bir neferin ve silâhının kıymet ve ehemmiyeti nazar-ı mütâla'aya alınır ise onbaşılık rütbesi küçük görülemez. Hülâsa onbaşılık ve küçük zâbitlik rütbelerinin tevcîhinde adâlet ve hukûka ri'âyet idilür ve intihâblar esnâsında mükemmel ve muntazam imtihanlar icrâ olunur ve ehliyet ve liyâkat ve ahlâk husûslarında en iyi görünenlerin terfi'leri yoluna gidilir ise bu hâlde terfi' edemeyenlerin bir diyeceği kalmaz ve ibret ve gayret dahî idâme idilmiş olur (orijinal sayfa 94). Binâ'en-aleyh kıt'a-ı askeriyyesini hüsn-i terbiye itmek arzûsunda bulunanların efrâdın terfi'lerine pek büyük ehemmiyet vermeleri elzemdir.

Afvlar:

Efrâddan ba‘zılarının hidemât ve vezâif-i askeriyyenin hemân cümlesinde gayret ve sadâkat ve terakkîleri derece-i kâfiyyede iken bir kusûr ve kabâhatde bulduklarına tesâdüf olunur. Bunlar esâsen hüsn-ü ahlâka meyyâl buldukları hâlde zuhûr iden kabâhatin kasden vukû‘a gelmiş olduğuna hükm itmek birâz gücdür. Binâ’en-aleyh yerine ve icâbına göre kabâhatler bilmemezlikden ve sehv ve hatadan ilerü gelmiş add idülüb hâle münâsib tevbih ve ihtârla geçmek ve lüzûmsuz telâşda bulunmamak tashîh-i ahlâka dahâ güzel yardım idecektir. Kabâhati îkâ‘ itmiş olan nefer yâ kasden veyâhûd sehven ve cehlen yapmış olabilür kabâhati kasten yapmış olanların arzûları hâlinde kendi kendine mahcûb olmaları ve vicdânlarına karşı mes’ûl kalmaları ve zâbitin afv gibi ulû cenâbından müte’essir olmaları me’ûl-i kavîdir. Bî-çâre nefer sehven veyâhûd cehlen bir kabâhat itmiş ise bunun afvı elzemdir. Ve bu husûsda afv idilmeyüb mücâzâta kıyâm itmek büyük hatadır. Çünkü afv olunduğu hâlde “ bak ben hakîkaten şu kabâhati (orijinal sayfa 95) bilmeyerek yaptım zâbit dahî bunu anladı bana da cezâ itmedikten başka ağır bir söz bile söylemeyüb yalnız bunu yapmamalı dimekle iktifâ eyledi dimek ki zâbit her şeyi anlar.” diyüb hâl ve fikrini tashîh ittikten başka zâbiti hakkında büyük ve âlf bir hürmet ve ri‘âyet ve husûsiyle emniyet hâsıl ider. Bir de bunun aksini düşünmek münâsibdir. Ya’nî sehven veyâhûd cehlen kabâhat itmiş olan bir nefere ilerüsünü pek güzel düşünmeyerek mücâzât idilse hâsıl olacak te’sîri nazar-ı mutâla‘aya almak arzû ideriz: bu hâlde “Ben bu kabâhati aklım ermeyerek yaptım ve doğrusunu dahî söyledim öğrenememiş idim bana öğretmeden ve işi arayıb anlamadan muhasebe ittiler geçen gün aynı kabâhati falan yaptığı hâlde inkâr idüb hiçbir mücâzât görmemiş idi demek ki askerde gemisini kurtaran kapudandır gözünü açmak lâzımdır.” diyebilür.

İşte bu hâlde hiçbir sebep yok iken bî-çâre ahlâksızlığa ve terbiyesizliğe sevk idilmiş olur ve husûsiyle zâbitine emniyet idemez.

Kabâhatlerin cümlesini cezâsız bırakmak afv değil ihmâl ve gevşeklik olacağından ancak şâyân-ı afv olanlarını bölüb tefrîk itmeli ve bu vechile tashîh ve tehzîb-i ahlâk için afvdan istifâde eylemelidir (orijinal sayfa 96).

Mükâfât İzinleri:

Efrâddan kendisine zahmet virerek îfâ-yı vezâ'if idenler ve her hâlde hüsn-ü ahlâk gösterenler haklarında ufak ufak mükâfâtlarda bulunulabilir. Ez-cümle böyle bir nefere bir izin verilir ve sabahtan akşama kadar münâsib mahâllerde gezüb gözü gönlü açılıb kışlaya avdet ider ise şevk ve gayreti artar ve akrânının nazar ve imtisâlini celb ider fakat bu izin kendisinin talebi vâki' olmadan verilmeli ve gayret ve hüsn-ü hâline mükâfâten me'zûniyet verilmiş olduğu dahî bölükce i'lân kılınmalıdır. Böyle bir mu'âmelenin hüsn-ü te'sîr eylediği mücerrebdir.

Ta'lim Mu'âfiyetleri:

Tashîh ve tehzîb-i ahlâk büyük büyük külfetli ve mesârifli şeylerle değildir. Âdî ve sâde ve basit usûl ve yollarla olabilebilir. Bir neferin ta'lîmden afvı tekâmül bölük efrâdının ta'lîm hakkında dikkat ve gayretlerini celb idebilir. Meselâ iki sâ'at imtidâd itmek üzere ta'lîme çıkılmış iken yarım sâ'at ta'lîm ve hareket esnâsında himmet ve gayret ve husûsiyle mehâreti yüzbaşının (orijinal sayfa 97) gözüne ilişmiş olan bir neferi yüzbaşı ta'lîmden afv ider ve bölüğüne dahî ifâdât-ı âtîde bulunur ise hüsn-ü te'sîr istihsâl idebilir: “Bölük dur!”,”Râhat!” Amasyalı Hüseyin on hatve ilerü çık! Askerler! Görüyorsunuz? Amasyalı Hüseyin ne kadar terlemişdir uzakta değil gözünüzün önündedir. İçinizde terlemek şöyle dursun sırtı nemlenmeyenler dahî görülmektedir. Hüseyin ise ziyâde gayret ittiğinden ve zahmete bakmayarak harekât-ı ta'lîmiyyeyi cidden ve husûsiyle bir düşmanla pençeleşircesine icrâ eylediğinden yarım sâ'at zarfında teri elbisesinden dışarı çıktı. Geçen gün okumak ve yazmak derslerini imtihân eylediğim zaman pek güzel cevâblar vermiş idi. Bugünkü ta'lîmde dahî en ziyâde gayret ve mehâret ibrâz iden Hüseyin'dir. Böyle gayretli ve dikkatli bir neferin yarım sâ'atlık bir ta'lîmi gevşek ve dikkatsiz olanların iki sâ'atlık ta'lîmlerinden daha hayırlı ve fâ'idelidir. Binâ'en-aleyh kendisini ta'lîmden afv idiyorum. “Aferin! Haydi gitistirâhat et!” diyüb ba'de ta'lîmin alet tarafına devâm ider (orijinal sayfa 98).

FASIL 3 SÛ-İ AHLÂK

Bu fasılda sû-i ahlâktan ma‘dûd olan şeylerin başlıcalarından ber-vech-i âtî bahs ideceğiz.

Fakat bunları tafsilât ve îzâhât virerek yazmak istemedik çünkü fenâlığın envâ‘-ı muhtelifesinden bahs itmek ve husûsiyle onların uzun uzadıya beyânına girişmek nev‘imen onları efrâdın zihinlerine doldurmak ve akıllarına getirmek gibi olacağından pek muhtasar yazılması kâfi add edilmiştir.

Tedrisâtta dahî hüsn-i ahlâktan ma‘dûd olanlar kadar berikilerin inceden inceye anlatılmasına lüzûm yokdur. Zâten ezhân-ı beşeriyye fenâlığın neden ibâret olduğunu pek güzel bilür ve ta‘yîn ider. Ancak fenâlıktan kaçınmak ciheti nefse güc geleceğinden efrâda yalnız bu husûsda delâlet ve vesâtet itmek ve onları iyiliğe sevk itmek zâbitânın vezâ‘if-i mühimmelerindendir (orijinal sayfa 99).

Yalancılık ve Nâmûssuzluk:

Yalan söylemek fenâlıkların başıdır. Yalan söyleyenler bi'z-zarûre nâmûslu sayılamazlar.

Yalan söyleyenlerin ve kusûr ve kabâhatlerini ketm ve setre çalışanların kabahati bi'l-ittizâm icrâ ve îfâ itmiş olduklarına ve fırsat zuhûrunda daha büyük fenâlık ve yolsuzluklara cür‘et ve cesâret ideceklerine hükm itmek iktizâ ider. Bi'l-akis kusûr ve kabâhatlerini doğruca ikrâr ve i‘tirâf idenlerin sehven veyâ cehlen yapmış oldukları istidlâl olunur.

Sû-i Ahlâk Sâhibi Olanların Fikr ve Hâlleri:

Efkâr-ı fâside sahibi olanlar mâfevklerine yalnız cezâ korkusuyla merbût olduklarından bir ri'âyet ve itâ'at-ı kalbiyyede bulunmazlar ve onları sevmezler. Verilen emirleri foyayı meydâna virmeyecek kadar ma'a'l-kerâha ve üstünkörü icrâ iderler. Me'mûrîn-i hükûmet ve ulemâ ve meşâyih haklarında ihtirâmât-ı lâzımeyi îfâ itmedikten başka onlara bed mu'âmelede bulunmaya cür'et itmek isterler. Ve kendi arkadaşları (orijinal sayfa 100) hakkında dahî dâ'imâ gaddârâne mu'âmelede bulunurlar. Hidemât ve mezâhim-i askeriyyeden kendilerine â'id olanlarını fırsat düşdüğe üzerlerinden atmak ve arkadaşlarına tahmîl eylemek arzûsunda bulunurlar.

Firâr ve Netâyici:

Fenâ askerler hizmet-i mukaddese-i askeriyyeden lezzet alamadıklarından hizmet-i askeriyye müddetini kendilerine bir cezâ ve mahbûsiyet zamânı add iderler. Ve binâ'en aleyh askerlikden pek ziyâde sıkılırlar. Ve firâr gibi bir büyük fenâlığa cür'et iderler. Firâr gibi bir âr ve mezellet-i şahsiyyelerini ve nefslerini türlü türlü muhâtaralara uğratur. Yakalarını kavânîn ve nizâmât-ı adliyye-i hükûmetden kurtaramayacaklarını ve ihtiyârlık zamânlarında beyaz sakallarıyla evlâdları mesâbesinde bulunacak genc askerlerle berâber yeniden îfâ-yı hizmete icbâr idileceklerini hiss idemezler. Cürm-i firârın dînen ne kadar mekrûh olduğunu fehm ve idrâk itmezler firâr idenler memleketlerinde barınamazlar. Ötede berüde serserilik etmeye mecbûr olurlar in'âm ve eltâf-ı ilahiyye ve devletden müstefîd ve mütena'im olamazlar. Âkıbet-i dünya ve âhiretleri sefâlet ve azâbla geçer. Nedâmet fâ'ide vermez (orijinal sayfa 101).

Elbise ve Eslaha ve At ve Eşyâ-yı Askeriyye Hakkında Fikir ve Mu'âmele:

Efkâr-ı mazarrayı kendilerine lâıyk görenler elbiselerini yırtarlar vaktinden evvel eskitirler kıyâfet-i askeriyeyi muhâfaza itmezler silâhlarını paslandururlar ve kırarlar dilsiz ve bî-çâre atlarına güzel bakmazlar (Hayvânlar ahırda kuşanub altlarını pislememek için su içirmeyen hâ'inler görülmüşdür.).

Ale'l-umûm âlât ve eşyâ-yı harbiyye ve askeriyeyi fenâ kullanurlar vaktinden ve mî'âdından evvel ifnâ iderek hazine-i devleti ve beytü'l-mâl-i müslimîni mutazarrır iderler bu hasârât ve ziyânların umûm meyânında kendilerine dahî â'id ve râci' olacağını hiss ve idrâk itmezler.

Cimrilik, Müsriflik, Borc, Sirkat:

Sû-i ahlâk sâhibi olanlar nâmûs ve haysiyyet-i askeriyelerini muhâfaza uğrunda pâra sarf itmezler cimri olurlar. Bir takımında eline geçen paraları şerî'at ve nizâma mugayir uygunsuz (orijinal sayfa 102) ve muzır şeylere sarf iderek müsriflik iderler. Paraları kifâyet idemeyince türlü türlü yalanlar söyleyüb öteden beriden borc iderler. Memleketlerine yalan sözler yazub para celbine çalışurlar. Sirkat gibi nâmûssuzluklara cür'et iderek dünya ve âhirette yüzleri kara olur. Arkadaşlarının nefret-i meşrû'alarına hedef olurlar.

Ta‘lîmlere ve Vezâ’if ve Hidemâta Dikkatsizlik:

Ta‘lîmlere derslere tahâret ve nezâfete ve sâ’ireye müte‘allik her nev‘ hidemâta ehemmiyet vermeyenlerin terbiye-i şahsiyyeleri fenâdır. İ‘tikadât-ı dîniyyelerinin za‘îf olduğu dahî istidlâl idilür.

Vazife-i askeriyyenin hakkıyla ve kemâliyle îfâsı farzdır her türlü ta‘lîmleri lâyıkiyla öğrenmeyenler düşmana karşı bir şey yapamayacaklarından vakt-i hazarîde hazine-i devletin ihtiyâr itmiş olduğu mesârifle harbe hazırlanmamış olan askerlerin hâ’in-i dîn ve devlet add olunmaları zarurîdir.

Âdâbı Muhâfaza İtmemek:

Vakt-i hazarîde fesini ve kalpağını bir tarafa indirüb bir elinde siğara (orijinal sayfa 103) olduğu hâlde göğsünü gererek sokakda gezen askerler kendilerinde terbiye ve liyâkat mevcûd olmadığını bi'z-zât i‘lân itmiş olurlar. Husûsiyle göğsü açık ve eli cebinde olur ve belinde bulunan kılıcı yere bırakmış sürüklemekte bulunur ise terbiyesizlik hadd-ı gâyeye varmış dimekdir.

Vakt-i harbde düşman yaralularını öldürmek üserâyı rencîde itmek muvâfık-ı şân-ı hükûmet ve maslahat olmadığından böyle hareketlerde bulunanlar terbiyesiz add olunurlar.

İşret itmek cenâb-ı hakkın ihsân eylemiş olduğu ni‘met-i akl ve edebi izâleye vesîle aramaktan ibâretidir. İnsân bir kere sarhoş olduktan sonra edeb, hayâ, nâmûs, korku, mulâhaza hissiyâtının cümlesini gâ’ib ider. Birçok cürüm ve cinâyetleri îkâ‘ idenlerin sarhoşluk esnâsında ef‘âl-i mezkûreyi icrâ eyledikleri görülmektedir.

Kûmar oynamakla insânların iktisâb-ı servet eylemeleri mümkün olsa idi ondan daha sâde ve daha kolay bir san‘at olamayacağından tekâmül insânların kumar oynamakla istihsâl-i ma‘îşet eylemeleri iktizâ ider idi ki o hâlde me’külât ve sâ’ir ihtiyâcâtı kim

tedârik ider idi? Kûmar oynayanlardan levâzım-ı ma'îşetini lâyıkiyla tedârik iden olmadığı gibi onlar dâ'imâ büyük bir sefâlet ve perişanlığa düçâr olmakda ve âkibet dilenmektedirler (orijinal sayfa 104).

Müdâhene insânlara yakışmaz askerlere hiç yakışmaz asker mâfevkine ri'âyet ve itâ'at-ı meşrû'ada bulunduktan sonra daha ziyâde temelluk vetelezzüde bulunacak olur ise nâmûs-ı askerîyi ihlâl itmiş olur müdâhinler de nâmûs-ı askerî mevcûd olmadığı gibi müdâheneyi kabûl idenlerde dahî fazîlet-i insâniyye ve askeriyye aramak boşdur.

Müzevvirlik dahî ef'âl-i mezmûmadan birisidir. İnsânlar ekseriyâ birbirlerinin aleyhinde söz söylerler arkadan arkaya yalan gerçek yollu yolsuz söz söyleyenlerin fâ'ide-i edeb ve insâniyyetden çıktıkları şübhesizdir bu gibi söylenen sözleri nakl iderek insânları birbirlerinden soğutmak müzevvirlik olub bu hâl şikâk ve nifâka sebep olduğundan denâ'etdir. Söylenmiş ve olmuş yolsuzlukların nakline denâ'etdir diyoruz.

Şâyet hiç asl ve esâsı olmayan şeyleri kendisi uydurub îkâ'-ı fitne ider ise buna ne demelidir?! Buna da iftirâ diyeceğiz fakat pek büyük alçaklıktır!..

Aklı başında olanlar müzevvirlerin ihbâr ve teheyyüclerine kulak asmazlar onları hüsn-ü kabûl itmezler müzevvirlerin sözlerine i'timâd iden adamların yâ mâ'il-i şerr veyâhûd ahmak olmaları lâzım gelür (orijinal sayfa 105).

Askerler müzevvirlik itmemeli ve müzevvir sözüne dahî i'tibâr eylememelidir. Ma'ayyibâtın i'lân ve işâ'ası şer'en bile mekrûh ve menfûrdur.

Rüşvet takdîm itmek müstahak olmadığı bir rütbe ve menfa'atı almak maksadından başka bir şeyle haml olunamaz bu da sû-i ahlâkdandır. Rüşveti kabûl iden takdîm idenden daha denîdir.

İtâ'atsizlik:

İtâ'atsizlik sû'-i ahlâkın en büyüğüdür. itâ'atin kalkması dîn ve devletin mahvını mûcib olacağından itâ'atsiz olan askerlere ne kadar fenâ nazarla bakılsa yeri vardır. İtâ'atsizlik yalnız zâta â'id bir fenâlık olmayub umûma müte'allik olan nizâm ve intizâm-ı dîn ve devleti muhill olduğundan hiçbir cinâyete benzemez. Her cinâyetden dahâ büyük bir cinâyettir.

Mugayir-i Şer' ve Nizâm Hareket İdenler:

Şer'-i Şerîf'e ve nizâmât-ı devlete mugayir hâl ve harekette bulunanlar dâ'imâ bir korku ve azâb-ı kalbî içinde bulunurlar. Yapmış oldukları fenâlığı etrâfdan görüb görmediklerine ve anlayub anlamadıklarına vâkıf (orijinal sayfa 106) olmadıklarından dâ'imî bir şübhede kalurlar. Sâ'irlerinin sözlerini kendi kabâhatlerine müte'allik bir imâ ve işâret zann iderek mahcûb ve müte'ezzî olurlar elhâsıl fenâlıkda bulunmuş olanların fenâlıkları zâhire çıkub mu'âmele-i şer'iyeye ve kanûniyye tahtına alınmamış olsalar bile bir azâb-ı derunî onlara mücâzât makâmına geçecektir.

Bundan başka ahlâksız askerler tabî'î peyderpey görülecek ve anlaşılacak kabâhatleri üzerine tevbîh tekdîr ve terhîb derecelerinde cezâlar göreceklerdir akrânları kendilerinden nefret iderler.

Mâfevklerinin emniyetini kazanamadıklarından terfî' ve tefeyyüzden mahrûm olurlar. Müddet-i hizmet-i askeriyyeleri bir mücâzât ve menfâ gibi geçer kalb ferâhlığıyla bir nefes alamazlar.

FASIL 4
SÛ-İ AHLÂK'IN DEF'İ ÇÂRELERİ:

Mulâhazât-ı Umûmiyye:

Sû-i ahlâkın def'i husûsunda evvel-be-evvel herkesin aklına sert ve (orijinal sayfa 107) şiddetli cezâların geleceği şübhesizdir. Fakat vakti gelmeden ve tamâmıyla cezâyâ çarpılmaya mecbûriyet hâsıl olmadan şiddetli cezâların icrâsı ekseriyâ efrâd-ı askeriyeyi yıldıracağından ve kuvve-i ma'neviyyeyi ihlâl ve mâfevke emniyeti izâle ideceğinden sabr ve sükûneti ve insâfı elden bırakmamak elzemdir. Âlemde hadd-ı i'tidâl gibi bir fazîlet olamayacağından gevşeklik ile şiddetin hadd-i vâsatını bulmak îcâb ider.

Efrâdın husûsiyle acemi neferlerin ilk kusûr ve hatalarını tashîh cihetlerinde işi dîvân-ı harbe düşürmeksizin icrâsı kâbil olan ba'zı küçük çareler vardır ki bunların hüsn-i tatbîk ve tefhîminde güzel netîceler istihsâl olunabileceği tecâriple müsbettir.

Husûsî Ders:

Bir nefer bir kabâhat ider ise ibtidâları o kabâhatin hakîkaten kabâhat olduğunda neferi iknâ' itmek ve bir dahâ o kabâhati ve onun gibi diğeri bir kabâhati yapmamak üzere tashîh-i fikre medâr olmak için bir husûsî ders virmek veyâhûd virdirmek fâ'ideli olabilir. Meselâ bir acemî nefer mâfevkine resm-i temennâ itmemiş ise o nefere bir onbaşı veyâhûd çavuş vâsıtasıyla husûsî olarak bir ders verdirilmelidir (orijinal sayfa 108).

Bu dersi bi'l-farz çâr-yek sâ'at kadar imtidâd itmek ve neferin mâfevkine resm-i temennâ etmesinin lüzûmu mufassılan şerh ve îzâh idilmeli ve bunun hilâfında hareket olunur ve bu hâl tekerrür ider ise netîcesi itâ'atsizlik olacağından ve sâ'ireden bahs olunmak üzere tertîb ve i'tâ olunur. Bu ders esâsen bir nasîhat-ı pederâne ve

biraderânededen ibâret olacağı için neferin uruk-u hamîyyet ve gayreti teheyyüc idilmeli ve terbiyenin kendisine fâ'ideli olacağı aklının alabileceği delâ'il-i akliyye ve tabî'yye ile isbât olunmalıdır.

Husûsî Tekdîr:

Hatası husûsî derslerle tashîh edilmiş iken yine kabâhat iden bir neferin husûsî tekdîri lâzım gelür. Bu tekdîri dahî bi'z-zât yüzbaşı icrâ ider yâhûd takım zâbitine veyâhûd bir küçük zâbite ihâle eyler. Bunda tekdîri lâzım gelen nefer bir mâfevki refâkatiyle zâbitin huzûruna celb edilerek “Çocuk sen birkaç def'adır elbisen sökük ve düğmelerin eksik ve kopuk olarak ta'lîme çıkıyorsun! Bunun için sana iki üç def'adır husûsî ders dahî verilmiş idi halbûki yine bu kabâhat ve hatayı tekrâr idiyorsun! İyi anlamalısın ki bu (orijinal sayfa 109) hâlde devâm idecek olur isen akrân ve emsâlin meyânında mahcûb idilürsün ve hidmet-i askeriyye esnâsında daha ziyâde müşkilât ve mücâzâtlara uğrarsun seni âcı cezâlardan vikâye itmek ârzûsuyla bu hâl ve hareketi terk etmeni sana tenbîh iderim. Bir daha böyle bir kusûrda bulunmamalısın” zemîninde bir cânlıca ihtârdan ibâret olacaktır.

Bölük Müctemi' İken Tekdîrler:

Husûsî ders ve husûsî tekdîrlerden sonra ıslâh-ı hâl etmeyenlere şümûlî olmak üzere bölük müctemi' iken tekdîrler icrâ olunabilür. Bunda dahî evvelen kabâhat sâhibi olan neferin ismi umûm meyânında i'lân olunmayarak:

“Askerler ba'zılarınız verilen emirleri ve gösterilen fâ'ideli usûl ve yolları tutmayarak kusûrlarını tekrâr itmektedirler. Ez-cümle içinizden birisi sökük elbise ve noksan düğme ile ta'lîme çıkmayı âdet edinmişdir kendisine nesâyih-i pederâne ve biraderânedede bulunduğu hâlde mesleğini tebdîl itmiyor. O nefer kim ise kendi kabâhatini bilür. İyi bilin ki bu kabâhat tekrâr ider ve bundan sonra ıslâh-ı hâl itmez ise

umûm bölük muvâcehesinde ismi ve terbiyesizliği i'lân edilerek içinizde (orijinal sayfa 110) mahcûb idilecektir bölük içinde akrânına karşı kabâhatini i'lân ettirmek haylice ağır ve haysiyyete dokunur bir mu'âmele olacağını kendisi düşünmeli de artık bu hâlimden vâz geçmelidir." me'âlinde bir ihtârla sâhib-i kabâhat tehdîd idilür. Bu hâlde bölük efrâdı sâhib-i kabâhati bilemezler ise de kendisi söz ve ihtâr ve tehdîdin kendisine â'id olduğunu bilür ve anlar.

Eğer aynı nefer aynı kabâhati tekrâr ider ise bu def'a bölük müctemi' iken ism ve kabâhati tasrîh idilerek tekdîr idilür:

"Askerler! Üçüncü takımda Niğdeli Mustafa kıyâfet-i askeriyyeden dolayı tekrâr-be-tekrâr ders ve tekdîrlere uğramış iken yine ıslâh-ı meslek itmedi. Terbiye-i askeriyyeyi kabûl itmek istemiyor gibi görünmektedir.

Verilen tenbihâtı icrâ itmemek ve kabâhatleri tekrâr itmek ilerüde dahî dîn ve devlete hüsn-i hizmet ibrâz idebilecek bir hâlde iyi bir asker olamayacağını hâtıra getirmektedir. Bunu muvâcehe-i gözde i'lândan maksad umûmunuz içinde kendisini mahcûb itmek ve bu sûretle âdet edinmiş olduğu hatalı hâlimden vâz geçirmekten ibâretidir. Bir neferin bu kadar akrân ve emsâlleri arasında kabâhati i'lân olunur ise hiss-i nâmûsu var ise mahcûb olacağı tabî'îdir.

Bu yolda kendisini terbiyesizlikle i'lân ettirmekten ictinâb itmiş olsa idi (orijinal sayfa 111) hakkında daha fâ'ideli olur idi. Böyle terbiye almaz arkadaşlarınızı doğru yola koymak için hepiniz himmet ve mu'âvenetde bulunmalısınız." me'âlinde şedîd bir tekdîr umûmî icrâ olunur.

Ders Zamanında Ayakda Durdurmak:

Ders zamanında hatası tekerrür itmiş ve dikkatsizliği zâhir olmuş bir nefer ayakda durdurularak mücâzât idülür:

"Askerler! Geçen gün ders esnâsında Ankaralı Ali uyuklamakta ve dersi dinlememekte idi. Aranızda kendisini mahcûb itmemek için husûsî olarak kendisine

tenbîh ettirilmişdi. Şimdi dahî uyukladı ve dersi dinlemedi. (Ali! Kalk! Ders nihâyetine kadar ayakda dur!) oturarak verilen dersi dinlemeyen ayakda dinler dikkatsizlik ve gayretsizlik insânı her zamân mahcûb ider. Dikkatsiz ve gayretsiz olmamanızı kemâl-i ehemmiyyetle tavsiye ve tenbîh iderim” kılıklı bir ifâde-i umûmiyyede bulunularak yine derse devâm olunur.

Mücâzât Ta‘lîmi:

Ta‘lîmlerde dikkatsizlikleri tekerrür idenlere mücâzât ta‘lîmi yaptırılır (orijinal sayfa 112). Bi'l-farz ta‘lîm müddeti bir buçuk sâ‘at olduğu hâlde umûm efrâdın ta‘lîmi paydos idildikten sonra mücâzât ta‘lîmi yaptırılması iktizâ idenlerden bir kıt‘a teşkîl edilerek yarım sâ‘at daha ta‘lîm yaptırılır.

Bunların bu fazla ta‘lîmleri bi'l-cümle akrân ve emsâlleri taraflarından görüleceğinden kendileri mahcûb olurlar. Ve akrân ve emsâlleri ise bunlardan ibret alurlar. Ve öyle bir cezâyâ uğramamaya ve mahcûb olmamaya gayret iderler.

İzinden Memnû‘iyyet:

Hâl ve etvârında yolsuzluk olanlar kışladan hârice çıkmaktan men‘ idilerek cezâlandırılabilir. Meselâ evvelce me‘zûn bulunub kışlaya avdet için ta‘yîn edilmiş olan sâ‘atde kışlaya gelmeyen bir nefer îcâbına göre birkaç hafta kışladan hârice çıkarılmaz ve bu hâl ve kabâhati ve buna binâ’en ne kadar kışlada bırakıldığı bölükde i‘lân idilür.

Terfî'den Mahrûmiyyet:

Hüsn-ü ahlâk sâhibi olmayanlar ve vezâ'if-i askeriyelerinde gayret ve sadâkat (orijinal sayfa 113) ve itâ'at göstermeyenler onbaşı ve çâvuş olmakdan mahrûm kalmalıdır. Tehzîb-i ahlâk itmedikçe terfî'den mahrûm olacakları kendilerine beyân olunmalıdır.

Bu fasılda zikr olunan ufak cezâlar cezâ kanûn-nâme-i hümayûnunda mevcûd olan cezâlara mikyas değildir. Hakîkatte bunlar cezâ add olunamazlar. Yalnız nasîhate bir şiddet vermekden ibâretidir. Ve bu gibi haffif tashîh ve tenkîdler ise ufak tefek hatalara karşı olub kabâhatler büyük olur ise tabî'î cezâ kanûn-nâme-i hümayûnunda irâ'e olunan cezâlara mürâca'at olunur.

Kanûnen Mücâzâtlar:

Kanûnen tahdîd ve ta'yîn itdiği ağır ve şiddetli cezâlarla lüzûm-ı kat'iyye hâlinde efrâd cezâlandırılır ise de bu yolda cezâ itmekde bir gûne haksızlığa mahal kalmamak için evvelce cezâ kanûn-nâmesi tadrîs ve tefhîm edilmiş olmalıdır.

Divân-ı harb kararına hâcet kalmaksızın rütbe-i muhtelifenin habs ve darb cezâlarındaki derece-i me'zûniyyetleri cezâ kanûnnâmesinde tasrîh edilmiştir. Divân-ı harbde istintâk edilmeleri lâzım gelenlerin ba-jurnal cins-i vukû'atları büyük ümerâya arz idilmelidir.

Rütbeli efrâddan mûcib mücâzât-ı ef'âli i'tiyâd idenlerin ref'-i rütbeleri dahî bir cezâ-yı haffifden ibâret olduğu kanûnnâmede tasrîh buyrulmuş olduğundan (orijinal sayfa 114) ve ref'-i rütbe efrâda büyük bir ibret vermekde bulunduğundan hîn-i hâcetde bu yolda dahî cezâ tertibi mûcib-i ibret ve dehşet olur.

Gerek cezâ kanûn-nâme-i hümayûnu ahkâmıyla ve gerekse ondan evvel savr-ı muhtelif ile icrâ olunan cezâlara dâ'ir bölükte bir defter tutulub efrâdın cins-i

kabâhatleri beher kabâhate ayrılan cezâyı kayd ve hıfz itmelidir. Bu yolda bir kayd tutulmayacak olur ise efrâdın hüsn-ü ahlâk sâhibi olanlarıyla kabâhatli ve vuku'âtlı bulnanları lâyıkiyle tefrîk idilemez ve belkide bir haksızlık vukû'a gelebilir.

Cezâların Sûret-i İcrâları:

Büyücek ve husûsiyle dîvân-ı harb kararıyla icrâsı lâzım gelen cezâların sûret-i icrâ ve i'lânları dahî efrâd üzerine bir te'sîr hâsıl ider.

Darb ve habs cezâlarının teblîğ ve icrâsı müttehemîn mensûb olduğu kıt'anın ictimâ'ı esnâsında vakt ve hâle münâsib bir nutuk ve nasîhatle i'lân olunmalıdır. Farzâ nevbet mahallinde uyumuş bulunan bir neferin beyânnâmesi muvâcehe-i asâkirde okunduktan ve meselâ cezâ kanûnnâme-i hümâyûnunun doksanıncı mâddesinin fıkra-ı sâni'si olan esnâ-yı muhârebenin seferberlik hâli mûcibince kırk değnek darb olunacak ise usûlen ol kadar değnek dahî darb olunduktan sonra yüzbaşı tarafından (orijinal sayfa 115):

“Askerler falanca nefer nevbet mahallinde uyumuşdur. Biz düşmana karşıyürümekteyiz. Şimdi terbiye zamânı değildir. Vakt-i hizada öğrenilmiş olan terbiye-i askeriyyenin kemâl-i himmet ve ehemmiyyetle tatbîk ve icrâsı elzem olan seferberlik hâlindeyiz. Düşmana bir günlük yolumuz kalmışdır. Yarın düşman karşısında bulunacağız üzerinde hareket etmekte olduğumuz yollar muhâtaradadır hâlî değildir. Gündüz yürürken ve gece dahî ikâmet esnâsında emniyyet ve muhâfaza hatları ya'nî pîşdâr ve karakollar tertîb ve ihrâc idiyoruz. Şu darb cezâsı gören nefer bu gece ilerü karakolda ve hem de en ilerüde en mühim olan ve düşman ile aramızda bulunan şu karşuki sarp arâzîden ovaya inmekde olan yola bakmak üzere konmuş idi orada uyumuş. Neferlerimiz böyle kayıtsız olur ve karakollarda uyurlar ise düşman baskınlarına karşı ne yapabilirüz?!

Fırkamızın içerisine bir kere intizâmlı bir düşman müfrezesi girdikten sonra biz toplanub mukâbele idinceye kadar iş işden geçer ma'âzallah büyük bir bozgunluğa sebebiyet verir.

Gündüz yol yürüdük. Cümlemiz yorulduk. Hepimiz uykuya muhtâc idik. Hepimiz yatalım da uyuyalım mı?! Bir fenâlık olmamak ve terbiye-i hazariyenin derecesini anlayub bana emniyet gelmek için bu gece yalnız iki sâ'at uyudum (orijinal sayfa 116). Hâlbuki her nefere uyumak üzere dört sâ'at uyku müddeti isâbet ediyor idi. Her yerde nöbetçilerimizin uyumadıklarını ve vazîfelerini tamâmıyla ve güzel ifâ eylediklerini görerek memnûniyyet-i tâmme içinde dolaşmakta iken bu neferi uykuda buldum. Acâ'ib ki bulunduğu nokta en mühimdir beni büyük bir merâk ve dehşete ihâle etti.

Arkadaşlar! Biz daha düşmanla pençeleşmeye başlamadık! Levâzım-ı seferiyyemiz pek mükemmeldir. Daha şimdiden böyle yolsuzluklar ve kayıdsızlıklar zuhûr ider ise şâyân-ı ta'yîb oluruz. Bir nöbetcinin uyuması bir müfrezenin bozulmasını ve müfrezenin bozulması dahî bir fırkanın bozulmasını ve fırkanın bozulması ise ordunun mağlûbiyyetini intâc idebilir. Bunu size yeni söylemiyorum. Bir neferin uyuması ve ateş esnâsında korkaklık gösterüb yüz çevirmesi ma'âzallah pek büyük felâketlere sebebiyyet verir. Elhâsıl bir ordu bir neferin gayret ve ikdâmına kat'iiyen muhtâcdır.

Her nefer gayret ve ikdâmda bulunur ise umûm ordu gayretli ve muktedir dimekdir. Umûm ordu gayretli ve mehâretli olduğu hâlde yalnız bir nefer gayretsiz ve sebâtsiz olsa onun bile büyük bir mazarratı olabilir.

Seferberlik ve muhârebe hâllerindeki mücâzâtların pek şiddetli olduğu ve vakt-i hazarî cezâlarına hiç benzemediklerini evvelden beri söylemiş idim yine tekrâr iderim (orijinal sayfa 117). Kumandan Paşa hazretleri binbaşı efendiyi çağırmiş bu vuku'âta pek büyük te'essüf eylediğini ve bundan böyle buna mümâsil bir hâl vuku'âa gelür ise en şiddetli cezâları icrâ edeceğini söylemişdir.

Dîn ve devlete hidmet edecek zamândır son nefese kadar gayret ve sebât etmeye sizi da'vet iderim nâmûsumuzu lekedâr etmeyelim nâmûsla ölmek nâmûssuz yaşamaktan pek hayırlıdır. İnşâallahbir daha böyle bir hâl ve vuku'âta tesâdüf idilmez." me'âlinde bir nasîhat verilmelidir.

Mücâzât ve mükâfât esnâsında söylenen nutukların ve nasîhatlerin te'sîrleri ahvâl-i sâiredekilerinden dâ'imâ dahâ ziyâdedir. Binâ'en-aleyh bu hâl ve hasletden dahî tahzîb-i ahlâk husûsunda istifâdeye himmet olunmalıdır (orijinal sayfa 118).

FASIL 5

ASKER'DEN ÇIKTIK DAN SONRA

Mulâhazât-ı Umûmiyye:

Zâbitân'ın kendi arzûlarına muvâfık olarak istihdâm idemedikleri efrâdın tezkire alub ve def' olub memleketlerine gitmelerini arzû itmeleri büyük bir hatadır. Hüsn-i terbiyeleri bize mevdu' olan efrâd-ı şâhânenin ıslâh-ı ahlâk ve efkâr ve tevsî'-i ma'lumâtlarına son noktaya kadar (tezkire alub memleketlerine gidecekleri günde dahî) himmet ve ikdâmda bulunmak üzerimize farzdır.

Efrâd-ı asâkir-i şâhânedan husûsiyle hizmet-i askeriyyenin son senelerinde bulnanların askerden çıkdıktan sonraki hâl ve hareketlerine dâ'ir dahî ilkâ-yı efkâr-ı hasenede bulunmak pek münâsibdir.

Efrâd eğer zâbitlerine ma'nen merbût olarak terbiye-i mükemmele ihrâz etmişler ise zâbitlerinin her nev' nesâyihine i'timâd ve dikkat iderler. Bu dikkat ve i'timâddan menâfi'-i dîn ve devlet için istifâde itmekde her hâlde hâlî (orijinal sayfa 119) kalınmamalıdır.

Bir yüzbaşı bölüğüne ders verir iken istibdâl tezkiresi alacak efrâda hitâben memleketden ve memleket ahvâlinden ve memleketde usûl-i ma'îşetden ve orada dahî kavânîn-i devlete ri'âyetin fâ'idesinden beyân-ı fikr ve i'tâ-yı malûmâta başlar ise askerler husûsiyle eski askerler pek cân kulağıyla dinlemeye müsâra'at iderler. Fakat bu yolda idâre-i kelâm itmek ve bu husûsda onlara nasîhat vermek arzûsunda bulunacak zâbitler onların memleket ahvâlinden dahî haberdâr olmalıdır.

Böyle bir bahiste askerler kendi kalplerinden “bak zâbitimiz bizim memleket umûr ve husûsâtımızda dahî hüsn-i hâl ve hareketde bulunmamızı ve bir gûne fenâlîğa uğramamaklığımızı arzû idiyor demek ki yalnız bölüğünde bulunduğumuz zamân iş gördürmek için bizi düşünmüyor memleketimizi memleketde dahî iyiliğimizi düşünüyor sahiden bizi pederimizden ziyâde seviyor.” derler. Bunu dedirtmek mi yoksa

“zâbitler bizi kendi kumandaları altında bulunduğumuz zamân îcâb eden işi gördürmekden ve o işi görmek için bizi kandırmak ve aldatmaktan başka bir şey düşünmez ve bizim hâlimizi anlamazlar.” gibi onları efkâr-ı nefret ve adâvette terk ve def` eylemek mi daha iyüdür? (orijinal sayfa 120).

Onlar memlekete gittikten sonra yine askerdirler. Ve kendilerinden sonra dahî oğulları asker olacaktır. Hükûmete virgü vereceklerdir. Gerçi bunların hepsi kendi sa‘âdet ve selâmet-i dünyeviyye ve uhreviyyeleri için ise de hüsn-ü teşvîk ve hüsn-ü misâl olmak mümkün iken işin cebren olması daha fâ’idesiz ve gücdür.

Bundan mâ‘adâ zâbitin bu misilli nasâyihî istibdâl olacıklara hüsn-ü te’sîr hâsıl ettiği hâlde yeni gelmiş acemi efrâda karşı fâ’idesiz mi olacaktır? Acemiler dahî“Bak zâbitimiz askerliği öğretip memlekete gönderdiği askerlerin memleketde dahî eyülüklerini ve selâmetlerini düşünmekdedir. Demek ki biz de bu zâbitin taht-ı kumandasında bulunduğumuz zamân şübhesiz eyülüğümüzü arzû idecek ve nihâyet memlekete gitmek sıramız geldiği vakit bize dahî aynı nasîhatleri virüb gönderecektir öyle ise şimdiden hemân kendisine her husûsda i‘timâd idüb her söylediğini yapalım.” diyeceklerdir. Bizim maksadımız ve me’mûriyetimiz asâkir-i şâhâneyi pâdişâhımız efendimiz hazretlerine ve hidemât-ı şâhânelerine ısıdırmaktan ibâret olduğu için efrâdın bu yoldaki hissiyât-ı tabî‘îyyelerinden dahî bi'l-istifâde menâfi‘-i dîn ve devleti te’mîne devâm ve ikdâmda bulunmalıyız (orijinal sayfa 121).

Hemşehrîlerle Hüsn-i İmtizâc:

Askerlere hitâben:

Arkadaşlar!

Siz memleketden geldiğiniz zamân genc ve tecrübesiz idiniz ahvâl-i âlemi bilmiyordunuz şimdi sâye-i şâhânede askerlik öğrendiniz ve iyi ile fenâyı daha iyi tefrîk etmeye muktedir oldunuz. Her insân kendi cinslerine hüsn-ü mu‘âmele ider ise iş daha kolay ve yolunda gider.

İnsân sırasına göre kalben sevmediği bir adama dahi ri'âyet göstermek lâzım gelür. Hodbin olmamalıdır. Bakalım bizim sevmediğimiz ve hâlini fenâ add ettiğimiz adam bizi severmi ve hâlimizi beğenirmi. Bakalım bizim hâl ve hareketimiz onunkinden daha eyümüdür buralarını insâfla düşünelim. Yakında memlekete gideceksiniz işiniz birkaç sene evvel ayrılmış olduğunuz köylülerle olcaktır. Onlara karşı biz askere gittik birçok şey öğrendik siz bir şey bilmiyorsunuz hâlâ sersem sersem duruyorsunuz gibi mu'âmele gösterir ve öyle fikirde bulunur iseniz askerde hiçbir şey öğrenememiş olduğunuzu isbât etmiş olursunuz onlara küçük görünür ve (orijinal sayfa 122) kendilerine hüsn-ü mu'âmele ider iseniz işte o hâlde terbiye idilmiş olduğunuzu ve hakîkaten dîn ve devlete hizmet edebileceğinizi gösterirsiniz. Hemşehrîlerinizle hüsn-ü imtizâc ider iseniz vakt ve hâle göre onlar size mu'âvenetde bulunurlar.

Muhtâc bulunduğunuz zamânda onların mu'âvenetlerine nâ'il olmak için sırasına göre siz de onlara daha evvel mu'âvenette bulunmuş olmalısınız.

İhtiyât; Redîf; Müstahfız:

İstibdâl tezkiresinin hizmet-i askeriyyenin bitirilmiş olduğuna değil bi'l-akis usûl ve kavâ'id-i askeriyyenin öğrenilmiş olduğuna dâ'ir bir askerlik şehâdetnâmesi olduğu bâlâda beyân olunmuş idi. Bir nefer istibdâl tezkiresini alub sınıf-ı ihtiyâta ve ba'de redîfe ve daha sonra dahî müstahfıza nakl ider. Asâkir müstebidle bu sınıflarda bulundukca asker olub emr-i pâdişâhî sâdır olduğu anda silâhına tecemmu' edeceklerdir. Binâ'en-aleyh askerden çıkdıktan sonra dâ'imâ askerliği ve vazîfe-i mukaddese-i askeriyyeyi efrâd hâtırında tutub kendilerini asker tanımları farzdır (orijinal sayfa 123).

Bir San'ata İntisâb:

Askerden çıkdıktan sonra memlekete varılır varılmaz hemân bir san'ata bir işe yapışmak lâzımdır. Bir iş görmeden bir san'ata girmeden yaşamak münkün olamaz.

Dîne ırza nâmûsa mugayir hâllerden kaçınmak her hâlde şerî'ate nizâma muvafık bir yolda kazanç bulmakla olabilür. Memleketde tenbellik muhâtara ve sefâleti mûcib olur.

Bizim memâlikimizde en ziyâde revâcı olan san'at çift sürmektir. Çift sürmelidir. Her memlekette her kasaba ve nâhiye ve karyede oraya göre icrâsı mümkün ve mu'tâd san'atlar ve ticâretler vardır. Büyük bir ticârete girmeye muktedir olamayan küçüğünü yapmakdan kaçmamalıdır. İcrâ olunacak san'at şer' ve nizâma mugayir olmadıktan sonra neden ibâret olur ise olsun mûcib-i âr olamaz. Ticâretle azdan çok ve küçükden büyük şey hâsıl olduğu gibi kibr ve gurûr ve tenbellik netîcesi perişanlıktan ibâret olur.

Me'mûrîn ve Kavânîn-i Mülkiyye'ye İtâ'at:

Hidmet-i askeriyye zamânında nizâmât ve kavânîn-i askeriyyenin intizâmına alışmış (orijinal sayfa 124) bulunan askerler memleketlerinde dahî me'mûrîn-i mülkiyyeye karşı itâ'at ve ri'âyet-i kâmilede bulunmalıdırlar.

Kavânîn-i Mülkiyye ahâlinin mükellef oldukları virgüleri ta'yîn ve tahdîd etmiş olduğundan onlardan hâric kalmaya meyl itmek nâmûs ve haysiyyet sâhibi olanlara yakışmaz. Ahâlî virgü virmez ve me'mûrîn-i hükûmete itâ'at itmezler ise bunun netîcesi memâlikimizin harâbatını ve ırz ve nâmûsumuzun düşman ayakları altında kalmasını mûcib olacağı aşikârdır. Dâ'imâ dîn ve devlete sâdık ve muhibb kalmalıyız. Başka türlü sa'âdet ve necât kâbil olamaz.

Çocukların Terbiyesi:

İstibdâl tezkiresi alub memlekete gidecek efrâd takrîben yirmi beş yaşlarında bulunacaklarından bunların sünnet-i peygamberî üzere te'ehhül itmeleri ve dîn ve devletin bekâsı için elzem olan nüfus-ı müslimîni teksîre himmet eylemeleri hem dînen hem de aklen nâfi'dir. Bizim burada çocukların terbiyesi husûsunda asker arkadaşlara virmek ve öğretmek arzûsunda bulunacağımız fikr tıbbâ ve sıhhate müte'allik husûsâta â'id değildir.

Çünkü risâlemizin mübâhisi ahlâk ve efkâr-ı askeriyyeden ibâretdir (orijinal sayfa 125). Çocuk terbiyesi husûsunda dahî ahlâk ve efkâr-ı askeriyyenin sûret-i te'sîr ve isti'mâlinden bahs etmek arzûsundayız:

Biz mâdemki muhâfaza-ı ırz ve cân ve mâl ve nâmûsumuz için asker teşkîl-i istihdâmına dînen ve tabî'aten me'mûr ve mecbûr olduk ve kendimiz dahî vazîfe-i askeriyyeyi bi'z-zât hiss ve tasdîk ve îfâ eyledik. Bizim ihtiyâr ve harb ve darbe gayr-ı muktedir olacağımız bir zamânda dahî vazîfe-i mezkûrenin kimler tarafından îfâ ve icrâsı lâzım geleceğini tefekkür etmeye borçluyuz. Hem öyle borçluyuz ki yalnız tefekkür kifâyet etmeyeceğinden fi'liyyâtını dahî icrâ etmek lâzımdır.

Burada asıl maksadımız müddet-i hidmet-i askeriyyelerini hüsn-i sûretle ikmâl idüb memlekete gidecek arkadaşlara kendi çocukları haklarında icrâsı pek kolay ve pek sâde bir mes'eleyi tavsiye ve icrâsını menâfi'-i dîn ve devlet nâmına kendilerinden ricâ etmekden ibâretdir. Ricâsında bulunduğumuz husûsun icrâsı güc ve masraflı değildir. Binâ'en-aleyh insâfla düşünülür ise kabûl olunacağını ümîd ediyoruz. Sözümüz de şudur:

“Arkadaşlar memleketde çocuklarınızı mümkün olduğu kadar okutunuz okumak ve yazmanın ne kadar elzem ve fâ'ideli olduğunu bi'z-zât gördünüz ve (orijinal sayfa 126) tecrübe ettiniz. Siz hasbe'l-hâl ve hasbe'l-beşerriyye belki hidmet-i askeriyye esnâsında memnûn olmadığınız ba'zı hâlât ve vuku'âta tesâdüf eylemişsinizdir. Onlar cüz'ıyyât kabîlindedir. Onları hâtırdan çıkarub çocuklarınıza dîn ve devlete kemâl-i sadâkatle hidmet etmek için lâzım gelen fikirleri vermelisiniz. Çocukları ve gençleri

askerlikden ve mu‘âmelât-ı askeriyyeden ürkütecek ve korkutacak hiçbir söz ve fikr söylememelisiniz.

Bi'l-akîs sırası geldikçe ve münâsebet düşdükçe onları hizmet-i askeriyyeye heveslendirecek sözler ve vak‘alar bulub söyleyiniz. İşte ancak bu sûretle bizden sonra gelecek nesillerimizin ırz ve nâmûs ve cân ve mâllarını dahî muhâfazaya vâsıtâ-ı tedârik etmiş ve bırakmış bulunacağız.” görüyorsunuz ki bu husûsun îfâ ve tatbîki o kadar güc olmayacaktır (orijinal sayfa 127).

İNTİHÂ

SONUÇ

Devletlerin meydana gelmesini sağlayan milli kimlik bilincinin oluşmasında manevi miras son derece önemli bir yere sahiptir. Bu eserde, Türk toplumunun sahip olduğu ahlak anlayışı ve manevi mirası göz önünde bulundurularak bu manevi mirasın Türk askeri üzerindeki etkisi saptanmış ve bu etkinin sağlanması ve artırılmasına yönelik tavsiyelerde bulunulmuştur.

Günümüzde her ne kadar savaşları belirleyen şey yüksek teknolojiye sahip silahlar olsa da ordu içerisindeki ast-üst ilişkisinin sağlıklı bir şekilde sağlanması da son derece önemlidir. Disiplin ve itaat askerlik açısından her zaman önemli konulardır. Bu disiplin askerlere korku ve şiddetle sağlanacağı gibi iyi niyetle ve güzel ahlakla da sağlanabilir. Askerlerin korku ve şiddetle disiplin altına alınmaları pek sağlıklı değildir. Çünkü böyle bir ast-üst ilişkisi nefreti ve güvensizliği doğurur. Bunun sonucunda askerler vazifelerini sevmeyerek yaparlar. Askerleri güzel ahlaklı olmaya ve vazifelerini severek yapmaya yönlendirmek ise onların daha sağlam bir itaat duygusuna sahip olmalarını sağlar. Bu konuyla alakalı eserde pek çok güzel örnek verilerek disiplinin cezai yollarla değil güzel ahlakla daha kolay ve sağlam bir şekilde kurulacağı ve ast-üst ilişkisinde, zorlamadan çok kalpten gelen bir isteğin askerlerde oluşturulması halinde meydana gelecek itaat duygusunun daha sağlıklı ve kalıcı olacağı vurgulanmıştır.

Mehmet Şükrü ve Hurşit beylerin kaleme aldıkları bu güzide eserde yazıldığı tarihten bu güne bir asırdan fazla bir süre geçmiş olmasına rağmen askerlik mesleğinin daha çok manevi boyutuyla ilgili bilgi ve tavsiyelere yer verildiği için eserin taşıdığı mesaj geçerliliğini ve güncelliğini hala korumaktadır. Bu mesaj bütün ordu mensuplarının manevi terbiyeye sahip ve güzel ahlaklı kimseler olması gerektiğidir ki bu günümüzde de her orduda arzulanan bir vasıftır. Bu çağını aşan değerli eserin çeviri yazısının yapılmasıyla bir kez daha bu değerli bilgilerin gün yüzüne çıkarılması ve eserde askerlerin ahlaki eğitimlerine yön vermek maksadıyla yer verilen birçok tavsiyenin günümüzde de bölük komutanlarına, askeri okullardaki eğitimciler ve öğrencilere yol göstermesi ümit edilmiştir.

KAYNAKÇA

Abu-Manneh, Butrus (2010). “Tâlim ve Terbiye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.XXXIX, İstanbul. ss.515-531.

Ağırakça, Gülsüm Pehlivan (2013). *Mekteplerde Ahlâk Eğitim ve Öğretimi (1839-1923)*, Çamlıca Yayınları, İstanbul.

Aydın, Mehmet (1989). “Ahlâk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.II, İstanbul. ss.1-14.

Clausewitz, Carl von (1984). *Harp Üzerine/Carl von Clausewitz*; Çev. H. Fahri Çeliker, T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Ankara.

Çadırcı, Musa (2002). “Yenileşme Sürecinde Osmanlı Ordusu”, *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, C.XIII, Ankara. ss.805-821.

Çağan, Nazmi (1965). *Balkan Harbinde Edirne (1912-1913)*, Ankara.

Danışman, Zuhuri (1970). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, Zuhuri Danışman Yayınevi, C.II, İstanbul.

Danışmend, İsmail Hami (1972). *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Türkiye Yayınevi, C.IV, İstanbul.

Ekinci, Yusuf (2008). *Ahîlik*, Ankara.

Goltz, Colmar Freiherr von der (2013). *Millet-i Müselleha: (Ordu-Millet)*, Yayına Haz. İsmet Sarıbal, Çankırı Karatekin Üniversitesi Asya Stratejik Uygulama ve Araştırma Merkezi, Çankırı.

Gökalp, Ziya (2002). “Türklerde Ahlâk”, *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, C.III, Ankara. ss.283-289.

Güler, Ali ve Akgül, Suat ve Şimşek, Atilla (2007). *Türklük Bilgisi*, Türk Metal Sendikası Araştırma Bürosu, Ankara.

Güngör, Erol (1997). *Tarihte Türkler*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

İlhan, Suat (1990). *Atatürk ve Askerlik: Düşünce ve Uygulamaları*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.

İlhan, Suat (1999). *Türk Askerî Kültürünün Tarihî Gelişmesi: "Kutsal Ocak"*, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunun 700. Yılına Armağan, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

İnalçık, Halil (2014). *Devlet-i 'Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I: Klasik Dönem(1302-1606); Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 53. Basım, İstanbul.

İnan, Afet (1969). *Medenî Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları*, TTK Yayınları, Ankara.

Kafesoğlu, İbrahim (2005). *Türk Millî Kültürü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

Kazıcı, Ziya (1988). "Ahîlik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.I, İstanbul. ss.540-542.

Keklik, Nihat (1964). *Türkler'de Ahlâk ve Dünya Görüşü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

Kocabaş, Süleyman (1995). *Tarihte Âdil Türk İdaresi*, Vatan Yayınları, İstanbul.

Okur, İbrahim (2007). *Tarih Boyunca Türkler ve Avrupa, Avrupa Kimliği Nasıl Şekillendi*, Okursoy Kitapları, Yayın No: 6, Bursa.

Ögel, Bahaeddin (2001). *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.

Öztuna, Yılmaz (1969). *Türk Tarihinden Yapraklar*, M.E.B. Yayınları, Ankara.

Somçağ, Selim (2008). *Osmanlı ve Batı*, Bengi Yayınları, İstanbul.

Şibay, Halim Sabit (1997). "Cihâd", *İslam Ansiklopedisi*, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, C.III, Eskişehir. ss.164-171.

Terzi, Mustafa Zeki (2007). “Ordu”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.XXXIII, İstanbul. ss. 357-362.

Turan, Osman (1994). *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi: Türk Dünya Nizamının Milli, İslami ve İnsani Esasları*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.

Türk Harp Tarihi Derslerinde Adı Geçen Komutanlar (1983). Harp Akademileri Komutanlığı, İstanbul.

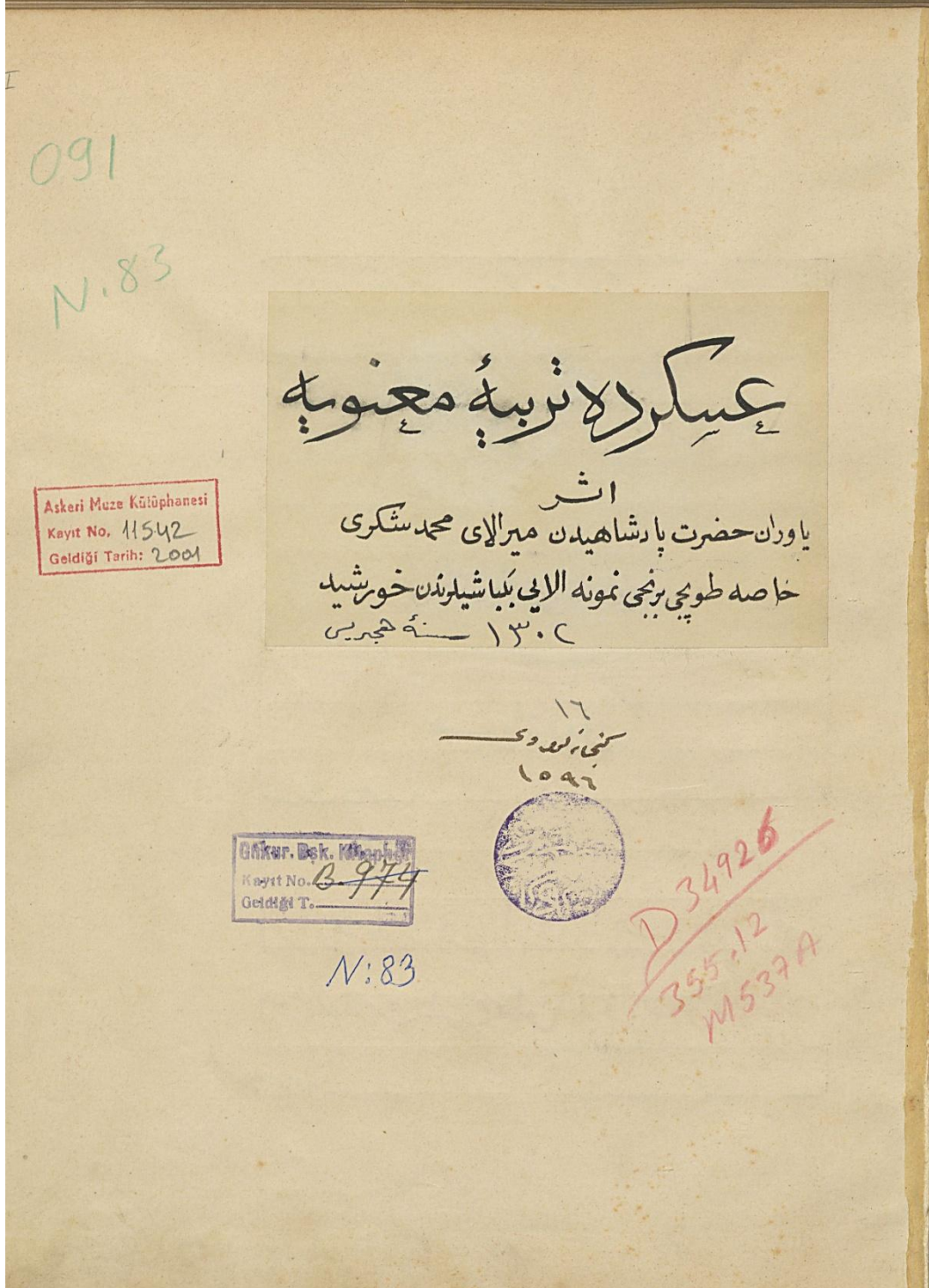
Vaux, Carra de (1978). “Ahlâk”, *İslam Ansiklopedisi*, M.E.B. Yayınları, C.I, İstanbul. ss.157-160.

Yaramış, Ahmet (2002). “Yeniçeri Ocağının Kaldırılması ve Yerine Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye'nin Kurulması”, *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, C.XII, Ankara. ss.697-702.

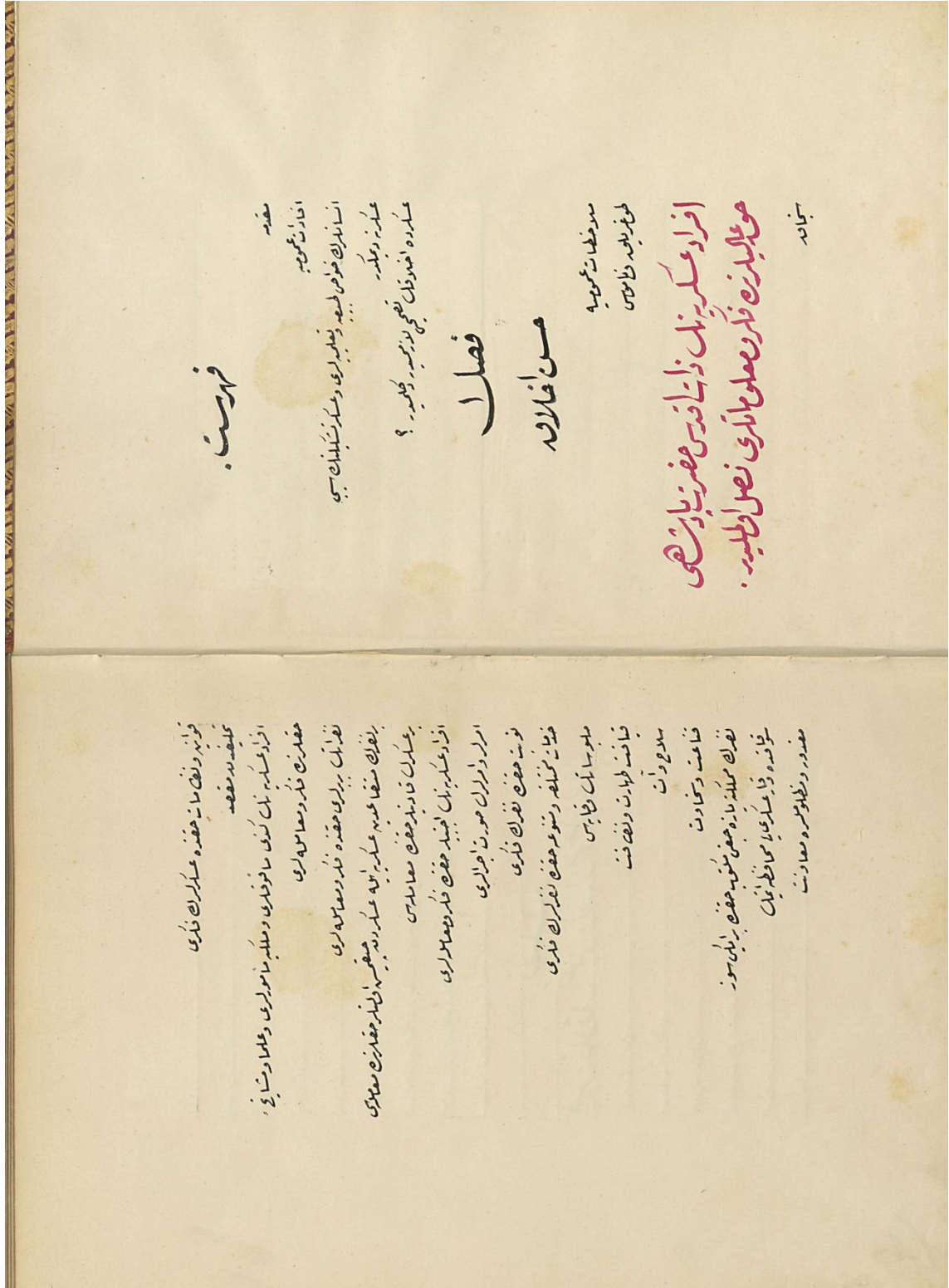
Yavuz, Nuri (2001). “Edirne Müdafii Mehmet Şükrü Paşa”, *T.C. Genelkurmay Başkanlığı Yedinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri-II (Savunulmayan Bildiriler): 1763-1938 Yılları Arasında Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Ordu ve Toplum*, ATASE Yayınları, Ankara. ss. 157-171.

EKLER

EK 1: "Askerde Terbiye-i Ma'nevîyye" adlı eserin iç kapağı

EK 2: Eserin "Fihrist" ve "Mukaddime" kısımları

جسارت
صله و بیرون نهادن از دانه
تعلیم
سخن بر لال
اسارت
الماعتف

صدیه خندیده و صحن و لیلک و موقیله
موقوفه شرع سرف و تقاسم بر هر کسند صدیه نه حسن انوار ؟
ایشان تقوی حق الویه مملکت کتاف

فصل ۲ حسن اخلاق و تعمیم و اصلاحی چاره بری

مدد موقوفه بر حق
سرف و تقاسم
افند و در سرف
تعلیم و تعمیم خود تقاسم چاره بری
صدیه صدیه از بار بیلکه « انزیه »
توضیح

تعلیم
طافات از دلی
تعلیم معانی فیکدی

فصل ۳

سؤالات

بدین تعلیم و نام من سرف
سؤالات خندیده و صحن و لیلک و موقیله
طاف و تقاسم
السرف و تقاسم و نام من سرف
همزیلی ، سرف و تقاسم ، سرف
تعلیم و وظائف و تقاسم و تقاسم
اولی معانی فیکدی
الماسرف

مغایبه سرف و تقاسم حکم بیل

فصل ۴ سؤالات و تعمیم چاره بری

صوفیوں کے تہذیب

مدونہ: علامہ محمد رفیع
 مضمون: درس
 مضمون: تہذیب
 بلوک: مکتبہ المدینہ کراچی
 درس: تاریخ اہل حق طہور و بزمہ
 عنوان: تہذیب
 از: علامہ محمد رفیع
 ترجمہ: علامہ محمد رفیع
 قانون: علامہ محمد رفیع
 حوالہ: صوفیوں کے تہذیب

فصلہ

علم و ہمدردی و صلہ

مدونہ: علامہ محمد رفیع
 مضمون: تہذیب
 مضمون: تہذیب
 بلوک: مکتبہ المدینہ کراچی
 درس: تاریخ اہل حق طہور و بزمہ
 عنوان: تہذیب
 از: علامہ محمد رفیع
 ترجمہ: علامہ محمد رفیع
 قانون: علامہ محمد رفیع
 حوالہ: صوفیوں کے تہذیب

مقدمه

دادش همشون نمتمه حقانیه جاهلتر فخرتیزیل ایله بصیرت مضاف
 ماده کومرینکده اولدندری شوقیات سایه سده اردوی شایها انیزیک
 رقیانته مدار اولمده باب جویده کند دیاقل وجود کلکلیس ده سالی
 جلیل عسکریه کین افعیل اولدده فرخه فریزیک تعجب و نه نسیا خدمتده اولدی
 اقل کیرینه یاریم ایچ جلیک ساره و سهولته العدمت کور کالر شکر بلک
 غیر موجوده .
 دولت قتلغله ندی عسکریه اشته عسکری فکری انفا ایللیک اجمیل اولدی
 یالری بار اولدده رده ناسی نظ ایللیک و فضائل رینه علوصاب ،
 صفیغ غیب ، حلافت ، شجاعت ، مصمت ، تقاضا و طیاره با
 کئی محاسبه خدمتده برده دهان یازده موجود بلک تعلیم و نه سالی
 کندولرینی بزورده لوصاف تعجب اولدی .
 مضافده موجود اولدده محاسبه خدمتی کلاهده رضن صیغاره رده
 کتمه و نه خواهده کیری اسکا تا کله زمان بزنی دعوت بیجوره .
 عجم انیزیک تیر لری صفتین یوز با سلیله بر لکله کلک اولدده بر
 یالری تریتمه و کیر لیک .
 اولدو با سالاندیزیک بزنده صبر تیرک . چونک تیریه بعضی صفتین

اندک تیر ایللیک اولدندری کالر برزده شایان طبعده اولدندری کس
 بویای کیشیا جانات رضن شایر اکلده . کدی عسکرتیرک احوصل
 و صیغای و کسای طبعی و تصدیق بولسان فکدیری کوز تیرک اولدنه اوللیک
 حجاب عکله تیرنی اساس کومرینده . دیرالیزیک کسین و عسکده
 تیریه بعضیغ ، قویورده .
 مضاف تیریه ساره تیریه اولدده مقدمه . تیریه بعضیغین اوللیکده عسکر
 شایده تیریه کیم ایللیک سبب و فرست کورینک لظامده
 مینقار . تیریه بعضیغین ممکن اولدده بر عسکر شایق دیر و دولتی
 موجب اولدده الک اوقاصده بر خصصی مده احوالده کیری طورین
 و صافق دولت مضاف اولدیله جلیک حالده قانوقیر اولدی .
 بزنده شایانه عماد و طیاره و دولتی قلمبا سوسن لیم دولتی اقلر اجمیل
 کهرزاده فرست بولور . کیم اکلر کیم سدیمین روس کورده قیله .
 عهد لکسج اردوی شایها تیره بولده فایده دیر و دولتی عسکریه
 بولدیله ده صیغای عسکریه کس بولدیله کیم دیرده و دهها عیالده دیر
 کورده مکر لزوم اولدیله رضن سلیت دیر .
 تیریه بعضیغین تیریه اسباب لکسج و کیم دیر . تیریه بعضیغین
 کلمبان بعضی صفتین موجب اولور . چولده صمد تیریه ممالک
 اولدده کهرتیر سده رضن السین شای سیریک کادری کدی کمالین

زیاده نظام ایدر . سده و البس هوجه زسانه طبا نوری
 تربیه معنویان فقدانی انزائم و مصارف زانج بی موصی اولور .
 الحاصل مقامات لشکره نیک خارجه الحاده کسب نرائت ایدر بلج
 شومعه بر اردو بیخ تربیه معنویان قیام اولدیفنده سده کتبه
 انسابه عسکرله عسکر لعل جهت معنویان دخی تدریس و ارائم
 اساس اولان بویارک منظره مقبولیت ذات حضرت خلد قیام اولور
 صنوف مختلفه بلو طرز تدریس اولور و عکانت عسکریه منتهای صنفیه
 توزیع ایدر ایسم مراد و مقاصد جمله جناب یار شهم موافقه بر حسن تأثیر
 حاصل ایدر فلک زین . خا صه بر عین نمونه طریقی الابی
 بیا شایسته
 باور ان ذات حقیر نا کتبه
 طویس نمونه الابی طعمن
 میرالدی

EK 3: Eserin bölüm başlıklarının yer aldığı sayfalar

فصل اول صداقت

ملاحظات عمومیہ :

برعکس نفس اولور و نه های و سئلده بولور ایه صه اصدقه صاهس
عداوتیه بولور بوسئلده بی فراده نفس تعریف و تفریم تمبیده ؟ :
رئسانن کلمه صاهلا بالاده بیاده ائسه ایدی . بولور صاهس ایه
اسان ائدی قانج سی عیج سئقه سئک ضرر و زیانن دوشونمامل و
اکا اجهما مقده و غدر و ظلمی رو کور مکده عبارت دهمه ایدک .
بولور صاهس ایه بیجیم و حسی حیوانلرک صاهس و سئسئده فرسز
اولقمه جانانور لقمه .

صه اصدقه صاهس اولسئر تمامیه شو جانانور لقلک عکس صاهس و
سئلک بولور ائسدره دیه بولور . فقط بولور ایه بیجیم صوبله قیجیم
دیجیم اوردقه مقایله ایدوب کین دیر مکده مقصد صاهس اولدور .
صه اصدقه صاهس اولدقه عکس اولدو جناب عقل ارضین ائسک
و نهیدن جناب ایدر . و یاروش همز افتر حضرتینک هر نوع اورد
ازده لرینک - اوسر و ایدات یاروش همز نظامان تائیس ایدر -

و بگذرد مستفطلك زمانه من اوله جفن و بناء عليه آله جفن و
 ابتدای تفسیر این عبارت آنست که اوله جفن عبارتست از
 آنچه در آنجا تحصیل نمیشود و لغویاً عبارتست از آنچه در آنجا
 برشته شده است و در عبارت آید و کن که در آنجا هست و تفکر
 ایستادن لازم است .

فصل ۲

من افلاک تعمیم و اصلاحی هر دو :

ملاحظات عمومی :

بوفصلك معمولاً بی اجناسی بر علیه ماده مخصوصه است عبارتند
 از هر چه ماده و ندرت قار شود مری و ما فوقه قار شود تحت
 تریم و در میان اوله جفن بوفصلك کی اظهار آنکه موقوفه
 علیه جفن کوره همه قبول و تقبیل و ما دونه قار شود در همه
 آنچه و اجناس ایجاب آید . تب عبارتست از آنکه کوهی است
 بر او نیایش در تحت قوه است و بر بیدار نظر کرده قار شود
 مریلك و طبیعتی است موقوف اوله جفن بوده بیا به اوله جفن

فصل ۳

سؤا فلاله .

بوفصلك سؤا فلاله قدده معدود اولونه سئلرك بائيمه لرند
بروجه آق بئ ايديه جلمز .

فقطه بونلري تفصيرت وايضا هات ويره رك بازمه بئ
موتله فلالك انواع مختلفه سنده بئ اتمك وخصوصيه
آنلك اولونه اولونه بئ اتمك فوعمما اولري افرادك
زكاملينه طولديرمه وعقللرينه كبرمك بئ اوله هفتنه بئ
مختصر بائلسن كانه عد ايدلسن .

تدريسيه دفعه سه اضداد قدده معدود اوللر قدده بر بئلك
انجورده انجورده اهل دلسته لزوم بوقده . زاننا از هاند بئ
فلالك نه ربه عبارت اولد بئلك كوزل بلور و تصيه ايديه
انجه فلال قدده قاصحه جهن نفعه كوجب حله جلمنه افراده نفعه
بوفصوح دلالة ووسا طبت اتمك وآنلري ايوهله حوده اتمك
ضابطانك وطلائف ماسه لرند .

۱۰۷

اولد قلمزنده دشم برجه ده قالور لر . جا نر لرنك سوز لرن كوز
 قبا جملرنه متعلقه برجا و اشارت لجه ايدرك محبوب و متاذي اولور
 الحاصل فنالوق بولمسه اولنلرك فنا لقلري طاهره محبوب معانه
 برعيب و قانونيه حتمه انماسه اولم لرجه بر عذاب در ولى انلره
 مجازات مقامه كجه جلد .
 بونده بشفه اخلاقه عسك لر طبعين بير في كور بله جلك و اخلاقه
 قبا جملري اوزرنه بويج تدبير و ترهيب درجه لرنك فنا لكووره
 اقلنري كند يلرنجه نقرت ايد لر .
 ما فوق لرنك انقن قزانه سد قلمزنده ترفيع و تفضيله مكرم ه
 اولور لر . مدت خدمت عسك لر لري بر مجازات و متفاكب كجه
 قسب فرجه طيله بر نفس آله نر لر .

فصل ۴

سؤاخلاقك دفعه باره لري :

ملاحظات عموميه :

سؤ اخلاقك دفعه خصوصه اول باوك لهر كسك عقلمه سرت و

فصل هـ

عکس کردن مفید در صیغه

ملاحظات عمومی :

صاحبان کندی آرزو لریم موقوفه اوله ره استخدام ایج مد جملری ه
افرادن تئق آلوب و دفع اولوب مملکت لریم کندی آرزو اجماری
یون بر خطاد . همه ترم لریم بزه موردی اولاده افرادن هانک
اصدوق اصدوقه و قمار و توسیع معلوات لریم صون تقطیم قده
[تئق آلوب مملکت کیده جملری کونک رض] ا همت واقدم بونجه
اوزر عمیره فرزند .

افراد عساکر ش هانک دده خصوصیه خدمت عکس لریم صون ه
منه لریم بولنا نلرک عکس دده حقیقه قهصد صلح کاهال و کسایر
دائر رض القای افکار منه ده بولنجه یان منا سبده .

افراد ارضای بطریم معنا مربوط اوله ره ترم مملکت اهلیه اجماری
صنای بطریم کهر نوعی نصایحه اعمار و دقت آیدر لر . بودقت
و اعتماد دده منافع دبه و دوله اجمیم استفاده اقلنده هم کمال :

EK 4: Eserin 127. ve son sayfası

۱۲۷

و تحریه اندکین . نر حسب الحال و حسب کسبیم بلب خدمت عسکریتان
 معنی اوله مدنیکنز لعهه حالده و وقوعه انصاف الیکنز
 آنر جزئیات قلمند . آنری خلدنه بیقاروب جو مقدرین
 دبه و دولت کای صدقته خدمت ایمک همون ندرم صدقه قدری
 و بیکنز . جو مقدری و کناری عسکرانکده و معصومین
 او کونم جان و قور قورده جو دهم برسوز و قدر سویمو میکنز .
 بالکس مره سن کلدکم و مناسبت دوشدکم آنری خدمت عسکریم
 لهوسندیره جان سوزله و وقصلر بولوب سو بیکنز . انه نجه
 بومورینه بزده صلره کله جان نسلاریمزک عرصه ناموس جان
 و مالیرین دغه محافظه واسطه تدارک ایمین و برافسه بولنه هفت .
 کور یوسنرکه بو خصوصک ایفا و تطبیق اوقده کویج و لیه مقدر

انتهما .

